ANSELMVS SOLERIVS Cemelienſis

DE PILEO,

Cæteriſque capitis tegminibus tam ſacris, quàm profanis.

Editio noviſſima aucta, emendata & figuris æneis exornata.

OPTIMI CONSVLTORES MORTVI

AMSTELODAMI,
Sumptibus ANDREÆ FRISII.
CIↃ IↃC LXXII.

Amplissimo, Spectatissimo,

Celeberrimoque Viro,

DOMINO,

Dº. BALTHASARI MORETO

P. F.

Q*Uod vulgò evenire solet,* Vir Amplissime, *ut eamus, quo itur; id huic libello accidit. Etenim cùm ad te redire conarentur illæ tabellæ, quas Reverendorum* P P. Henschenii & Papenbrockii *cura, tuo vero beneficio iu usus meos*

 ac-

acceperam, quicquid præterea huic opuſculo ornamenti & induſtriæ acceſſerat, id tabellis ſeſe comitis loco jungebat, & quodam quaſi ſocietatis jure ad te properabat. Nec profectò aliter decebat. Etenim, cùm præter ideam Sudarii *mortuorum, ipſe etiam iconiſmus* apicis Flaminis Dialis *tibi debeatur, par erat, ut Apici* Pileus, *rebus ſacris profanæ cederent. Accipe ergo* Vir Ampliſſime *illud, quod ita meum eſt, ut jure tuum eſſe videatur: atque ita accipe, ut affectu ſuppleas, quicquid operi deeſt. Temeritati proximum*

eſt,

est, fateor, exiguæ molis libellum dedicâsse Viro in re literaria & libraria versatissimo, & cujus typographia nihil nisi Montani, Baronii, Bellarmini, Lipsii, Goltzii, Chifletii, Rubenii, aliaque illustria, nec unquam sine multa honoris præfatione memoranda opera agnoscit. Sed enim cùm aliud nihil suppeteret, quo animum ad omnia gratitudinis officia promptum testarer; ac jam ea restitutæ in melius valetudinis tuæ ratio esset, ut obtegere illam, quam animo concepi, lætitiam ultra non possem, commodissimum mihi visum fuit, in-

ſuper habito omni verborum ambitu, *hunc* Ampl. *T. libellum offerre*, *qui ſimul agnoſcere me beneficium tuum doceret*, *& argumento ſuo ac indice libertatis Pileo Tibi de liberatione à morbo gratularetur*, *Vale* Vir Ampliſſime, *& ineuntem hunc annum*, *pluresque alios Tuo*, *Tuorumque*, *& rei literariæ bono feliciter tranſige* : *Id ex animo vovet & optat*

Amplitudinis Tuæ

Obſequioſo animo addictiſſimus

ANDREAS FRISIUS.

ARGUMENTUM.

AD tegmina humani capitis exponenda & illuſtranda aggreſſus ſum, ut de Pileo quadrato tractationem exequerer. Cur autem de Pileo dicere cogitatio ſubierit, non puto obſcurum. Geſtamen eſt quotidianum & uſuarium. Eo in templis, in foro, ſcholis, domi, alibi, teguntur capita. Tanti uſus ac commodi tegumento, vicem (ut ſic dicam,) nonnullam rependere, expoſitione eorum quæ ad illud attinent, quis improbarit? Pallium pereruditа lucubratione celebravit Tertullianus, occaſione accepta ex ſcommate, quo ob pallii geſtationem à togato quopiam notatus erat. Calceum, in Patris ſui gratiam, qui calceariam factitarat, docta nuper & a-

moena

mœna ſcriptione, exornavit alius. In rem veſtiariam Romanam, complurium accuratæ ſcriptiones leguntur. Eandem ad ſacros homines reſtrictam, alii diligenter ſunt exſecuti. Ius itaque nobis eſto, de hoc veſtium veluti apice pauca proponere. Ne tamen jejunior & hiulca videretur tractatio, de aliis item Capitis & virilis & fœminei tegminibus, ſive ſacris, ſive profanis, (quæ quidem verè tegmina ſunt, coronis ſecluſis) diſſerere conſilium fuit. Argumentum hactenus intactum. Nam alio planè ſpectavit lucubratio Pandulfi Collenutii, cui titulum fecit, *Capitis & Pilei Dialogus*, referente Lilio Gyraldo ſyntag. de Poëtis, qui cùm anno 1507 rectè periiſſe teſtatur: fortaſſis ob improvidè communicata, quæ Caput ejus ſub Pileo agitarat.

A N-

ANSELMUS SOLERIUS CEMELIENSIS DE PILEO,

Cæterisque capitis tegminibus tam sacris quam profanis.

SECTIO PRIMA.

Capitis in humano corpore Dignitas.

QVam ob causam amputatis reliquis humani corporis membris bene multis, vita superstes sit homini, resecto autem Capite, absque dilatione moriatur, rationem reddit D. Ambrosius lib. de Noë & arca cap. 10. quia [*Non*

est eadem cæterorum membrorum prærogativa, quæ Capitis : Ideoque abscisso eo, unde sensus nostri in reliquum corpus prodeunt, moriuntur etiam omnia membra. Idem lib. 6. hexaëm. cap. 9. in hanc rem egregie : *Cognoscamus* (inquit) *humani corporis fabricam, instar esse mundi. Siquidem ut cœlum eminet aëri, terris maria, quæ velut quædam membra sunt mundi : ita etiam Caput, supra reliquos artus nostri corporis, cernimus eminere, præstantissimumque esse omnium; tanquam inter elementa cœlum, tanquam arcem inter reliqua urbis mœnia. In arce autem hac, regalem quandam habitare sapientiam, secundum Propheticum dictum, Quia* Oculi sapientis in capite ejus. *Hanc esse cæteris tutiorem, & ex illa omnibus membris vigorem prudentiamque deferri. Quid enim robur & validitas lacertorum proficiat, quid velocitas pedum, nisi Capitis velut Principis sui imperialis quædam adminiculetur potestas?*

testas? Ex hoc enim, aut destituuntur universa, aut omnia fulciuntur. Quod S. Ambrosius humanum caput cum cœlo & arce componit, astipulatores habet alios. Cum cœlo, suprema mundanæ hujus fabricæ parte, Caput confert Artemidorus lib. 1. Onirocr. cap. 37. & lib. 2. cap. 8. Fuereque ex priscis, qui *cœli* nomine Caput donarent, ut author est Eustathius Iliad. α. Ipsique Ægyptiorum Sapientes, humana specie Serapidis simulachrum effingentes, cœlum ei imponebant pro Capite, ut idem testatur Eustathius: quem Joanni Grammatico, Hesiodi interpreti, in hanc rem adjungens Ludovicus Cœlius lib. 20. cap. 13. ita scribit. *Idem interpres,* (Joannes) *alibi. Olympus cœlum est, & universus mundi ambitus, quod undique colluceat. Sed & cœli quadam similitudine Sphæroides hominis Caput, in quo est* τὸ ὁλολαμπὲς λογιστικὸν; *id est hinc inde enitescens rationis facultas,*

Olympus dicitur. Sed & in primum Iliados Eustathius, ἰνίον apud Homerum, ab antiquis pro capite accipi scribit. Proinde Pallada è cœlo fingi descendisse.

Quod præterea Caput S. Ambrosius nomine arcis imperialis donabat, belle confirmatur à Theodoreto serm. 3. de provid. Ubi de Capite ait. *Illud arcis instar in summo civitatis hujus* (*humani nimirum corporis*) *fastigio, situm conspice, in quo opulentissimus quoque hominis thesaurus, nempe cerebrum, quasi in munitissimo castro custoditur. Capitolium humani corporis*, scite caput nominat Isidor. Pelus. lib. 5. epist. 249. tanquam arcem in corpore munitissimam. Hæc est arx sublimis, in qua juxta Lactantium lib. de opif. Dei cap. 8. mens hominis imperatrix, sedem fixisse videtur; quatenus ibi maxime ostentat vim suam, per connexam sibi in operando phantasiam. Unde caput κάρα dictum,

ctum, notat Ethymol. quod sit potens in cætera corporis membra, & illis imperet. Hoc rursus accipe ex S. Ambrosio capite illo 9. *Quid* (inquit) *sine capite est homo, cum totus in capite sit? Cum caput videris, hominem agnoscis. Si caput desit, nulla agnitio esse potest; jacet truncus ignobilis, sine honore, sine nomine. Sola ære fusa principum capita, & ducti vultus de ære vel de marmore, ab hominibus adorantur. Non immeritò igitur huic quasi consultori suo, cætera membra famulantur, & circumferunt illud servili gestamine, sicut Numen, atque in sublime locatum vehunt. Vnde censoriâ potestate, quò vult dirigit quorundam obsequia servulorum, & præcepta singulis obeunda decernit. Videas, Imperatori suo singula gratuito stipendio militare: alia portant, alia pascunt, alia defendunt, & ministerium suum exhibent; parent ut Principi, ancillantur ut Domino. Inde velut quædam procedit tessera; quam debeant pedes*

obire regionem, quæ militiæ munia manus consummandis operibus exequantur; quam venter abstinendi vel edendi formam, impositæ teneat disciplinæ. Insigniter in hanc rem idem S. Ambrosius lib. de Arca & Noë cap. 7.

Scripturas in eandem sententiam, his verbis profert Clemens Alexan. IV. Strom. *Caput est quod principale, & quod principatum obtinet. Si est autem Dominus viri caput; mulieris autem vir; vir est Dominus uxoris, ut qui sit imago & gloria Dei.* Quocirca dicit etiam in epistola ad Ephesios; *Subjecti invicem in timore Dei. Mulieres suis viris subjectæ sint, sicut Domino; quoniam Vir est caput mulieris, ut etiam Christus caput Ecclesiæ; ipse Salvator corporis. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo; ita etiam mulieres propriis viris in omnibus.* Aperte, loca Scripturæ quibus Christus dicitur caput Ecclesiæ, & Vir caput uxoris, præferunt eam capitis potestatem Imperialem, quam ex D. Am-

D. Ambrosio adduximus, & prius etiam tradiderat Plato in Timæo illis in hanc rem illustribus verbis: *Est caput membrum corporis divinissimum, reliquorumque membrorum Princeps, cui totum corpus connexum, dii subesse & parere jusserunt. Excogitaverunt enim motuum omnium quotcunque esse queunt, compos id fore.*

An ob hanc ipsam rationem, cum cæteris humani corporis partibus varia minuta Numina essent attributa, capiti ut principalissimo membro dictus est præesse, præses & caput Deorum Jupiter? Notavit hoc Fulgentius Placiades lib. 3. mythol. *in Peleo.* Quod enim Pelei & Thetidis nuptiæ, procreationem hominis significarent, idcirco ex Domocride in Physiologicis, censet Fulgentius Poëtam finxisse, Jovem eo advocasse omnes Deos, ut eorum cuilibet certum fœtus membrum concrederet. Et ipsum quidem Jovem sibi caput assumsisse tutandum; aliis

vero Numinibus, alia corporis membra adſcripſiſſe; Minervæ oculos, Junoni brachia, pectus Neptuno, cinctum Marti, renes & inguina Veneri, pedes Mercurio. Adeundus qui hoc minutius proſequitur Adrianus Junius lib. 4. animadverſ. cap. 12. Itaque per caput, tanquam per rem maxime ſacram, & ipſi deorum ſupremo addictam, receptiſſimum erat concipere juramentum, ut Athenæus lib. 2. obſervavit. Præſertim vero juramentum per Principis caput habebatur ſolemniſſimum. Quànquam deſpuendus eſt Jovius apud Zozimum lib. 3. qui ad æternum cum Alarico bellum, ſe obſtringens juramento per Principis caput, ait hujuſmodi juramentum eſſe firmius illo, quod per Deum ipſum concipitur. Non refugiſſe ſane Chriſtianos hujuſmodi juramentum, & id pro magno juramento habuiſſe, aciem

men-

mentis inter ſic jurandum dirigendo in Deum, habetur ex Tertulliano cap. 33. Apolog. reſpuente juramentum per genium Cæſaris; approbante vero juramentum per ſalutem, ſive vitam, aut caput illius.

Manuducit hæc loquendi formula ad aliam, ex qua nobilitatem ac dignitatem capitis æſtimare facile licet. Paſſim namque *Caput*, pro toto homine dicitur. Locutio eſt Græcis ac Latinis pervulgata. Græcis *charum caput*, pro amico, perpetuum prope eſt. Latini *mille capita*, pro mille hominibus dicere ſoliti: Et Tullius Philip. 2. *Duo capita nata ſunt, poſt hominum memoriam teterrima & ſpurciſſima.* Congeſſit multa in eam ſententiam ex Latinis æque ac Græcis Claudius Rangolius, 1 Reg. 15. v. 17. qu. 8. & Lælius Biſciola t. 1. ſubſec. lib. 9. cap. 7. addens, frequens eſſe Græcis, & Latinis, ac Hebræis, ut quicquid principale ac

ſummum in re quapiam eſt, *caput* dicatur. Qua ratione Tullius lib. 2. de offic. in omni procuratione negotii & publici muneris, *caput* eſſe ait, ut avaritiæ etiam minima ſuſpicio pellatur. Plato in Gorgia, *fabulis caput addere* dixit, pro eo quod eſt perfectionem ac conſummationem illis apponere. Apud Philonem lib. de ſacrif. Abelis & Caini, *caput negotiorum* dicitur finis & perfectio eorum. Delrio in hanc rem plura ſuppeditabit adagiali 87. vet. Teſt. quem adeat qui hæc Grammaticalia captat.

Mihi ſatius videtur, præcellentiam Capitis humani ſupra omnia membra, colligere ex eminentia & ſupremo in homine ſitu, ac ex illis quæ continet. Fixa in eo eſt ſedes ſenſoriis omnibus, quæ nuſpiam alibi ſimul locum habent. Imo alibi ſolus tactus, qui omnium ſenſuum craſſiſſimus & maxime materialis eſt, reperitur, quia ob vitæ in-

demni-

demnitatem negari non potuit. Inhabitant in capite artes omnes, ex Hippocrate epist. ad Philopœmenen. Leguntur in eo omnes affectus, juxta illud Fabii XI. Instit. cap. 3. *Præcipuum in actione, sicut in corpore ipso, caput est, cum ad decorem, tum etiam ad significationem decoris. Illa sunt, ut sit primo rectum & secundum naturam. Nam & dejecto humilitas, & supino arrogantia, & in latus inclinato languor, & præduro ac rigente, barbaria quædam mentis ostenditur.* Vita universa per caput dispensatur, & ex eo pendet. Itaque Lactantius 6. instit. cap. 9. demonstrans omnes virtutes morales absque vera religione & fide inanes esse; & cætera justum, si id desit, non vivere vita justitiæ, sic disserit: *Omnis justitia ejus, similis est corpori, caput non habenti, in quo tametsi membra omnia & locis suis constent, & figura, & habitudine; tamen quoniam deest id, quod est omnium principale, &*

vita & omni ſenſu caret. Itaque membra illa formam tantummodo membrorum habent, uſum non habent; tam ſcilicet, quam caput ſine corpore. Cui ſimilis eſt, qui cum Deum non ignoret, vivit injuſte. id enim ſolum habet, quod eſt ſummum, ſed fruſtra; quoniam virtutibus tanquam membris eget. Itaque ut ſit vivum, ac ſenſibile corpus, & agnitio Dei neceſſaria eſt, quaſi caput; & omnes virtutes, quaſi corpus: ita fiet homo perfectus, ac vivus. Sed tamen ſumma omnis, in capite eſt. quod quamvis conſtare non poteſt ſine omnibus, ſine quibuſdam tamen poteſt. Et erit quidem animal vitioſum ac debile, ſed tamen vivet; ſicut & is, qui & Deum novit, & in aliqua re peccat. Dat enim veniam peccatis Deus. Itaque ſine membris aliquibus, vivi poteſt, ſine capite nullo modo. Aperte ſupponit in hac ratiocinatione Lactantius, vitam univerſam à capite eſſe, nec niſi eo incolumi poſſe conſiſtere.

De

De capitis dignitate, & micante in eo Dei ſapientia, pluſcula vide apud R.P. Theophilum Raynaudum in ſcalis à viſibili creatura ad Deum, gradu XI. Videndi inſuper Riolanus lib. 4. Antropograph. cap. 1. Tiraquellus ad lib. 2. Genial. c. 19. *initio.* Creſolius 2. vacat. autumn. 1.

SECTIO II.

Congruum fuiſſe, tantæ dignitatis membrum contegi, ſive ad tutelam, ſive ad honeſtationem.

QUanti ſit in homine caput, conſtat ex dictis. Indidem vero eruendum eſt, conſentaneum fuiſſe, ut membrum adeo nobile ſubduceretur injuriæ, adhibito operimento, ſine quo male affici poſſet, & incommodis patere. Et ut per oſtium neceſſitatis ſubivit gloria, juxta egregiam Gregorii Nyſſeni ratiocinationem homil. 3. in Eccleſ. & orat. de mortuis; par fuit, in-

tegumentum esse, quod honestando item capiti, suum usum haberet.

Adversus primum finem adhibendi operimentum capiti, quo foveretur & prohiberetur injuria, videtur adduci posse frequens olim usus (teste Polydoro) habendi semper caput intectum. Sic Ægyptii, tantum in gravissimo luctu operiebant capita; Extra eum eventum nudi erant, ut est apud Herodotum lib. 3. *Sub initium.*

Judæi in jejunio & mœrore, operiebant capita, non quomodocunque, sed illud obvolventes undique, lacinia togæ ab humeris reducta. Et sic opertus incessit David, 2 Reg. 15. fugiens truculentiam Absalonis. Item in jejunio, quia lugebant, operiebant capita, juxta illud: *Operui in jejunio animam meam.* In mœrore item, ob defectum longum pluviæ, Judæi Jerem. 14. operuerunt capita. Reliquo tempore, nudis erant capitibus, ut contendit Sancius

Actor. 19. Num. 10. & Sopranis digress. de re vestiar. Judæorum, disp. 2. cap. 1. §. 1. refragante licet Abulensi in cap. 13. Levit. q. 10. qui passim, & in communi vita Hebræos (uti nobis nunc ex usu est) incessisse tecto capite existimavit; allegans quod Leprosi vetarentur capita operire Levit. 13. & quod summus Sacerdos ibidem cap. 21. caput aperire vetaretur. Quæ peculiares prohibitiones viderentur supervacaneæ, si Judæi omnes in communi vita habuissent intecta capita. Quanquam apertio capitis super mortuo, vetita Sacerdoti, intelligitur de rasura. Cæteræ vero rationes, tantum probant, in certis occasionibus, Hebræos togam ad cervices adhærentem, tegendo Capiti adduxisse, etiamsi ut plurimum essent intecto Capite, nec ullum haberent certum ac determinatum operimenti genus, Capiti duntaxat tegendo addictum, non galerum, non pileum, non aliud quid-

quidpiam tale. Erant ergo nudi capita, ut plurimum, in vita communi. Neque enim capitis nuditatem excludebant tæniæ illæ, ſive vittæ, quibus fluentem cæſariem extra luctum coërcebant & religabant, non fœminæ tantum, ſed & viri. Erant enim admodum anguſtæ, puta minimi digiti latitudine, & in modum coronæ cingentes capita, ad capillos circum tempora coërcendos. Unde quia tempore luctus, vel tondebatur coma, vel ſinebatur fluere, dicebatur deponi corona. Et idcirco Ezech. 24. ubi Deus vetat lugeri mortuos quos ipſe letho daturus erat, ſic habetur. *Fili hominis, ecce ego tollo à te deſiderabile oculorum tuorum in plaga, & non planges neque plorabis, neque fluent lachrymæ tuæ. Ingemiſce tacens, mortuorum luctum non facies, corona tua circumligata ſit tibi, & calceamenta tua ſint in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes* Et mox ad

ad omnes, ipſe Ezech. *Filii veſtri, & filiæ, gladio cadent; & facietis ſicut feci, ora amictu non velabitis, & cibos lugentium non comedetis. Coronas habebitis in capitibus veſtris, & calceamenta in pedibus, non plangetis, neque flebitis.* Quia vetabat luctum ſuſcipi, vetat præter cætera luctus argumenta, deponi coronam capiti circumligatam, id eſt, tæniam ſeu vittam tenuem, quæ præ tenuitate non obſtabat nuditati Capitis, in communi Hebræorum uſu receptæ, ut aſſerebam. Emanuel quidem Sa, ad prædictum locum Ezechielis, cenſuit apud Hebræos, in luctu, verbi gratia, deflendo mortuos, fuiſſe Hebræis in more, aperto Capite & nudis pedibus eſſe. At Bellarminus, prolatis variis ſcripturis, puta 2 Reg. 15. & 19. & Eſther. 6. ac Iſaiæ 58. confirmat, Hebræos in luctu operuiſſe capita, & quidem arcte & valide appreſſo tegmine. Hoc enim eſt quod ait, voluiſſe Iſaiam cum dixit loco annotato;

Nun-

Nunquid tale est jejunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid contorquere quasi circulum Caput suum? Hanc Capitis contorsionem quasi circulum, putat Bellarminus, aliud non esse quam operire undique Caput, & tegmen arcte constringere. Idem volebat David Psalmo illo 68. cum dicebat, *Operui in jejunio animam meam*; id est operui me, & texi Caput jejunando. Hebræa habent, *Flevi in jejunio animam meam*, id est, adhibui luctus ac fletus signum, operiens Caput; Sicque LXX. intellexerunt Hebræam vocem *flendi*. Nam sæpe verbum *flendi* sumitur pro fletus significatione, sive pro nota luctus & doloris. Ut cum Ægyptii Geneseos ultimo dicuntur flevisse Jacobum 70 diebus, quod S. Hieronymus recte accipit de signis luctus per totum illud tempus adhibitis. Ratum igitur esto, Judæos in luctu & mœrore operuisse Capita, quamvis in com-

muni

muni usu nudarent Caput, ut affirmabam.

Apud alias nationes, idem usus frequens erat. De Annibale, Catone Uticensi, & Masinissa, notatum est, quantacunque cœli inclementia urgeret, nunquam operuisse Capita. Idem passim servasse Græcos, observavit Turnebus lib. 8. adversf. cap. 4. Idipsum de Romanis docet Kirchmannus lib. 2. de funer. c. 1. Sopranis tract. de re vestiaria Hebr. disp. 2. cap. 1. §. 2. & Lipsius lib. de Amphit. cap. 19. qui excipit paucos eventus tantum, puta Sacrorum, Ludorum, Saturnalium, Peregrinationis, Militiæ. De Saturnalibus Turnebus 8. adversf. cap. 4. accipit Martialem lib. 11. epigr. 7. vocantem, *Romam pileatam*. In luctu item, operta fuisse Romanorum Capita, docet illud Persii Satyr. 3.

Hesterni capite induto subiere Quirites.

Alia

Alia lectio probata Schegkio in præmessis Epistola x. habet, *Capite obnupto*. Eodem referri potest, obnuptio capitis suspendorum infelici arbori, ut loquitur Livius lib. 1. memorans legem horrendi carminis. Et quanquam Tullius orat. pro Rabirio, id antiquatum docet; unde Verrina V. crimini dat Verri, quod cives Romanos obvoluto capite ad supplicium abduci mandasset; tamen initio alius viguit usus, qui item in aliis luctuosis functionibus tenuit; ut cum quis pro Republica se devovebat & ruebat in mortem, velato capite id faciebat, ut est apud Tullium lib. 3. de natur. Deor. & apud Livium l. 8. Tribunus item plebis, bona alicujus damnati consecraturus, caput velabat tanquam in re luctuosa. Videsis Tullium Orat. pro domo sua. In vere, quod sacrum vocabant, & cæde omnium proximo vere natorum peragebatur, puerorum & puellarum velabant capita,

pita, ſicque extra fines ſuos exigebant, ſubducta majori crudelitati, hoc eſt morti, ut Feſtus tradit, & bene illuſtrat Pithœus lib. 1. adverſ. cap. 6. Hæc ergo omnia, quod luctuoſa & triſtia eſſent, adhibita capitis velatione peragebantur apud Romanos, & manavit is Romanorum uſus in luctu, ad pleroſque. Exemplum luculentum legitur apud Gregorium Turonenſem in vitis Patrum cap. 6. *in fine.* Ait enim mortuo S. Gallo Epiſcopo Sanctiſſimo, Arvernenſes viros operuiſſe capita ut in morte uxorum.

Sed ut ad Romanos regrediar, quamvis in luctu, & aliis occaſionibus, ex Livio ſignatis, operirent capita, extra eos tamen eventus erant intecto capite. Quæ poteſt eſſe idonea conciliatio diſſidii, quod ea in parte agitat Pancirolus cap. de Fibula. Tomo 1. qui eſt deperditorum.

Æque primos Chriſtianos, in-

tecto

tecto capite exhibet Lucianus in Philopatore. Et persuasum sane plerisque olim fuit, apertione & nuditate conciliari Capiti firmitatem, quod ex Varrone habet Plinius lib. 28. cap. 6. & egregie asseritur ex Synesio in disputatione pro Calvitio; qua evincit, capita excæsariata firmari & obdurescere; comata autem mollescere ac imbecilla reddi. Id quod multo magis valet de capitibus, artificioso tegmine, supra naturale capillorum operimentum obductis. Unde Herodotus lib. 3. Persarum obtecta capita, adeo fragilia fuisse tradit, ut jactu lapilli pertunderentur: contra quam deprehensum est accidere Ægyptiorum capitibus à pueritia apertis. Videbantur enim ærea aut ferrea. Hæc sunt quibus primus ille finis tegendi humani capitis, quati videtur.

Negari tamen non potest, quin nuditas capitis ei plurimum incommo-

modare possit. Nam idcirco non pauci, etiam cum usus nudandi capitis vigeret, necessitate adacti, adhibebant capiti integumentum. Notavit hoc de Augusto Suetonius cap. 82. Hippocratem eam ob causam pileatum exprimit vitæ Auctor, quanquam non me latet, varietas placitorum de eo Hippocratis pileo, observata à Pierio lib. 40. Sed quod dixi, est verisimillimum. Periclem à capite supra modum acuto, dictum χοννοκέφαλον, produnt pileo uti solitum, quo Capitis incommodum arceret. L. Tarquinius pileum ab aquila ereptum, & alte subvectum, mox vero Capiti restitutum, habuit pro regni omine, ut narrat Dionys. lib. 3. Habebat ergo pileum. Nummos, quibus Constantinus Caput obvelatus exhibebatur, refert * Eusebius lib. 4. vitæ cap.

* *Eundem nobis aliquo cum fœnore nummum Dion. Octavianus Sada in notis ad Ant. Augustinum repræsentat, sed quem cusum jussu filiorum in demortui parentis*

DV CONSTANTI NVS PT AVGG
SNNS

cap. 73. De plerisque gentibus idem contra Polydorum notat Brodæus lib. 8. miscell. cap. 17. Quæ omnia docent, etiam cum usus nuditatis capitum vigebat, fuisse, qui ad fovendum caput, illudque incommodis gravibus subducendum, adhiberent integumentum. Idque demum in usum communem transiit; ita ut extra sacra, aut nisi debita alteri, cui quis astet, veneratio, secus suadeat, caput sit opertum atque contectum.

Aio, in sacris ex usu communi nudari capita, quod intelligo de usu Christiano. Nam apud Romanos olim, & apud Hebræos, secus erat. Romani omnibus falsis Numini-

parentis honorem autumat. Quicquid sit una nummi facies Imperatorem Constantinum velato capite, altera eundem quadrigæ insistentem, & protensis manibus, genu flexo, velatoque capite summi quasi numinis opem, non sine certa spe successus implorantem exhibet, sane enim propinquans manui manus non casura in irritum vota, nec frustra futuras preces denotat: si tamen hæc apotheoseos, & in cælum pleno cursu properantis effigies non est.

minibus ſacrificabant operto * capite, præterquam Saturno & Honori, ac Herculi. Cauſas veſtigat Plutarchus quæſt. 11. & 13. Romana. In aliis ſacris, operti capite erant. Et ex eo uſu, apud Minutium in Octavio, ſic legitur: *Nudi cruda hyeme diſcurrunt, alii incedunt pileati, ſcuta vetera circumferunt, pelles cædunt, mendicantes vicatim Deos ducunt.*] *Tutulum* dictum illud capitis operimentum, à Sacerdote ſacrificante adhibitum, ex Numa Pompilio in Pontificalibus, notat Fulg. lib. de vocibus antiquis V. *Tutulus*. Alia addit Gyraldus ſyntag. 17. Hiſtor. Deor. & Interpretes ad illud 3. Æneid. quo Helenus Æneam monebat, ut transgreſſus æquora, poſitis aris, meminiſſet.

Purpureo velare comas adopertus amictu.

Ne

* *Confirmant hoc duo ſubjecta numiſmata, quorum primum Caligulæ ſacrificantis Auguſto, ſecundum Domitiani eſt, ſacra Minervæ facientis.*

S C
DIVO AVG
S C

Ne qua inter ſanctos igneis, in honore deorum
Hoſtilis facies occurrat,

Et ad illud.

Et caput ante aras, Phrygio velatus amictu.

Lucretius lib. 3. eodem reſpexit cum dixit,

Nec pietas ulla eſt, velatum ſæpe videri,
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras:
Nec procumbere humi proſtratum, & pandere palmas
Ante Deum delubra.

Velatum ibi, non refertur ad lapidem, ſed ad perſonam velatam, quæ verſus lapideum ſimulachrum velata vertebatur. Videndus Livius lib. 23. cum de Manitio Præneſtinorum Prætore. Idem lib. 10. *Si conſpiciatur*

tur cum apice ac lituo, capite velato victimam cadat. Varro lib. 4. de lingua Lat. *Ricam*, ait, à *ritu* dictam, quod Romano ritu, fœminæ, ſacrificium cum faciunt, capita velent. Apud Propertium lib. 2. eleg. 19.

Ante tuoſque pedes illa ipſa adoperta jacebit.

Apud Plautum in Amphytr. actu 2. ſc. 1. ab Alcmæna parturiente, Dii operto capite invocantur : Et apud eundem in Curcul. actu 3. ſc. 1. unus quiſpiam operto capite Æſculapium ſalutat. Alopſus Vates apud Valerium Flaccum lib. 5. Manes venerando, caput obnubit. Et quia hic erat mos patrius Romanorum, Macrobius I. Saturn. cap. 10. ritum ſacrificandi Saturno aperto capite, vocat *inſtitutum peregrinum.* Et lib. 1. Saturn. cap. 8. ac lib. 3. cap. 6. vocat eum ritum *Græcanicum*, à Romano quo ſacrificantes & orantes capita operiebant,

 diſcre-

discrepantem. Nam Itali, Authore Ænea, operiebant capita in religiosis functionibus, ut est apud Aurelium Victorem in Breviario Rom. Histor. ac apud Festum V. *Saturnia*. Nec aliter accipio, quod est apud S. Cyprianum initio libri de Lapsis, ubi describens constantiam SS. Confessorum, qui in tormentis fortes perstiterant, & urgentibus Ethnicis nunquam assensi erant ut sacrificarent, sic habet: *Illustres manus, quæ non nisi divinis operibus assueverant, sacrificiis sacrilegis restiterunt: Sanctificata ora cœlestibus cibis, post Corpus & Sanguinem Domini, profana contagia & idolorum reliquias respuerunt. Ab impio sceleratoque velamine quo illic velabantur sacrificantium capita captiva, caput vestrum liberum mansit.* Singulare est, quod velamentum quo caput operiebatur inter sacrificandum fidei, erat ex panno albo, ut notat Acron ad Odam 35. libri primi (Juxta Servium in

1. Æneid. manus obducebatur panno albo,) Factum id, insinuando albori & puritati: quo pertinere potest illud Symmachi lib. 4. epist. 42. *Alba velamina, non Segmentati amictus, fidem vestiant.* Liquet de usu Romanorum in operiendis capitibus inter sacrificandum & orandum. In quam rem plura addensat Schegkius in Præmessis Epistola X. & Brissonius lib. 1. formul. *pag. mihi* 40. Idem ab Hebræis servatum, affirmabam. Turpe enim ac probrosum ducebant, orando aperire capita: idque ab Hebræis haustum, in usu esse apud Turcas, scribit Giergiovitz lib. 1. de Cerem. Turcar. cap. 1. de Hebræis late id prosequitur Abul. in cap. 13. Levit. post q. x. cum de leprosi capite nudando. Observat enim, Hebræos cum alibi, tum maxime in templo, instantes orationi, velasse capita, opertos caputiis: id quod eos fecisse docet imitatione Mosis, non audentis

aſpicere contra Deum, ad rubi conſpectum, & idcirco abſcondentis faciem ſuam tegendo caput caputio. Sacerdotes quoque idcirco, ait Abulenſis, habuiſſe varia capitis regumenta, quæ ibi deſcribit minutatim, ut ſacris operando ſemper haberent caput velatum, quod colligit ex cap. 28. & 29. Exodi.

Cauſam hujus ritus ſunt qui ad reverentiam, ac veluti verecundiam comparendi coram Deo, reducant. Quod enim notavit Braſſicanus in adagiorum farragine, capitis operimentum, nota eſt pudoris. Qui enim verecundantur, (ut Theophraſtus in characteribus dixit) faciem & caput operiunt. Unde apud Plautum non uno loco, frons perfricta & inverecunda ſignatur his vocibus, *adeo nudo & aperto capite.* Et in convivio Alcinoi Odyſſeæ β. Ulyſſes canentem Demedocum audiens, præ verecundia caput operit. Et apud Arbitrum juvenis,
Exe-

Execratus aniculæ insidias caput operui. Socrates apud Platonem in Phædro, ad parum pudicam orationem, caput operit; quem locum notavit Antonius Julianus Rhetor apud Agellium lib. 19. cap. 9. Helenam verecundantem, Q. Calaber lib. 14. paralipom. caput operientem inducit. In ipsa denique divina Scriptura, quod Cherubin suam ad Deum reverentiam testantur, ad totius capitis obnuptionem pertinet. Atque ita Hebræam vocem *Panaf*, accepisse videtur Chaldæus Isaiæ 6. & passim Patres ac Interpretes, operimentum capitis Seraphinorum, ad verecundiam eorum de suo imperfecto in Deum affectu, referunt, & ad metum reverentialem, quo astantes tantæ Majestati corripiebantur. Similiter ergo possumus philosophari de ritu operiendi capita inter orandum, apud Hebræos recepto. Nec multum abest,

quod eum ritum Abulenſis ſupra, refert ad ſubjectionem & timorem; quorum index eſt capitis velatio; habere enim ſupra caput aliquid, eſt ſignum ſubjectionis ac metus. Unde Apoſtolus, velamen capitis, vocat *poteſtatem*, quia eſt nota timoris & ſubjectionis, quæ ſpectabant ad legem Moſaicam in timore & ſubjectione conſtitutam. Nec minus commode S. Epiphanius Hær. 80. *quæ eſt Meſſalianorum*, indictum Judæis, in ſacris operimentum capitis, refert ad Chriſti capitis noſtri obductionem reſpectu Hebræorum. Neque enim patens illis & manifeſtus erat Chriſtus, ut hodie eſt: idcircoque lecturi Moſis libros, velabant capita.

Nec è contrario, orantes & ſacrificantes, caput aperimus: nam lex nova eſt lex perfectæ libertatis, ut Jacobus cap. 2. vocavit, nec timore, ſed amore ducimur: quam duorum Teſtamentorum differentiam,

tiam, ipsis *Ecclesiæ* & *Synagogæ* vocibus insinuatam, S. Augustinus frequentissime agnoscit. Idcirco sacrificamus & oramus nudatis capitibus. Ago de Catholicis. Nam Armenii, qui communi amictu sacrum faciebant, attendendi non sunt. *Eorum Episcopi,* (inquit Isaac in 2. adversus eos Invectiva, hæresi 25.) *ac Præpositi, nedum sacris operando caput tectum habent; sed & inter celebrandum, duplex capitis operimentum assumunt; sicque duplici pileo rem sacram peragunt.* Catholici è contrario fere omnes, præ reverentia nudant capita super sacrificium. Nec potest opponi positio amictus super caput sacrificantis. Nam amictus super os Casulæ revolvitur, ut notavit Rupertus lib. 1. de div. offic. cap. 19. Tametsi primo superponitur capiti, quia spineam Domini coronam exhibet. Idque spectantem Episcopum Alexandrinum, cum aliis quibusdam Episcopis, sacrificasse

tecto capite, ſcribit Simeon Theſſalonicenſis; affirmans, viſos ſibi ea ratione melius repræſentare ſpineam Domini coronam, vel ſudarium quod fuerat ſuper caput ejus. Et de his valet quod Alcuinus lib. 1. de div. offic. cap. 38. ait, Græcos inter ſacrificandum geſtare pileos, ſeu *Cuphias*. At è contrario Simeon Theſſalonicenſis ait, toto Oriente, (iis paucis quos referebam exceptis) omnes Epiſcopos & Sacerdotes, aperto capite ſacrificare, ut juxta Paulum honorent Chriſtum caput ſuum. Et quia par eſt, inter ſacrificandum eſſe eo habitu, quo quis inauguratus eſt. Atqui is qui conſecratur, accipit conſecrationem capite denudato, præſertim Hierarcha, cui in conſecratione caput nudatum habenti, liber Euangeliorum ſuperponitur. Is uſus eſt toto Occidente ſacerrimus; ita ut ne pileolum quidem inter ſacrificandum geſtare liceat, ullave
id

id consuetudine præscribere, quæ potius vetustas erroris dicenda est, quam consuetudo, ut bene ex S. Cypriano Epistola ad Pompeium, dixit Franciscus Meinardus, disputatione de Juribus Episcoporum *pag.* 59. agens contra perpaucos quosdam, etiam inter consecrandum capite obvolutos; haud dubie pileolo mobili. Neque enim qui sutiles ac textiles (ut Tertullianus loquitur lib. de cultu fœmin. cap. 7.) alieni capitis exuvias capitibus suis supparant in galeri modum, quasi vaginam capitis, & operculum verticis, (*Calceum Capitis*, quod ex corio fiat, appellat Martialis lib. 12. epigram. 45. alias 37. Vulgo *Perruque*) jubentur illud capitis operculum sacrificando deponere; cum unum moraliter faciat cum capite, nec à coma nativa internoscatur; contra quam accidit in calcantica sive pileolo, cujus idcirco usum super sacri-

ficium Ecclesiastica decreta plane vetant, ut refert Gavantus in Comment. ad Rubr. Missalis p. 2. titulo 2. Unde tametsi olim ad celebrandum ex causa cum pileolo, sat erat necessitas celebrantis, absque alia licentia, ut vult Ugolinus de potestate Episcopi cap. 16. §. 2. n. 3. Saltemque sufficiebat facultas Episcopi, aut facultas Superioris, si ageretur de Regularibus; juxta tradita ab Henrique lib. 9. cap. 26. num. 2. & à Laymanno tract. 5. cap. 6. num. 6. tamen nunc, facultas dispensandi, ut sacrificetur cum pileo, est solius summi Pontificis. Notatque Scortia lib. 3. de Missa cap. 4. Gregorium XIII. ægre dispensasse cum Niciensi Episcopo, ut excepto Sacro Canone, posset esse opertus pileolo, reliqui sacrificii tempore. Excutit late hoc jus novum, Annellus Persicus lib. 2. de præcipuo Sacerdotis officio cap. 3. dub. 8.

Piis fidelibus ex usu olim fuisse,

pileo-

pileolum deponere ad recitationem Euangelii, colligo ex Hildeberto in opere metrico de ſacrificio Miſſæ, qui veniens ad ritum recitandi ſuper ſacrum Euangelii, ait.

Plebs baculos ponit, ſtat, retegitque
Caput.

Tres attingit uno verſiculo ſacros uſus, in reverentiæ notam adhiberi ſolitos ad Euangelii lectionem, poſitionem baculorum, ſtationem, & capitis retectionem. Poſitio ſive abjectio baculorum, vel ſpectat depoſitionem enſis per accinctos, uti nunc aſſolet cum acceditur ad tribunal pœnitentiæ, vel ad ſacram menſam: Nam præ reverentia, & ad teſtandam ſubjectionem, qui accincti ſunt ponunt gladios; quos non eſt novum *dici baculos*; cum plerumque vagina, & operimentum externum enſis intus abditi, ſit baculus viatorius, qua de re alibi ex Martiale, ipſoque Chriſto vetante uſum hujuſmodi virgæ ſeu baculi, enſe intùs

intus abdito velut gravidi, cum ſimplicis virgæ uſum alibi concedat Apoſtolis viatoribus : vel certe poni baculos cum audiebatur Euangelium, erat, baculum materialem, qui ad manum alicui eſſet, deponere ad ſignificandum non eſſe opus alio præſidio, homini qui Euangelio auſcultaret. Addit Hildebertus ſtetiſſe populum. Aſſurgimus enim audientes Euangelium, ad obedientiæ ſignificationem : idque feciſſe etiam Regem & ſimul depoſuiſſe diadema, S. Chryſoſtomus teſtatur hom. in illud, *attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus*. Stare enim, eſt expectantis nutum mandantis heri : quanquam ſtabant fideles incurvi ac cernui, ut eſt apud Anaſtaſium I. Decretali prima, & Pamelius in Liturg. initio quinti ſeculi, recte illuſtrat. Retectio denique capitis, non erat ſubmotio galeri, qui in ipſo Eccleſiæ ingreſſu ſubmovebatur,

multo

multo magis inter audiendum ſacrum. Erat ergo retectio capitis, depoſito pileolo. Nam ſi coram Rege caput adeo nudandum eſt, ut ne pileolus quidem contegens ſuperſit; quanto magis coram Deo, cujus vox eſt Euangelium, & qui adeſſe cenſetur, ubi adeſt codex Euangeliorum, ut docebat ritus antiquus locandi ſuper throno exquiſite ornato codicem Euangeliorum in media Concilii aula; in ſignum præſentis & Concilio præſidentis Chriſti; quod in Concilio Epheſino ac Florentino ſervatum conſtat. Retegebat ergo caput ſubmoto pileolo plebs fidelis, cum Euangelium legebatur, aſtans venerabunda, & ſubjectionem ſuam teſtans Chriſto Regi ſuo, quaſi præſenti, idque volebat Hildebertus. Quare multo minus, Sacerdotem ſacro operantem, cum verbis Chriſti utens, ipſius Chriſti Corpus conficit,

obitque tremenda & horrenda my-
ſteria, fas eſt pileolum capite præ-
ferre, ſed nudandum eſt caput in
ſubjectionis & reverentiæ teſtimo-
nium. Et ita accipienda eſt manda-
ta ſacris myſtis apertio capitis ſuper
ſacrificium.

Fuiſſe hunc quoque uſum Græ-
corum Ethnicorum, ut ſacrificarent
aperto capite, ſcribit ex Varrone
Gyraldus Syntag. 17. hiſtor. Deor.
In ara maxima idem à Romanis ſer-
vatum, habet Macrobius lib. 3. Sa-
turn. c. ex Balbo. Et rationem
addit C. Baſſus, quia ara maxima
ante adventum Æneæ in Italiam
conſtituta erat; ante quod tempus
ex uſu erat ſacrificare aperto capi-
te; quod ab Ænea primum ajunt
immutatum, ne in agri Laurentis
parte ſacrificans ab hoſte perceptus
abrumpere ſacrificium cogeretur.
Alii id referunt ad habitum ſimu-
lachri, quod in ara maxima erat ca-
pite operto. Ne igitur qui ibi ſa-
cri-

crificabat, Numen æmulari videretur, aperiebat caput, præter morem alibi receptum ſacrificandi operto capite. Sed ritus Romanis antiquiores in Italia, aliud ferebant; & aliud item (ut dixi) habuit uſus Græcorum, qui ſemper erant aperto capite inter ſacrificandum. Utique ad teſtandam Numini ſubjectionem in ſacrificio, quod ad ſupremæ Dei poteſtatis recognitionem dirigitur. Ac proinde qui illud obit, eo debet eſſe habitu, qui reverentiam præferat, qualem ex communi ſenſu præfert caput apertum.

Erat hæc (ut præmittebam) altera occaſio aperiendi caput: ad venerationem quippe pertinere viſum eſt, tam nobilis membri nudationem. Verum eſt, hunc uſum non ubivis olim viguiſſe, aut etiamnum vigere. Nam alicubi ad teſtandam venerationem, non aperiebatur caput, ſed caput contectum inclinabatur, vel corpus univerſum capite aperto in-

incurvabatur. Alibi oſculum manui imprimebatur; de quo uſu Pithœus 1. adverſ. cap. 7. Sinæ, fronte humum feriunt, ex antiquo in hanc rem apud eos more. Caput autem aperire, apud eos nefaſtum eſt, nec niſi iis qui ad ſupplicium rapiuntur, aperiunt capita. Unde qui ex eis fidem Chriſtianam ſuſcepere, tunc tantum capita aperiunt, cum ad Sacramentum Pœnitentiæ accedunt, ut criminoſos ſe fateantur; alias autem operto ſunt capite. Et cum apud eos incongruentiſſimum eſſet, Sacerdotem ſacrificantem eſſe aperto capite, exoranda fuit facultas à Summo Pontifice Paulo V. ut fas eſſet tecto capite ſacrificare, qua de re inferius, cum de pileo quadrato. Japones pedem calceo exuunt. At Romani, quod notavit Alciatus lib. 8. parergon. cap. 10. Si tecti capita in virum honoratum incurrerent, ea aperiebant. Idque Syllam erga Pompeium ſolum ſervaſſe, Salluſtius in fra-

fragmentis eſt author, & Plutarchus in Cauſis. Nimirum ſigna reverentiæ & honoris, cum ſint ex inſtituto, poſſunt variis locis ac temporibus varia eſſe, imo pugnantia. Uſus tamen aperiendi capitis ad teſtandam venerationem, videtur admodum congruus; quandoquidem membrum principaliſſimum hominis, veluti exponitur ad nutum ejus qui honore dignus cenſetur.

Extra binas occaſiones propoſitas, (ſacrorum inquam, & venerationis deferendæ) uſurpatum jam olim merito eſt, ut caput tegeretur, ad tam pretioſi membri conſervationem atque tutelam. Et ita primum circa puſiones ac infantes factum, appoſito capitibus eorum cucullo, qui poſtea adhibitus eſt erga Monachos, ut docerentur infantilem ſimplicitatem ac innocentiam cuſtodire, ut philoſophatur Caſſianus lib. 1. de inſtit. cap. 4. & S. Dorotheus

doctrina 1. num. 17. adducendi infra ſectione 14. ubi etiam alia de hoc tegmine proferemus.

Per occaſionem neceſſitatis tegminum capitis, ad tam nobile membrum fovendum atque tuendum, ajebam acceſſiſſe pleraſque honorificas teſſeras, tegminibus illis aſſutas aut impoſitas; unde decus & honeſtatio capitis in uſu omnium fere gentium. Et ſane honoris inſignia nullo corporis membro præferri convenientius poſſunt, quam capite; quod & membrum nobiliſſimum eſt, & eminentiſſimum, atque adeo maxime conſpicuum. Quæ enim è collo ſuſpenduntur, ut torques, aut thoraci vel pallio aſſuuntur, haud difficile occultantur, & contuentium oculos effugiunt. Facillime item viſui ſubducuntur periſcelides, quæ ſunt in Anglia teſſeræ honoris ampliſſimi, & à Gallis antiquis uſurpabantur ut honoris notæ, de quo Henricus Caniſius ad epiſtolam 38.

Al-

Alcuini.: at quæ capite geſtantur, occultari non poſſunt. Itaque non abs re pleraque hujuſmodi honoris argumenta vel ſigna ad honeſtandum hominem inſtituta, capiti imponuntur; quo ipſo caput quoque honeſtant atque condecorant. Neque vero Apoſtolus, docens gloriam viri eſſe habere caput obtectum, & ignominioſum illi eſſe caput habere nudatum, abhorret à ſenſu propoſito. Tametſi mandat, virum orantem habere caput nudum tempore orationis, quo homo ſiſtit ſe Deo, illiuſque imaginem in ſe repræſentat, per dominium quod nactus eſt in mulierem.

SECTIO III.

De pileo naturali, utrique ſexui æque communi.

HAbemus duplex tegminum, (ut ſic dicam) capitalium munus, tutelam ſcilicet & honeſtationem

nem capitis : in quo utroque munere, perbelle natura arti præivit. Quam belle enim coma caput & tutatur & honeſtat? Tutamen eſt per ſe perſpicuum : nam & ad arcendum frigus, & ad depellendas injurias capitis ab aëris inclementia, nihil præſentius naturali hocce galero, ut vocat Chryſoſtomus hom. XI. ad pop. Venuſtas autem & condecoratio capitis ab hac naturali calantica, ejuſmodi eſt, ut merito dixerit Dio Pruſeus orat. 35. *Qualisnam fieri poſſit pileus, vel Arcadicus, vel Laconicus, qui melius capiti quadret, quam ſua coma?* Quid vero è contrario invenuſtius, capite calvo & capillis nudato? Renitatur quantumcunque Syneſius, & collectis omnibus viribus ingenii, quo valuit plurimum, nitatur ſuadere, nihil decedere capitis elegantiæ ob calvitium. Oculus ipſe æquus æſtimator, aliud ſtatuit. Monſtrant quod dico, artes calvorum aptantium

tium capiti galericulum; & ſubditi-tia coma imponentium oculis ſpe-ctatorum, ne turpitudine nudi capi-tis offendantur, quod ab Othone Im-peratore factum, Suetonius cap. 12. teſtatur, & facete de more in Phœ-bo deriſit Martialis lib. 12. epigr. 45. ſic ſcribens.

Hœdina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calvæ,
Feſtive tibi, Phœbe dixit ille,
Qui dixit caput eſſe calceatum.

Quod enim galericulus hic ex pellibus & coriis pararetur, æque ac calcei, non inficete, caput à calvo Phœbo *calciari* jocatur. Apud Ruf-fum Avienum carm. x.

Calvus eques capiti ſolitus religare ca-
pillos,
Atque alias nitido vertice ferre co-
mas.

Ridiculum populo conſpiciente, caput exhibuit ab adverſis Boreæ ſpiraminibus.

Nam mox detecto nituit frons nuda galero,
Discolor apposita quæ fuit ante coma.

Capillamentum vocat, eoque cælatum Caligulam exhibuit in ejus vita Suetonius cap. 10. Scio non semper galericulum tegendæ calvæ adhibitum, sed plerumque à fœminis, quæ ægrius calvescunt, ad nigras vel albentes comas occulendas appositum, juxta illud Tertulliani lib. de cultu fœmin. cap. 7. *Affligitis præterea, nescio quas enormitates sutilium capillamentorum; nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis & operculum verticis, nunc in cervicem retro suggestum.* Et mox: *Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti; ne exuvias alieni capitis, forsitan immundi, forsan nocentis & gehennæ destinati, sancto & Christiano capiti suppares.* Ex variis alia in eandem rem corrogat Adrianus Junius lib. de Coma cap. 7.

Alias item adhibitum galericulum constat, ad capillos defendendos ab inquinatione: vel ut Plautinam vocem adhibeam *collutulatione* per unguenta, juxta illud Martialis lib. 12. epig. 50.

Ne lutet immundum, nitidos ceroma capillos,
Hac poteris madidas condere pelle comas,

Itaque ad prohibendam capillitii nativi inquinationem, vel ad ejusdem colorem externa specie demutandum, & ementitionem personæ, (ut de Caligula in nocturnis discursationibus dixit Suetonius, & de Messalina Juvenalis, describens eam subeuntem Lupanar, *nigrum flavo caput abscondente galero*, quod varii de galericulo accipiunt) adhibitum quandoque galericulum, & ita applicitum ut cutis vera videretur, admitto. Ex primaria tamen & frequentius recepta institutione, ad

probrum nudi capitis avertendum videtur inductus, quia naturalis illius tegminis defectus, non secus se habet ad humanum caput, quàm viduitas foliorum ad arborem, & cornium à cornigeris animalibus absentia, unde admodum devenustantur.

Neque ago de fœminis solum, in quibus argumentum magnum laudis à coma ducitur, ut liquet ex poëmate de coma Berenices: & è contrario, comæ & quidem promissæ, defectio in muliere, ducitur ignominiæ, ut Apostolus quoque attingit, & pereleganter expressit Apuleius lib. 2. Metamorph. *non multum à principio*, sic scribens: *At vero quod nefas dicere, neque sit hujus rei ullum tam dirum exemplum, si cujuslibet eximiæ pulcherrimæque fœminæ caput, capillo exspoliaveris, & faciem nativa specie nudaveris; licet illa cœlo dejecta, mari edita, fluctibus educata; licet inquam, Venus ipsa fuerit, licet omni gratiarum*

rum

rum choro ſtipata, & toto Cupidinum populo comitata, & baltheo ſuo cincta, cinnama fragrans, & balſama rorans, calva proceſſerit; placere non poterit, nec Vulcano ſuo. Quid, cum capillis color gratus & nitor ſplendidus illucet; & contra Solis aciem vegetus fulgurat, vel placidus renitet, ac in contrariam gratiam variat aſpectum; & nunc ut aurum coruſcans in lenem mellis deprimitur umbram, nunc corvina nigredine cœruleos columbarum colli floſculos æmulatur, vel nunc guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dente tenui diſcriminatus, & pone verſum coarctus, amatoris oculis occurrens, ad inſtar ſpeculi reddit imaginem gratiorem? Quid? cum frequenti ſobole ſpiſſus cumulat verticem, vel prolixa ſerie porrectus dorſa permanat? Tanta denique eſt capillamenti dignitas, ut quamvis auro, veſte, gemmis, omnique cætero mundo exornata mulier incedat, tamen niſi capillum diſtrinxerit,

ornata non possit abire. Idem monstrat usus decalvandi adulteras, de quo Petrus Faber lib. 3. semestr. cap. 21. & 22. Fœminas item Christianas ab Ethnicis ignominiæ caussa decalvatas, habetur ex Actis S. Martinæ cap. 6. quæ eam ob caussam acriter expostulavit cum Alexandro Imperatore. Idem habetur ex Actis S. Faustæ, & ex Actis S. Charitinis.

Non igitur de sequiori duntaxat sexu ago, non devenustationem à defectu naturalis galeri agnosco; sed etiam de viris, quos capillitio decorari monstratum est à R. P. Theophilo Raynaudo in opella, cui titulus, LAVS BREVITATIS, & illustrari præterea potest, ex eo, quod pulchritudo cœli, quæ juxta Siracidem species est in visione gloriæ, confertur cum pileo, à Juliano orat. 5. cum agit de pileo stellato Atydi per Cybelem imposito; quasi eodem plane modo cœlum

lum tellurem condecoret, quo præclarum comæ tegmen noſtra capita. Quanquam non ſicut venuſtas fœminæ ex capillitii promiſſione proxime petita eſt, ita in viro, ſimilem comæ prolixitatem ad decus pertinere contendo; qui ſciam pleriſque ſapientibus, memorato proxime opere adductis, quin etiam Apoſtolo diſpicuiſſe in viris comæ nutritionem. Præter cæteros vero S. Geſtacus fertur in comatos conclamaſſe; & capilli, quos alicui reſecuiſſet, non renaſcebantur ultra menſuram à Sancto Viro definitam, ut eſt in ejus Actis cap. 9. S. Simeon Salus, petiit à Deo & exoravit, ne creſceret coma capitis ſui. S. Godefridus Ambianenſis Epiſcopus, in die Natalis Domini coram Roberto Flandriæ Comite, repulit ſuper ſacrum, oblationem omnium prolixe comatorum inſtar mulierculárum. Quamvis igitur ſtudioſa comæ nutritio, promiſſionis ejus affectatio virum

non honeſtat; tamen moderata comæ diffuſio conſentaneè ad uniuſcujuſque ſtatum, non modice confert ad virilem ſpeciem. Adeundus in hanc rem præter cæteros S. Ambroſius l. de Noë & Arca cap. 7.

Nugivendus quiſpiam, argumentum præterea duxerit ex alio naturali pileo: Nam eſt & alius infantium naturalis galerus, quem aliqui, & decori & tutelæ eſſe volunt. E triplici enim membrana qua fœtus in materno utero obvolvitur; quarum prima χορίον ſeu *ſecundina* appellatur; ſecunda ἀλλαντοειδής à farciminis forma; tertia ἄμνιος à mollitudine; contingit interdum duas poſteriores, faciem ac caput infantis ſic obvolvere, ut galeatum videatur. Nomen *Diadumeni* tributum eſſe Imperatori, qui ſic pileatus è matris utero prodierat, ſcribit Lampridius in *Diadumeno*. Et æque obvolutum Ferdinandum Davalum prodiiſſe ex utero, notavit Paulus Jovius lib. 1.

Piſcar.

Piſcar. inde conjectans eximii illius Ducis inſignia decora, poſtea conſecuta. Quod ſi veritate niteretur, (cum ſit ineptum & vanum) magnam capitis ab eo tegmine honeſtationem contineret. Quando in hunc naturalem pileum incidi, nolo prætermiſſa quæ de eo ſcribit his verbis Anton. Mizaldus centur. 1. memorab. n. 18. *Infantes plerique in lucem prodeunt obducto capite veluti pileo, aut vitta quadam membranoſa, vel caputio Monachali; quod maritos in ſuſpicionem ſuarum uxorum quandoque pertraxit, ut de hiſtoria teſtatur Antonius Guainerius. Ab eo tegmine obſtetrices, & deliræ aniculæ infantibus bona ex colore rubicundo; vel mala ex nigricante, præſagire ſolent. Hinc ſane crediderim Gallicum proverbium natum fuiſſe*, il eſt né coiffé; natus eſt vittatus vel pileatus, *de eo cui ultro ſuppetunt bona, partumque eſt amplum à parentibus patrimonium. Non omit-*

tam, quod obstetrices apud nonnullos, magno solent vendere hujusmodi pileos infantiles, credulis advocatis, qui hinc se adjuvari putant. Auctor Levinus Lemnius. Locus Lemnii habetur lib. 2. de occultis natur. mirac. cap. 8. Esseque eam fatuitatem olim Romanis causidicis persuasam, Lampridius scribit *in Diadumeno.* Ego tametsi tutelam capitis infantilis, dum in inferioribus terræ degit, ex hoc tegmine non inficior; Tamen venustationem ullam capitis, aut infantis ex eo operimento, vel præsignificationem insignis alicujus dotis ei tegmini consertam, non agnosco; repudiavitque etiam eam prænunciationem Delrio 4. Magic. cap. 2. quæst. 7. sect. 1. tractans decimam quartam ariolationem. Itaque non utor hoc naturali galero, ad monstrandum, naturam arti præivisse in tutando & decorando per tegmina adventitia capite: quale argumentum ducebam ex vul-

vulgato naturali galero, ſive ex capillitio.

SECTIO IV.

De primo artificiali inter Chriſtianos capitis tegmine, æque communi utrique ſexui.

EXpoſitis naturalibus humani capitis integumentis, progrediendum eſt ad artificialia; qualia per Satyram quam plurima congeſſit Hadrianus Junius in Nomenclatore num. 127. & 128. Sed rudibus duntaxat ſingulorum notionibus propoſitis prætergrediens, quod aliud non ferret inſtitutum Lexicographi, cujuſmodi ipſe eo loco erat. Vix plura dedit Lazarus Baiffius comment. de re veſtiaria cap. 19. & 20. quibus capitis fœminei & virilis integumenta recenſet. Quare relictus nobis eſt liber campus, in quo nemine præpediente exſpatietur oratio.

Primum inter Chriſtianos capitis tegmen ſacrum eſt & utrique ſexui commune, & idcirco hîc attingendum: hoc eſt, velamen impoſitum capiti infantis baptizati. Non dico veſtem candidam, cujus crebra fit mentio, cum de Baptiſmi ritibus agitur, (tametſi hæc quoque *Velamenti* nomine inſignitur à S. Ambroſio l. de iis qui myſter. initiantur c. 7.) Sed ago de velamine ſoli capiti impoſito: quod item ſecerno à *corona*, quam ex uſu erat imponi baptizatis ex myrto, vel palma, aliiſve ſimilibus, ut diſerte habetur in ordine Confirmationis ex ritu Æthiopum, & apud Severum Alexandrinum, ſub finem operis de ritibus baptiſmi: longe aberat ab hujuſmodi florea corona, velamen capitis de quo agimus; erat enim ex panno. Unde in Concilio apud Belluacum, cujus plagulam refert Gratianus de Conſecr. diſt. 4. c. *Si qui voluerit*, (eſt numero 121.)

voca-

vocatur *pannus*. A Nicephoro l. 3. c. 37. cum agit de baptiſmo pueri Hebræi, vocatur *arcana & myſtica galea.* In Ordine Romano, cum deſcribitur ritus Baptiſmi conferendi Sabatho Sancto, vocatur *Chriſmale.* Sic enim ibi habetur: *Deportantur ipſi infantes ante Pontificem, & dat ſingulis ſtolam candidam, & Chriſmale, & decem ſiliquas.* Quæ verba expreſſit Albinus Flaccus lib. de divin. offic. cap. *de Sabatho Sancto.*

Finem collati, recens baptizato, hujus velaminis, attigit paucis verbis Gloſſa ad cap. *Si quis*, de Conſecr. d. 4. Quod enim baptizati vertex à Sacerdote liniretur Chriſmate, oportuit caput hoc tegmine obvolvi, ne Chriſma difflueret. Et quia unctio Chriſmatis, Symbolum eſt unctionis Sacerdotalis ac Regiæ, propterea veteres hoc velamen exponentes, ajunt, hoc velamen Regii diadematis, aut cidaris Sacerdotalis Symbolum fuiſſe. Ad Sacerdotium

tium Christianum late dictum, quo omnes baptizati inaugurantur in Sacerdotes, juxta S. Petrum, refert hanc unctionem Tertullianus lib. de baptism. cap. 7. verbis illis: *Egressi de lavacro, perungimur benedicta unctione; de pristina disciplina, qua ungi oleo de cornu in Sacerdotium solebant. Ex quo Aaron à Mose unctus est, unde* Christus *dicitur à* Chrismate, *quod est* unctio, *quæ Domino nomen accommodavit, facta spiritalis, quia spiritu unctus est à Deo Patre.* Verum quia Reges non minus quam Sacerdotes inungebantur ad regiam dignitatem, idcirco ad jus regni in Baptismo collatum ei qui initiatur, refertur chrisma ab aliis Patribus, ut à Salviano lib. 3. de provid. ubi ait, assignatum Christianis esse *generationis novæ munus, sancti baptismatis gratiam, divini Chrismatis unctionem. Scilicet ut sicut apud Hebræos, quondam, id est peculiarem ac propriam Dei gentem, cum Iudiciarius ho-*

nor

nor in potestatem Regiam transcendisset, probatissimos & lectissimos viros, per unguentum regium Deus vocavit in regnum, sic omnes homines Christiani, cum post Chrisma Ecclesiasticum omnia Dei mandata fecissent, ad capiendum laboris præmium vocarentur ad cœlum. Quæ accipio de inunctione Chrismatis in Sacramento præcise Christianis ad salutem necessario, hoc est in Baptismo. Eam enim Chrismationem à Sacerdote in vertice factam, aliam fuisse à Chrismatione Confirmationis, recte agnoscit, priorem suam opinationem retractans, Pamelius ad librum Tertulliani de Baptismo num. 48. & bene asseritur à Fevardentio ad 1. Irenæi cap. 18. n. 7. ac in appendice ad Castrum V. *Baptismus* hæresi 8.

Commodius ad Regiam simul & Sacerdotalem dignitatem mystice Christianis per Baptismum obvenientem, referri possit ea in Baptismate inunctio, per Chrisma, quod

passim

passim pro utriusque dignitatis Symbolo proponitur. Ita insigniter Augustinus in appendice ad Sermones 40. novos, Serm. 3. & creditus Cyprianus de unctione Chrismatis. Itaque consequenter, hoc velamen ad utramque illam dignitatem pertinere censetur. Ita perspicue Rabanus l. 1. de instit. Clerico. c. 29. *Tegitur* (inquit de baptizato,) *post sacram unctionem, caput ejus mystico velamine, ut intelligat, se diadematis Regii, & Sacerdotalis dignitatis portitorem, juxta Apostolum; vos estis (inquit) genus Regale & Sacerdotale, offerentes vosmetipsos Deo, hostiam vivam, sanctam, Deo placentem*, & reliqua. *Nam Sacerdotes in veteri Testamento, quodam mystico velamine, caput semper ornabant.* Ivo similiter serm. de Sacramentis Neophitorum. *Completis jam Baptismi Sacramentis, cum baptizatus de fonte ascenderit, sacro Chrismate ungitur in vertice, ut cognoscat se promotum esse in Re-*

Regium genus & Sacerdotale; id est, ut à Christi consortio, vocetur Christianus, *& æterni regni sit cohæres, &c. Exinde traditur Christiano vestis candida; ut qui primæ nativitatis decorem, vetustatis pannis obfuscaverat, habitu regenerationis, gloriæ præferat indumentum. Tegitur etiam post sacram unctionem ejus caput sacro velamine, ut intelligat se diademate Regni, & Sacerdotali, (sicut dictum est) dignitate potiri.* Similia Gulielmus Durandus lib. 6. Ration. cap. 82. num. 15. nisi quod velamen de quo agimus, vocare videtur rotundam mithram, & ad Regnum mysticum referre; vestem autem candidam, ad Sacerdotium item mysticum. Græci tametsi non inungebant verticem Baptizati, tamen hoc tegmen capitis adhibebant in Baptismo, ad significationem mysticam, non Regni aut Sacerdotii, sed tutelæ militi Christiano in tam pretioso membro necessariæ. Unde *galea*

galea vocabatur, ut colligitur ex illo Nicephori loco, quo deſcribit pueros imitantes ritum Baptiſmi, *Lacinias veſtis lineæ dividentes in partes, ſimulachra amictus, qui in talibus uſurpantur, faciebant, & ſuper caput myſticam galeam præclare efformabant.*

Quia vero omne decus nobis in Baptiſmo collatum, promanat à Chriſti ſanguine, ejus mentio facienda merito fuit in hoc Symbolo ornamentorum per Baptiſmum advenientium. Baptiſmus ſane non eſt in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine, juxta Apoſtolum. *Quid eſt enim aqua ſine Cruce Chriſti? Elementum commune, ſine ullo Sacramenti effectu.* Verba ſunt S. Ambroſii lib. de iis qui initiantur cap. 4. Eoque ſpectavit Theophanes Nicænus lib. contra Judæos, adductus à Turriano lib, 2. de dogmat. character. vocans Eccleſiam, *Porphyram*; & Chriſtianos, *Porphyrogenitos*, quia naſcuntur

in purpura, hoc eſt in Chriſti ſanguine; quo aqua, Chriſtianorum uterus, perfundatur neceſſe eſt, ut ad Chriſtiani regenerationem fiat idonea. Itaque ut id ſignificaretur, panno illi, de quo agimus, alicubi inſuebatur filum rubeum, ut ſcribit Gulielmus Durandus lib.6. Rationalis cap. 82. num. 17. & 18. ut intelligeretur aquas noſtras genitales, rubrari ſanguine; quod de mari rubro in noſtri Baptiſmi typum dixit Proſper p.1. de promiſſ. cap.38.

Geſtabant Neophyti hoc capitis tegmen per octiduum à Baptiſmo, æque ac veſtem candidam. Et ita colligitur ex D. Auguſtino ſerm. 160. de tempor. cap. 2. ubi hæc præter cætera. *Hodie octavæ dicuntur infantium: revelandæ ſunt capita eorum, quod eſt indicium libertatis. Habet enim libertatem iſta ſpiritalis nativitas, proprie autem carnis nativitas ſervitutem*] *Revelata* poſt octiduum, ait capita infantium, (quo nomine, ut

ut mox exponit, etiam adulti corpore, tunc baptizati donabantur, quia facti erant infantes Dei;) At revelatio illa capitum, remotionem tegminis caput operientis supponit. Itaque illuc usque gestabatur sacrum hoc velamen: Et cum deponebatur, poterat adhiberi ad tegendum alium, quod de veste candida non erat in usu. Nam hæc unicuique propria erat, ut notavit Vicecomes lib. 5. de Baptis. cap. 15. & perspicuum est ex narratione quam de Murita & Elpidophoro contexit Victor Uticensis lib. 3. persecut. Vandal. At velamentum capitis, de quo agimus, poterat esse usui in alio Baptismo, juxta illud Concilii Belluacensis apud Gratianum *c. Si Quis*, de Consecrat. dist. 4. *Si quis voluerit Chrismate pannum iterum linire, & super alium baptizatum mittere, non est absurdum,*

Duravit velamen hoc capitis recens baptizatorum, sat longo tempore;

pore; cum ejus meminerit Ivo Carnotensis, qui seculo duodecimo ineunte florebat. Post illum tamen videtur abiisse in desuctudinem. Unde ab Hugone Victorino, (qui non ita multo post vixit,) nulla fit ejus mentio, in satis minuta rituum Baptismi expositione, quam adhibet lib. 1. Erudit. Theolog. de Sacram. c. 19. & 20. Fini autem cui hoc capitis tegmen deserviebat, nempe prohibendo effluxui sacri Chrismatis, ejusque dehonestationi, si caput recens linitum mansisset intectum, alia ratione consultum est; nempe abstersione sacri Chrismatis, adhibito albo gossypio. Neque tamen prorsus obliterata est usurpatio hujus ceremoniæ, quandoquidem, (ut Pamelius notavit, exponens ritus Baptismi in notationibus ad librum Tertulliani de Baptismo,) usus etiamnum viget, ut post Baptismum & unctionem verticis à Sacerdote peractam, imponatur capiti

capiti baptizati veſtis candida; ad uſus antiqui memoriam, quo caput baptizati obvolvebatur ſacro tegmine, ſtatim à baptiſmo & verticis inunctione.

SECTIO V.

De Operimento fœminei capitis universe.

AD artificialia capitis humani tegmina delabens, ordior à muliebribus; quod juxta Apoſtolum maxime proprium ſit fœminei capitis, operiri. Priuſquam vero ſigillatim dicam, prætermittendum generatim eſt aliquid de fœminei capitis operimento.

Congruere fœmineo capiti tegmen quo operiatur, Apoſtolus diſerte tradit 1 Cor. 11. Ubi interrogatus à quibuſdam Corinthiis, ſalvuſne eſſe deberet mulieribus uſus patrius, procedendi aperto capite, reſpondet, id eſſe plane indecorum;

nec

nec tam videri debere consuetudinem, quam corruptelam meritissimo recidendam. Et quanquam Apostolus non agit de mulieribus aliò quam ad orandum procedentibus, & in templo vacantibus orationi, tamen rationes ejus perspicue ferunt, omnem fœminæ processum in publicum intecto capite, esse indecorum ac refugiendum. Argumentatur ergo in primis Apostolus ex eo, quod mulier subjecta sit viro, velut capiti suo, & toti è quo decisa est, ut bene expendit ibi creditus Ambrosius; ac proinde velanda sit in signum subjectionis. Perinde enim esse videtur, mulierem intonsam esse, ac invelatam. Tonsuram autem comæ muliebris (extra religiosum ritum, de quo postea; & extra paucos eventus ex causa idonea, quos Apostolum non exclusisse, bene notat Turrianus ad l. 1. constit. Clem. cap. 3.) omnes habent ut probrosam, quia amolitur naturale signum

gnum ſubjectionis, viro à muliere debitæ. Et idcirco Tertullianus l. de corona militis cap. 14. tegmen capitis fœminei, vocat *humilitatis fœmineæ ſarcinam*. Et lib. de vel. Virg. c. 17. vocat *jugum illarum*. Concilium Gangrenſe. cap. 17. vocat *ſubjectionis memoriam*. Chryſoſtomus 1 Cor. 11. *Signum muliebris ſubjectionis*. Roborat Paulus hanc argumentationem à contrario. Probroſum quippe eſt viro caput inter orandum obtegere, quia ipſe Deo ſoli ſubjectus eſt; & principatus divini terrenna imago. Unde non debet ſubjectionis ad terrenum quippiam indicia præferre, ſed caput habere nudum.

Agit (ut vides) Apoſtolus, de viro & fœmina orantibus; & hanc in ſignum ſubjectionis, vult, precando ad Deum adire contectam: illum vero in ſignum exſolutionis à mulieris poteſtate, vult eſſe nudo capite inter accedendum ad Deum. Si tamen aliquando teſtanda viro eſſet ſua ad

Deum

Deum ſubjectio, non vetaret Apoſtolus, virum donare tegmine capitis eam ſubjectionem teſtante. Quo pacto eliditur apparens colliſio Apoſtoli, & Auctoris homiliæ de uno legiſlatore, perperam inſcriptæ Divo Chryſoſtomo. Is quippe Auctor expendens amictum Pontificis Aaronici, cujus prima pars erat tiara caput operiens, ſic diſſerit: *Quandoquidem Pontifex caput erat populi, par erat, eum, qui caput eſſet omnium, in capite ejus rei ſymbolum exhibere. (Abſoluta ſiquidem & remiſſa auctoritas ferri nequit; quæ vero ſui imperii ſymbolum impoſitum gerit, legi ſubjicitur & paret.) Itaque jubet caput minime eſſe nudum, ſed coopertum, ut diſcat populi caput, ſe caput habere. Idcirco etiam in Eccleſia, cum ordinatur Sacerdos, Euangelium Chriſti capiti imponitur; ut diſcat, quamvis ſit omnium caput, ſe tamen legibus iſtis ſubjici; & eum qui omnibus imperet, legis imperio ſubeſſe, eum-*

que qui omnibus dat mandata, à legibus mandatum accipere: Propterea nobilis vir quidam ex veteribus, cui nomen Ignatius, quique Sacerdotio ſimul & martyrio decoratus fuit, ad Sacerdotem quendam ſcribens dicebat; nihil ſine tua voluntate geratur, neque item tu quicquam abſque Dei facias voluntate. Quod igitur impoſitum habeat Euangelium Pontifex, ſignum eſt, eum eſſe ſub poteſtate conſtitutum. Propterea dicit Paulus de muliere quæ velamen habebat, quod erat imago poteſtatis. Erat igitur tiara figura poteſtatis.

Eſto igitur, ſi quando viri ad Deum ſubjectio ſit teſtanda, operiat vir quoque caput ſuum; at in quotidiana precatione in publico Eccleſiæ cœtu, ubi promiſcue viri mulieresque conveniunt, par eſt, ut gloriam & imaginem Dei ſe exhibeat, atque adeo præferat apertum caput. Neque ob præſentes Angelos neceſſe eſt caput operiat, cum ipſe

ipſe quoque ſit quodammodo Angelicæ dignitatis, ut S. Baſilius lib. de vera virginit. philoſophatur. Mulierem vero, quia propter virum facta eſt, eique reverentiam & obedientiam debet, par eſt habere caput obductum; ſive (ut Apoſtolus loquitur, poteſtatem, ἐξουσίαν ſupra caput habere *propter Angelos*. Id eſt, ut malos Angelos inter orandum & de ſpiritu concipiendum, ea ſigni ſubjectionis ſuæ oſtentatione confundat, ut S. Paulinus Epiſtola 4. ad Severum ſcite & pie admodum diſſerit. Quanquam de ſenſu qui magis literæ inhæret, actum plene tractatu de ſobria ſexus mollioris per ſacras homines frequentatione capite 8. à Theophilo Raynaudo. Sed hæreamus in loco propoſito.

Vox ἐξουσία, quam ibi uſurpat Apoſtolus, proprie ſonat potentiam, & authoritatem. Unde quod Latine apud

Marcum c. 6. legitur, *dedit eis potestatem spirituum immundorum* : Et Joannis 1. *dedit eis potestatem filios Dei fieri* Græce est ἐξουσία. Et apud Luc. c. 22. *qui potestatem habent super eos, benefici vocantur*; Verbum Græcum est ἐξουσιάζω quod sonat, dominari & potestatem habere, ut etiam Plato epist. 3. δύναμιν ἐξουσίας facultatem & jus dominandi appellavit. Mulier ergo orans debet habere super caput potestatem, id est tegmen capitis, quod testetur mulieris subjectionem ad virum, & viri in eam principatum, & auctoritatem à Deo naturæ institutore collatam. Eaque gestatio adeo decet mulierem, ut accipere vel habere potestatem, passive intellectum, idem sit quod esse fœminam. Locus est in eam rem insignis, Ecclesiastici 47. ubi Siracides describens probrosam Salomonis mulierositatem, ait : *Inclinasti femora tua mulieribus, potestatem habuisti in corpore tuo, dedisti maculam in*

gloria

gloria tua. Quid ſit Salomonem habuiſſe in corpore ſuo poteſtatem, varii varie exponunt, ut late proſequitur Pineda lib. 7. de Salom. c. 7. n. 4. Nam aliqui id accipiunt de miro Salomonis corporeo robore in conſueſcendo mille uxoribus. At hoc eſt à ſcopo Sapientis alieniſſimum. Janſenius accipit de poteſtate, verius licentia, abutente ſuo corpore. At textus primigenius aperte ſonat ſubjectionem, ſive poteſtatem paſſivam, non activam. Verus itaque & genuinus Siracidæ ſenſus eſt, exprobrare Salomoni, non quod habuerit ipſe poteſtatem & dominium in corpus ſuum; ſed quod præ ſumma enervatione corporis per monſtroſam libidinis effrænationem, adeo degeneraſſet à maſcula fortitudine, ut veluti tranſiſſet in fœminam; ita videretur habuiſſe in corpore ſuo poteſtatem, id eſt tegmen fœminei capitis, indicem effœminationis, & veluti degenerationis in mulierem,

præ ſubjectione naturali ad virum, obnoxiam poteſtati ſive velamento. Qua ratione de Hercule effœminato dictum eſt actu 1. Hippol. *Crinem mithra preſſit.* Et Phryges ab effœminatione, dicti *Phrygiæ.* Eadem loquendi forma, Joannem VIII. quod à maſcula Nicolai deceſſoris fortitudine deſciſcere viſus eſſet, jactatum eſt, eſſe fœminam. Unde fabula de Joanne Papiſſa, quem mendacii & nugacitatis fere fruſtra revincunt, Panvinius, Baronius, Remondus, ac Leo Allatius; cum veriſſimus ſenſus ex quo Joannes audivit fœmina, ſit quem attigi. Et è contrario, mulieres ſi quæ virili animo, quaſi in viros evaſiſſent, donatæ ſunt nominibus maſculinis; ut Melania dicta eſt *Melanius*, vel *Melanium*; Albina audivit *Albinus*, ut bene notavit Roſvedius ad epiſtolam 44. S. Paulini. Et S. Franciſcus, referente Piſano lib. 3. conformit. 4. part. 2. Jacobam matronam Romanam maſculei

ſæculei pectoris, volebat vocari *Fratrem Iacobum*. Salomon ergo habuit in corpore ſuo poteſtatem, non ſecus ac Hercules canente Deianira, nullam muliebritatis notam rejecit. Et idem de Sardanapalo habet Juſtinus lib. 1. & de quodam Syriæ Rege Dio orat. 4. Mulier autem, hanc poteſtatem viro probroſam habere debet. Nam ſi omittat demiſſionem ſuam ſigno illo externo teſtari, incurret in odium Sanctorum Angelorum, Eccleſiæ præſidum, qui ſuperbam, & debitæ viro reverentiæ ac ſubjectionis ſigna dedignantem, averſabantur. Hæc Apoſtoli argumenta, univerſaliter probant, decere ubivis in publico fœminas velamentum capitis. Et hanc fuiſſe Apoſtoli mentem, confirmat, Tertullianus lib. de vel. Virg. *fere per totum*. De Melania Romana ita ſcribitur in ejus vita apud Surium Tomo 1. Unde liquet de ejus mente in hoc negotio, & de B. Pauli juxta

eam ſententia. *Erat quidem hæc lex apud Romanos, ut nullus vir nec mulier ad Imperatorem aut Imperatricem operto capite accederet. Ea vero legem nihil curans velata acceſſit: non Tyrannorum mores, ſed Pauli legem maxime dicens oportere conſervare; qui non ſinit mulieres nudo capite incedere.* Late de hoc Apoſtoli præſcripto, præter Interpretes ad hunc locum, Andreas Sauſſayus lib. de myſtic. Galliæ ſcriptor. *in Paulo* ritu 10. & *in S. Lino* præcepti Paulini renovatore, ritu 2. qui recte notavit Centuriatores centur. 1. l. 2. cap. 10. occaſione illius præcepti allatrantes S. Linum, quod ad rem minimam & Pontificia cura indignam deſcenderit, proponendo præceptum de velamine capitis muliebris, non advertiſſe, ſe eadem opera Apoſtolum impetere, cui non eſt viſum indignum Apoſtolica cura, eo ſe demittere. Ita Illyricus & ſocii, ſpurcitiam ſuam atque laſciviam pro-

prodentes, quibus obnubi mulibria capita, ita ut libere non pascant oculos plenos adulterii, indignum visum est Pontificia sollicitudine.

Explorata ergo est mens Apostoli, de mulieribus in publico velandis. Idem semper tulit omnium bene moratarum gentium usus. S. Macarius homil. 12. *sub finem*, ait mulieres Apostolorum tempore, loco velaminis habuisse crines passos. Sed hoc non video quam vere dicatur. Apud Hebræos enim jam à gentis exordio velari ac contegi sexus fœminei capita ex usu fuit. Ita ferunt verba Abimelechi ad Saram divina revelatione ab injuria ereptam. *Hoc erit tibi in velamen oculorum, ad omnes qui tecum sunt, & quocunque perrexeris memento te deprehensam.* Sensus est, Abraham vere vir tuus, cui te restituo intactam, erit pudicitiæ tuæ protector, cui hoc veluti flammeo, quali nubentes & illuc

uſque intactæ, ſponſo tradantur, te addico puram. Idque omnibus in quos incides teſtatum volo. Utere hoc flammeo, ut omnes te uxorem norint; ac deinceps quiſquis Abrahamum eſſe virum tuum reſcierit, à te & ancillis tuis oculos avertat. Munuſculum quo te dono, erit omnibus in ſignum quod ſis velata, & viro aſtricta. Quare ne deinceps illius conjugium verbo ejures. Memento te hac ex cauſa deprehenſam in ſimulatione periculoſa, & ſpecie mendacii, quæ poſſet in cauſa eſſe ut ab alio tanquam viro non alligata, vitiareris. Itaque *velamen oculorum* de quo agit Abimelech, eſt tegmen ſubducens oculis contuentium caput & faciem Saræ. Ita eum locum exponunt, Prado in cap. 12. Ezech. ad verſ. 18. Delrio ad c. 20. Geneſ. Nec me movent quæ in contrarium late urget Salazarius cap. 3. Iſagoges in Cant. §. 4. (in quem

quem his pridem conſcriptis incidi,) & Martinus Roa tom. 2. ſingular. lib. 3. cap. 4. ſubdens cap. 5. ſuam expoſitionem, qua vult, *per velamen oculorum* ſignificari prætextum, ne videatur & incurrat in oculos domeſticorum Saræ, injuria ei illata, cum abducta eſt in domum Abimelechi. Sed non adſcribo; quia nulla erat injuria Saræ, quod ad regium conjugium non renitens & viro non addicta (ut putabatur, & vir ejus aſſerebat) abduceretur, ipſo inſuper ejus fratre exiſtimato, optime propter eam habito. Deinde propoſita interpretatio videtur diſtorta, & omnibus retro Patribus incomperta, nec ab ullo interprete hactenus tradita: apud Lippomanum quidem, in catena ad eum locum, inter omnino multas iſtius loci interpretationes, refertur una, qua operimentum oculorum ſumi dicitur pro prætextu excuſationis à Sara ad-

hibendæ, & ad domesticos, & ad externos, cum audituri essent tantam Abimelechi erga Saram liberalitatem. Sed neque ea interpretatio quadrat, cum potius in suspicionem vocanda videretur Sara, præ tanta largitate. Et hic prætextus est longe alius, quam qui ab Auctore cum quo agimus, proferebatur. Quare sistamus assignata primum interpretatione, quæ & simplicissima est, & gemina; fertque velationem faciei fœmineæ, inter Hebræos jam à tempore Abrahami invaluisse.

Usus jam tunc vigens apud Hebræas mulieres, deinceps tenuit, ita ut Tertullianus lib. de corona militis cap. 4. dicat; *Apud Iudæos tam solemne est fœminis eorum velamen capitis, ut inde dignoscantur.* Quod statim confirmat exemplo Rebeccæ, ad primum Isaaci conspectum, invadentis peplum quo velaretur; & exemplo Susannæ,

quæ

quæ cum judicio ſiſteretur, Danielis 13. operta erat caput, pro more cæterarum mulierum Hebræarum. Quanquam à ſpurcis ſenibus qui videbantur regere populum, juſſa eſt diſcooperiri; reipſa quidem, ut vel conſpectu tantæ pulchritudinis fœdam cupiditatem paſcerent, qua tenebantur, ut Scriptura notavit; in ſpeciem autem, ut oſtenderent, Suſannam fidem conjugii violaſſe. Idcirco enim in ſacrificio Zelotypiæ num. 5. mulier adulterii ſuſpecta, adducebatur ad Sacerdotem Judicem, capite nudato, ut inſinuaretur ejus impudentia; quâ transgreſſionis cubilis ſui inſimulabatur. *Detecto capite*, (ait S. Cyrillus lib. 14. de ador. eum Numerorum locum verſans) *mulier ad Iudicem ducitur, id eſt non conſueto decentique ornatu. Et quænam eſt hujus rei ratio? Dedecoris namque crimen eſt, & turpitudinis accuſatio. Recordare vero, mu-*

 lie-

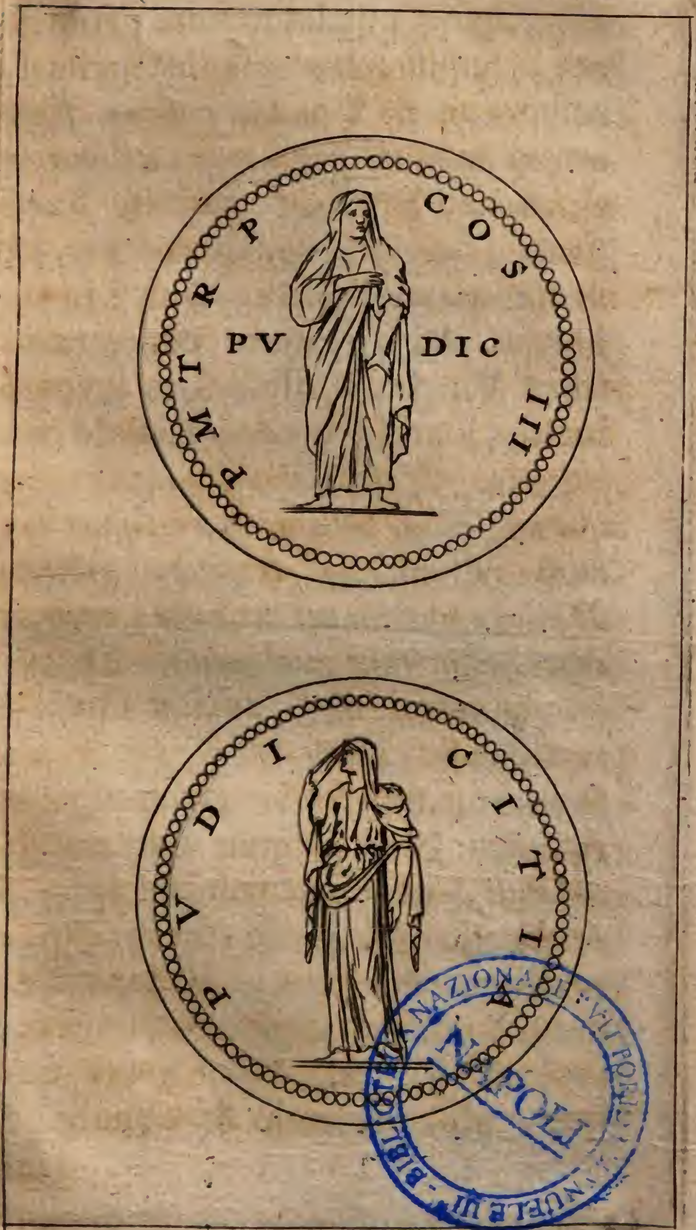
lierem aperto capite orare Deum, à Paulo legis peritissimo, non permitti; cum velari eam, debere ex ipsa naturæ lege ducto argumento, probet. Nam comæ (inquit) ei pro velamine datæ sunt. Non ergo decenti ornatu mulier erat, quæ de indecenti crimine accusabatur. Itaque decens & consuetus mulierum Hebræarum habitus erat, capita habere contecta.

Idem apud alias gentes usus viguit. De Græcis mulieribus habetur ex Apuleio l. 7. Metamorph. ubi Græcæ mulieris caput, mitella textili opertum repræsentat. Nec obstat quod Plutarchus lib. de Apophtegm. Laconicis *in Charilla*, & Clemens Alex. 2. pædago. cap. 10. docent virgines Lacænas intecta facie, mulieres operta prodiisse in publicum: quod hæ maritum jam nactæ, cui soli placere deberent, faciem merito tegerent extra domum & viri conspectum; illæ faciem ostentarent, & quasi

quaſi publicarent; inde ſi placerent, captandæ à maritis. Hoc inquam, ante dicta non convellit. Neque enim virgines Lacænæ erant intecta facie, quod utrumque habebant mulieres jam viris addictæ. Propterea in earum mundo muliebri, numerabantur *Faciales*, vulgo *maſques*. Unde in veteribus Gloſſis adductis à Rigaltio ad Onoſandri Strageticon. cap. 1. δῶς προσωπίδιον, *Da facialem*. Fuiſſeque olim eas larvas purpureas, idem Auctor demonſtrat. Plinius lib. 12. cap. 14. *perſonas* vocat. Potuerunt igitur Græcanicæ illæ virgines nudari faciem tecto capite. De Romanis mulieribus velato capite procedentibus, ſicut mares nudo & aperto, teſtis eſt Plutarchus cap. 14. Rom. Idque aſtruunt exempla non vulgarium modo mulierum, ſed etiam Auguſtarum, Liviæ, Marciæ, Fauſtinæ, quas nummi antiqui capite obducto repræſentant, addito lem-

lemmate PVDICITIA. Poppæam item Sabinam, Neronis conjugem, tradit Tacitus lib. 13. Annal. nonnisi velatam, (quia sic decebat) & infrequenter in publicum prodiisse. Quid quod Valerius lib. 6. cap. 3. scribit C. Sulpitii Galli uxorem, à marito rejectam, quod capite aperto foris versatam cognovisset. Etiam barbaris mulieribus perpetuum fuisse capita tegere, Tertullianus auctor est lib. de vel. Virg. cap. 17. referens, Arabicas mulieres, non caput modo habuisse tectum, sed & faciem, contentas dimidiam frui lucem, procedendo; unum duntaxat oculum liberatas, ne totam faciem prostituerent. Idque apud eas suo tempore retentum ait S. Hieronymus in cap. 4. Esaiæ.

Inter Christianos quoque, hujusmodi velamentum nubentibus esse jam olim adhibitum, docemur ex S. Ambrosio, qui lib. 3. de Virgin. cum retulisset exprobratum sibi

P M TR P COS III
PV DIC
PVDICITIA

esse, quod puellas nubere prohiberet, consecrans eas integritati, respondet: *Utinam possem flammeum nuptiale pro integritatis mutare velamine*, Et lib. de viduis. *Suasissimus (fateor) ut vestem mutares, non ut flammeum sumeres.* Scite in exhortat. Ad Virgines, cum præmisisset Virgines esse nubes leves & lucidas; addit è contrario de conjugatis. *Nubes sunt & graves nubes, quæ nupserint. Namque à nubibus verbum* nubentium *tractum arbitror. Denique operiuntur ut nube, cum acceperint nupturæ velamina. Et vere graves nubes, quæ sustinent sarcinam matrimonii. Nam etiam gravari alvo feruntur, cum semina conceptionis acceperint.* Non pugnat hæc notatio *nubendi*, cum ea quam ex ipso S. Ambrosio lib. 1. de Abrah. cap. 9. retulimus superius, ducta ex eo, quod puellæ caput obumbretur pudoris gratia. Nam *nubes* quoque, ab operiendo & obnubendo

sunt

ſunt dictæ. Quæ nubendi & nuptiarum notatio Ælio & Cincio apud Feſtum V. *Nuptiæ*, merito eſt probata, exploſis aliis frivolis notationibus ibidem adductis. Quod ergo inter Chriſtianos quoque, ſponſa nubens velamine operiretur & obnuberetur, merito verba quoque *nubendi* & *nuptiarum*, apud nos uſurpantur. Apud S. Ambroſium, quia hoc velamen à Sacerdote imponebatur, vocatur *velamen Sacerdotale*. Sic enim habet Epiſtola ad Vigilium. *Cum ipſum conjugium velamine Sacerdotali & benedictione ſanctificari oporteat, quomodo poteſt conjugium dici, ubi non eſt fidei concordia?* Et eodem pertinet quod Siricius Papa, Epiſtola ad Mediolanenſes contra Jovinian. Ait, *nos ſane nuptias non aſpernanter accipimus, quibus velamine interſumus.* Videtur hanc ob cauſam, hoc eſt quia velamen à Sacerdote imponebatur, & certa prece ſanctificabatur, dictum eſſe

cœleſte

cœleste velamen à Nicolao I. ad Consulta Bulgar. cap. 3. cum explicat ritus nuptiales Latinæ Ecclesiæ; ubi etiam addit, tale velamen non suscipi in secundis nuptiis, sicut neque suscipitur benedictio, quia receditur ab unitate, cui soli Deus in conjugiis benedixit. Quod autem Nicolaus, non puellæ duntaxat, sed utrique conjugi velamen à Sacerdote impositum significet, non est opus eo loquendi modo dictum arbitrari; quo ob nexum, quod unius proprium est, alteri item adscribitur: Sed potest simpliciter accipi ut sonat; cum hodieque in plerisque Ecclesiis in usu vigeat; ut sponsus & sponsa inter exprimendum coram Sacerdote consensum, velo operiantur. Sicut olim sub thalamo, id est sub velo suspenso utrumque inumbrante, contrahebatur nuptiale fœdus, ut advertit Sancius proleg. 3. in Cant. & in cap. 2. ad illud, *sub umbra*

illius

illius quem desideraveram sedi; sub quam umbellam, quia sponsus & sponsa admodum ornati subibant, nihil mirum, solem orientem, Psal. 18. dici procedere ut sponsum de thalamo.

Fuere tempore Tertulliani, quibus videretur usum adeo universalem tegendi fœminea capita, ab Apostolo ad Corinthios firmatum, ad solas fœminas virum expertas pertinere saltem in templo: nam extra templum quidem, usum ubivis receptum servabant, ut diserte tradit Tertullianus cap. 13. cujus hæc est oratio. *Quid singula persequor? solemnem manifestæ paraturæ totam circumferunt mulieritatem. Sed virginari volunt sola capitis nuditate, uno habitu negantes quod toto suggestu profitentur. Si propter homines habitu abutantur, impleant illum etiam in hoc, ut & apud Ethnicos caput velent. Certe in Ecclesia Virginitatem suam abscondant, quam extra Ecclesiam celant. Timent*

ment extraneos, revereantur & fratres: aut constanter audeant & in vicis Virgines videri, sicut audent in Ecclesiis. Laudabo vigorem, si aliquid & apud Ethnicos Virginitatis nundinarint. Eadem natura foris, quæ intus; eadem institutio apud homines & apud Dominum, eadem libertate constat. Quo ergo foris quidem bonum suum abstrudunt, in Ecclesia vero promulgant? Hanc abusionem Tertullianus toto eo libro potenter evertit; ut Virgines quoque etiam in templis, tecta debere præferre capita, accuratissime confirmet. Nec assentior nupero scriptori, qui disp. 3. de re vestiaria Judæorum cap. 1. §. 6. librum illum à Tertulliano jam Montani somniis dementato conscriptum ait, & contra usum Ecclesiæ Virgines habendi invelatas, pugnare contendit. Sed hæc omnia gratis dicta sunt, & præter cæterorum omnium mentem.

Quoad fœminas vero, supponit Ter-

Tertullianus, ut per ſe notum ex uſu receptiſſimo, & Apoſtoli mandato, indubie ac nemine refragante illas aſtringente, neque in templo, neque alibi potuiſſe tegmen capitis abjicere. Unde cap. 17. ſic concitatur in quaſdam mulieres, ad quas orationem convertit, poſt diſcuſſam Virginum cauſam. *Sed & vos admonemus, alterius pudicitiæ (hoc eſt conjugalis) mulieres, quæ in nuptias incidiſtis; ne ſic à diſciplina velaminis exoleſcatis, ne quidem in momento horæ, ut quia rejicere illa non poteſtis, alio modo deſtruatis, neque tectæ, neque nudæ incedentes. Mitris enim & lanis quædam non velant caput, ſed conligant à fronte quidem protectæ, qua proprie autem caput eſt, nudæ. Aliæ modice linteolis, (credo ne caput premant) nec ad aures uſque demiſſis cerebro tenus operiuntur. Miſereor ſi tam infirmo auditu ſunt, ut per tegmen audire non poſſint. Sciant, quia totum caput mulier eſt.*

est. Limites & fines ejus, eo usque porriguntur, unde incipit vestis. Quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, ut cervice quoque ambiantur: Ipsæ enim sunt quas subjectas esse oportet; propter quas potestas supra caput haberi debet; velamen jugum illarum est. Tantumne? Protensius certe tegmen passim fuisse adhibitum, mox dicam. Sed Tertullianus capitis tegmen, *ne in momento quidem horæ rejiciendum*, quod in omni rigore, ac etiam intra domesticos parietes, præferre mulier teneretur, exponere eo loco contentus fuit. Et mox idem Tertullianus, Angelum in somnis Christianæ cuidam fœminæ, velaminis spatia metatum esse, à capite ad lumbos usque, testatur. Itaque quod cap. 15. dixerat, velamen fœmineo capiti esse galeam, & clypeum protegentem adversus ictus tentationum, adversus jacula scandalorum, adversus suspiciones & susurros æmulationum,

num, accipiendum eſt de clypeo oblongo, quales olim in uſu, majorem partem corporis obtegentes. Quanquam aliquæ adeo tenuibus velis operiebantur, ut ſubtus poſita retiola crines complectentia apparerent, & capillorum elegantia in oculos incurreret. Quod cavendum monebat S. Auguſt. epiſt. 109. verbis illis. *Ne ſint vobis tam tenera capitum tegmina; ne retiola ſubter appareant.*

Quod tamen, etiam domi velari mulierem volebat Tertullianus, ex auſteriore ejus genio profectum eſt, nec ab Apoſtolo Patribuſve inductum. Clemens certe Alexandrinus pereleganti in hanc rem loco, contrarium tradit. Ita enim habet lib. 3. pædag. cap. 11. ſub finem. *Mulier ſemper tecta ſit, niſi domi fuerit. Eſt enim honeſtus habitus, & ex quo nihil poſſit offenſionis ſuſcipi. Ipſa enim nunquam labetur, ſi & verecundiam & veſtem ante oculos poſuerit; nec ad pec-*

cati lapſum alium provocabit dum vultum ſuum aperit. Hoc enim verbum requirit, quandoquidem convenit eam tectam orare. Dicunt autem, Æneæ uxorem propter inſignem honeſtatem, ne cum Troja quidem caperetur perterritam, ſe detexiſſe: ſed etiam dum ab incendio fugeret, manſiſſe coopertam. Ejuſdem operis lib. 2. cap, 10. ad *finem*, Clemens cum retuliſſet laudes, à petulantibus quibuſdam tributas fœminis, quarum intectas partes quaſpiam conſpexiſſent, addit: *Nolo pudicas fœminas præbere talium laudum cauſam, iis qui per hujuſmodi laudes, ut probrum eis afferant, venantur. Nec vero ſolùm calcaneum nudare eſt probibitum; ſed etiam caput tegere, & vultum adumbrare juſſum eſt. Neque enim honeſtum eſt corporis pulchritudinem eſſe hominum aucupium.* Hæc ratio tegendi caput mulieris, non urget eam, cum intra domum verſatur. Video S. Ambroſium adſcribi Clementi.

Nam

Nam lib. 1. de pœnit. cap. 13. præfatur, non esse alligandum sinui ignem impuri amoris, qui amoris, qui edaci flamma libidinis consumat animam, ideoque coërcendum esse vultus alieni aspectum, addit. *Vel consuetudo nos doceat: Ideo velamine obnubit caput suum mulier, ut etiam in publico tuta verecundia sit; non facile vultus ejus in adolescentis oculos occurrat; nuptiali velamine tecta sit, ne vel fortuitis occursibus pateat ad vulnus, vel alienum, vel suum. Sed utrumque suum vulnus est. Quod si tegmine caput velat, ne temere aut videatur, aut videat, (dum enim caput velatur, vultus absconditur) quanto magis velare se debet pudoris tegmine, ut etiam in publico habeat suum ipsa secretum?* Quin etiam juxta creditum Ambrosium 1. Cor. 11. Apostolus mandans ut fœminæ caput velent, non agit nisi de Ecclesia & conventu publico ad psallendum, vel etiam prophetandum. Sic enim format

Apostoli eo loco argumentationem. *Mulier ergo idcirco debet velare caput, quia non est imago Dei, sed ut ostendatur subjecta. Et quia prævaricatio per illam inchoata est, hoc signi debet habere, ut in Ecclesia propter reverentiam Episcopalem, non habeat caput liberum, sed velamine tectum: nec habeat potestatem loquendi, quia Episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante judicem, sic ante Episcopum, quia Vicarius Domini est, propter reatus originem subjecta debet videri.* Affine est quod Tertullianus lib. de Cor. milit. cap. 4. observat, Susannam in pomario, & (ut ipse vocat) in stadio mariti, aperto visam capite, in judicio tamen comparuisse velatam, quia rea venerat, erubescens de infamia sua. Mulier ergo in Ecclesia, coram Episcopo, Judice & locum Dei tenente, velatur, de suo reatu & invecto per eam peccato erubescens; domi autem ad caput velandum non adigitur, quidquid Tertullianus affirmarit, contrarium ut proxime audisti,

disti, de Susanna fassus. Quod Laurentius Landtmeter lib. 1. de vetere Clerico & Monacho part. 1. cap. 3. ex Oecumenio 1. Cor. 11. & ibidem Estio, perpetuum ipse quoque, operimentum ubivis mulieri indictum contendit, audiendus non est.

SECTIO VI.

Sigillatim de profanis usuariis capitis fœminei integumentis.

QUia juxta Apostolum, prius est animale quam spirituale, & ex seculi fœminis Virgines Deo dicatæ oriuntur, recensebo sigillatim primo loco, tegmina profana mulierum seculi, deinde ad sacrarum mulierum integumenta progrediar, quæ adeo sunt illis congruentia, ut Tertullianus lib. de vel. Virg. cap. 16. hortetur Virgines, assumpto velamine mentiri aliquid conjugii, ut statum Virginum servare possent: Nam subjectio ad virum per

per velamen expreſſa, earum maxime propria eſt, quarum eſt ad virum converſio, hoc eſt quæ nupſerunt. Unde aliquatenus ſe nuptas mentiuntur, quæ aſſumunt eam notam, conjugatarum præcipue propriam. Itaque jure ordimur à tegminibus profanis fœminarum de ſeculo, ſive quæ jam viris ſerviunt, ſive quæ deſtinantur ut ſerviant, & *Virgines hominum* nominantur à Tertulliano eodem libro cap. 3. nec ſemel alibi.

Inter hæc capitis tegmina, ordiendum à flammeo quaſi initiante mulierem. Nonius enim,* *flammeum* ait,

* *Poſt dictam dotem, ſignatas tabulas, exhibita repotia, prælatas faces, aſperſam aquam ſequebantur*

— Flammæa, ſollicitum prævelatura pudorem.

Capitis hoc tegumentum erat, lutei, vel ſi mavis flavi, ut veſtes nuptiales reliquæ, coloris, quo ſimul pudori ſequioris ſexus, & Zelotypiæ virorum conſulebatur, ſcilicet ut unius aſpectui pateret, quæ uni deſtinabatur, & ſuberat aliqua etiam ominis religio, ac ſi perpetuum futurum eſſet illud conſortium, quod ſub velamento Flaminicæ, cui divortium facere non licebat, contraheretur. Flammeolum alii vocant. Conſociationis illius

C.

aït, *tegmen esse quo Matronæ capita operiunt, utique cum nubunt, & Matronæ primum dicuntur.* Unde Tacitus annali 15. propudiosas Neronis cum Pythagora pocillatore ut viro nuptias referens, cum reliqua omnia

& velandi ritum præsens hic Aurelii nummus exhibet, ubi Imperator publico omnium voto, & auspice Concordia, Faustinam *sibi matrimonio jungit, sinistrâ nuptiales tabulas, dextrâ dextram sponsæ præhendens: cui Faustina junctâ manu fidem,* flammeo *pudicitiam, digito ori admoto obsequium & taciturnitatem pollicetur.*

in nuptiali pompa adhiberi ſolita, auſpices, faces nuptiales, thorum genialem, interveniſſe docet, tum nominatim ait; *Imperatori impoſitum flammeum.* Et Quintil. declam. 306. vetulam nubentem alloquens; *Operis* (inquit) *flammeo canos.* E contrario S. Hieronymus in Epitaphio Paulæ, ut Virginem notaret conſecrandam, ait, *Neptis Christi flammeo reſervatur. Flammeum* porro aliqui dictum volunt à Flaminica, quæ eo ſemper utebatur, nec facere divortium poterat. Bene, niſi geminum *m* obſtaret, & à colore potius ductum fuiſſe id nomen, ſuaderet: erat enim primum flammei, id eſt lutei coloris, Plinio teſte l. 21. cap. 8. & juxta illud Lucani lib. 2. Pharſal.

Lutea demiſſos velarunt flammea vultus,

Sicut luteos nubentis ſoccos, Seneca exhibet in Medæa. Et inſinuat Catullus apud Briſſonium de ritu

nupt.

nupt. *pag.* 29. Poſtea tamen mutatus eſt flammei color. Nam album fuiſſe Feſtus docet; purpureum vero antiquus Interpres Juvenalis ad Satyr, 6. Utrumque colorem nectit S. Iſidorus, adductus cap. *Fœminæ* 30. q. 5. alborem referens ad vitæ munditiam, purpuram vero ad ſanguinis poſteritatem; ni mavis eum colorem cum eodem Juvenalis Scholiaſte, referre ad ruboris cuſtodiam eo colore inſinuatam; in quem finem adhibitum nubentis capiti tegmen, & ab ea obnuptione dictas nuptias, S. Ambroſius auctor eſt lib. 1. de Abrah. cap. 9. Ad imitationem nuptialis hujus velaminis, & ob proportionem cum eo, velum conſecratum quo piæ Virgines Chriſto nubebant, dictum flammeum, proxime dixi ex Hieronymo, & infra plenius proſequar. Quanquam quod Latinus Interpres vitæ Chryſoſtomi, per Georgium Alexandrinum cap. 55. cum de ſacris Virginibus,

abrepto capitis operimento dehonestatis agit, Græcam Georgij vocem μαφόρια, expressit per Latinam vocem *flammei*, perperam expressit, ut mox patebit.

Mitra tametsi nomen est polysimon, proprie tamen significat tegmen capitis muliebris. Non dico significare vestem (ut male aliquibus visum apud Petrum Fabrum lib. 1. Semestr. cap. 15.) Sed tegmen capitis. Varias quas dixi hujus vocis notiones, recensuit Paschalius lib. 4. de coron. cap. 20. & 21. Nam interdum quidem sumitur pro nocturno virilis capitis pileolo: alias pro fascia, seu lamina pectus muliebre conturante, cujusmodi item æreas mitras interius, circa imam ventris partem gestabant prægnantes, ad majorem fœtus securitatem & indemnitatem, easque mitras in primo partu solvebant, & Dianæ appendebant: quod dicebatur *Zonam solvere* juxta Pascha-

ſchalium : reclamantibus omnibus aliis, qui ſolutionem Zonæ, referunt ad cinguli novæ nuptæ ex lana ovis confecto, & vincto nodo Herculano, exſolutionem per virum. Videſis Briſſonium de ritu nupt. *pag. mihi* 25. Sed & *mitræ* notio pro Diademate, non infrequens antiquis. Cæterum maxime proprie, mitra tegmen fuit ad fœmineum caput operiendum. Sed aliquando quidem ſonat capitis muliebris redimiculum, è quo pendebant faſciolæ, quæ *philla* dicebantur, quod florum inſtar dependerent, ait Onuphrius in calce libri de vocibus Eccleſiaſticis obſcurioribus. De hac *mitræ* notione, pro faſcia citra apicem capillos obligante, videndus Ludov. Cœlius lib. 16. cap. 10. & Pradus ad cap. 21. Ezech. ad illud *tolle cidarim*. Hoc ſenſu, Judith. cap. 10. dicitur impoſuiſſe *mitram ſuper caput ſuum*. Et apud Naſonem in Epiſtola Deianiræ ad Herculem, ſubſannatur vir,

Ausus & hirsutos mitra redimire capillos.

Id quod etiam Iarbas 4. Æneid. ridet in Paride, cum semiviro comitatu. Et l. 10. ridentur Troës obsessi, habentes redimicula mitræ. Alias vero mitra integrum capitis tegmen signat. Quæ videtur notio *mitræ* apud Papinium libro 9. ubi Atlantiades negans se effœminatum, ait, haudquaquam deformes vertice mitras induimus. Lyranus Judith. 10. muliebre hujusmodi capitis tegmen *Calanticam* esse censet. Ipse *Cuffam* vocat, Gallice *une coiffe*. Et suffragatus videtur Servius ad locum Maronis annotatum, qui pileum contraponit mitræ; & hanc muliebri capiti tegendo, illum virili addicit. Utraque ex variis locis Auctorum illustrata mitræ forma, per multiplicatas spiras, variis locis ac temporibus habuit locum. Quare non abs re mitram inter capitis fœmi-

nei

nei tegmina recensitam voluimus, non inter nuda ornamenta, cujusmodi erant *vittæ*, sive Matronales multiplices, sive Virginales simplices, de quibus plene Bernartius ad ad librum 5. Thebaidos *sub finem*. Matronales autem duntaxat aut virginales vittas dixi, quia famosis mulieribus, æque vittarum ac stolæ usu interdicebatur. Unde Naso, scripta obscœna, non pudicis sed impudicis scripta excusans, aiebat.

Scripsimus hæc illis, quarum non vitta pudicos
Contingit crines, nec stola longa pedes.

Et idem iterat, negans se de illis, aut ad illas scripsisse,

Quas stola contingi, vittaque sumta vetat.

Præterea alibi, sic canit in eandem sententiam:

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris;

Queiſque tegit medios inſtita longa
pedes.

Non potuit diſtinctius vittas pudicis innuptis aut nuptis mulieribus adſcribere.

Stolam caput quoque mulierum operuiſſe monſtrat illa ejus deſcriptio apud S. Iſidorum lib. 19. cap. 25. *Stola matronale operimentum, quod cooperto capite & Scapula, à dextro latere in lævum humerum mittitur.* Stola *autem Græce vocatur, quod ſuperemittatur. Eadem &* ricinium *Latino nomine appellatum, eo quod dimidia ejus pars retro rejicitur, quod vulgo* Mavortem *dicunt. Vocatam autem dicunt* Mavortem, *quaſi Martem. Signum enim maritalis dignitatis & poteſtatis in eo eſt. Caput enim mulieris vir eſt; inde & ſuper caput mulieris eſt.* Hæc ſtola, metonymice eſſe videtur illa inſtita inſigne pudoris in Matronis, de qua Ovidius lib. 1. de Arte proxime adducto diſticho:

Eſte

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris
Quæque tegis medios instita longa pedes.

In eodem libro, ut proxime quoque referebam, pudicas describens, vocat,

Quas stola contingi, sumptaque vitta vetat.

Matronarum quippe honestarum propria erat stola, juxta illud Cœcinæ Severi apud Tertullianum lib. de pallio cap. 4. *Matrona sine stola, in publico?* Et consonat illud Martialis,

Quis floralia vestit, & stolatum
Permittit meretricibus pudorem?

Et Flaccus 1. Serm. Satyr. 2. eodem respexit, cum dixit:

---Sunt qui nolunt tetigisse, nisi illas,
Quarum subsuta talos tegit instita veste.

Quia

Quia ſolæ Matronæ pudicæ ſtolatæ erant, & ſtolam ad talos vel medios pedes demiſſam, ambiebat inſtita. Et idcirco interdum *ſtola*, pro Matrona uſurpatur;ut apud Papinium,corruptos mores ſub Domitiano deſcribentem:

Omnis plebeio teritur Matrona tumultu.
Hinc eques, hinc juvenum cœtu ſtola mixta laborat.

Probroſum enim antea erat Matronam & honeſtam mulierem, in publicum procurrere. At ſi abſque ſtola apparuiſſet, exautoraſſe ſe videretur; & Lentuli Auguris conſultis, pro ſtupro erat pœna,ait Tertullianus cap. illo 4. libri de pallio.

Quod addebat S. Iſidorus, *Mavortem* ad ſtolam & fœminea capitis operimenta pertinere, firmatur ex Servio ad 1. Æneid. ubi ait; *Ricinius dicitur, ab eo quod poſt tergum rejicitur, quod vulgo* Mavorte *dicitur,*

tur. Similiter Nonius. *Ricinium, quod nunc* Mafortium *dicitur.* Suidas cum *cridemnone* idem eſſe ait. Paſſio Pauli, ex Lino & Beda in Martyrol. 20. Septembris Fauſtam & Plautillam Mavorte opertas capita, referunt. Et idem ipſe fuit tegmen capitis S. Soteris, quæ palmis cœdi juſſa; *ubi audivit hanc vocem, vultum aperuit; ſoli invelata atque intecta Martyrio*; ut de ea loquitur S. Ambroſius ſub finem exhortationis ad Virg. & lib. 3. de Virg. attingens martyrium, hujus *piæ* (ut vocat) *parentis*, ac *auctoris generis ſui.* Quomodo ergo Virginis, ut habent tabulæ Eccleſiaſticæ 10. Febr.? Erat itaque *Mavors* hujuſmodi, aut *Maphorium*, ut ex Gloſſis Arabicis Latinis habet Meurſius, & Suidas ac Phavorinus, vel *Mafors* V. Litera pro *digamma* F. & viciſſim de more uſurpata: Erat, inquam, *Mavors*, tegmen, ſed latius & potentius, quam ut caput ſolum contegeret. Unde S. Hieron.

epiſt.

epist. 22. sugillans sacras Virgines ineptientes, & luxum secularem absurde usurpantes, ait præter cætera. *Et per humeros Hyacinthina lana, mavortt volitans.* Ubi Marianus, notari ait Virginum illarum vanitatem, quæ Mavortem ut ex Cassiano lib. de habitu Monachi cap. 7. patet, angustum alioqui amictum adeo laxum haberent, ut per humeros, quos tegebat, una cum eo Hyacinthina læna illi adjuncta velare videretur. Longe etiam ampliorem Mavortem exhibent acta Concilii Pictaviensis, in causa Regiarum puellarum, & Abbatissæ cœnobii Sanctæ Radegundis. Hæc enim à puellis accusabatur, quod ex Mavorte holoserica, per Didimiam donata Ecclesiæ, ornasset sponsam neptem suam, iis in illam usurpatis, quæ pallæ altaris ex tali Mavorte confectæ superfuissent. In statuis eandem Mavortis formam conspici, notat Baronius anno 593. num. 80. recte à matronali

Ma-

Mavorte & prælonga & laxa, angustam monachorum, brevemque Mavortem ſecernens, de qua rurſus Caſſianus lib. 4. cap. 13.

Pallia fœminea, quæ item prælonga & laxa erant, caput quoque operiebant. De cujuſmodi pallio, valet quod Geneſ. 24. Rebecca adventantem Iſaacum ſponſum audiens, cito pallium ſuum arripuit, & vultum operuit, ut Tertullianus exponit lib. de vel. Virg. cap. 11. nec non S. Ambroſ. lib. de Iſaac cap. 2. ac Hieronym. in cap. 3. Eſaiæ: & ſcite S. Paulinus in Epithal. Juliani & Iæ, ſic canens.

Pulchra Rebecca ſacrum cum ſponſa veniret ad Iſaac
Simpliciter velo tecta pudoris erat.
Non legitur variis veniſſe ornata lapillis,
Sed ſuper obducto prædita palliolo,
Quo pudibunda ſuum texit velamine vultum,

Obla-

Oblatam sponsi Virgo pavens faciem.

Esse nuptialem amictum, & una cum capite faciem quoque velasse, ait Nyss. hom. 12. in Cant. θέριστρον dixere LXX. quod esse æstivum peplum Pollux docet, ac Suidas, & bene Lippomanus Genes. 38. n. 14. ubi de theristro, quod Thamar ementiens fornicariam, sumpsit. Hebrææ siquidem mulieres, peplum à capite ad talos fere demissum, gestare solebant, quo Virgines & faciem, quantum per viæ initionem licebat, & corpus totum operiebant; Uxoratæ corpus quoque, dempta facie; Fornicariæ autem habitum Virginum ementiebantur, & se totas peplo contegebant, ut fecit Thamar Gen. 38. Unde quod Cant. 1. ait Sponsa, *ne forte vagari incipiam*, juxta textum primævum, sic habetur: *Cur ero quasi desuper amicta*, id est, *velut meretrix huc illuc oberrans*,

rans, quæ eſt ſuperamicta, & contecta per totum, præferens externa ſpecie Virginem, ut procos facilius abducat? Iidem LXX. Ezech. 16. voce novata, hujuſmodi theriſtrum dixere τριχάπτον; de qua voce pulchre ibi S. Hieronymus, qui vertere maluit, *indui te ſubtilibus*: quia hoc peplum valde tenue erat & ſubtile, interque ea textilia numerandum, quæ Seneca *nebulam lineam, & ventum textilem* appellavit. Idem Hieronymus ad Lætam, ſtatuit hoc pallium eſſe pudicitiæ ſignum, & humeros texiſſe docet in Epiſtola de ſuſpecto contubernio.

Quid eſt autem, quod Luitprandus Cremonenſis Epiſcopus, ſuam ad Nicephorum Phocam legationem deſcribens, Imperatorem Græcorum ait fuiſſe theriſtratum? Idem lib. 3. Hiſtoriæ cap. 5. ait, Imperatorem pene laceratum fuiſſe per canes, ab Hugone Rege miſſos, eo quod Græcorum more opertus

the-

theriſtro, veluti monſtrum canibus apparuiſſet? Num Theriſtrum à viris quoque, capiti tegendo adhibitum? Idem Luitprandus deſcribens eandem legationem ſuam ad Nicephorum Phocam, *pag.* 102. *Cum pileatus equitarem*, (inquit) *meque Curopalates à longe proſpiceret, filio celeriter directo, mihi mandavit, fas non eſſe quempiam, ubi Imperator eſſet, pileatum, ſed theriſtratum incedere. Cui mulieres, inquam, noſtræ tiaratæ, & theriſtratæ, viri equitant pileati.* Aliud plane eſt virile hoc theriſtrum à fœmineo, quod peplum à tegendis ἐν θέρει, hoc eſt in æſtate & caumate, fœmineis corporibus, eſt denominatum, ut S. Hieronymus docet Iſaiæ 3. & in Hebraicis Traditionibus, utrobique notans, eſſe pallium & genus Arabici veſtimenti, quo mulieres Arabiæ ac Meſopotamiæ tegebantur. Cum Maphorte, aut (ut ipſe loquitur) Maphorio, *theriſtrum* confundit Philo Carpa-
thius

thius in cap. 5. Cant. Apud Suidam Maphorium eſt operculum capiti colligatum κεφαλόδεσμον, ut apud eum videre eſt V. κρήδεμνον. Apertius vero Euſtathius iliad ξ. κρήδεμνον ait capitis eſſe velamentum ad humeros uſque demiſſum; quod, ne ventorum vi decuteretur, capiti obligaculo quopiam aſtringebatur; unde à Suida κεφαλόδεσμον eſt appellatum. Hoc igitur breve capitis operculum, quod non niſi ad humeros demittebatur, viris quoque in uſu erat, ut habetur ex Caſſiano, *Maphortem* illud denominante, lib. de hab. Mon. cap. 7. meminitque ejuſdem *Maphortis*, cui poſtea pallii nomen indit Fortunatus lib. 2. de vita S. Hilarii, Sed & Tertullianus lib. de Pallio cap. 14. Herculem in Theriſtro fuiſſe referens, hujuſmodi maphortem ſignabat.

Calyptram, Delrio Geneſ. 24. v. 75. agens de pallio quo Rebecca ſe operuit, cenſet idem eſſe quod

the-

theriſtrum & *flammeum nuptiale.* Hadrianus Junius, quorumvis fœminei capitis tegminum nomen eſſe vult, calyptram. Verum proprie calyptra erat ſpeciale Reginarum tegmen: ut propterea Aëtio pictor, apud Lucianum, Alexandri & Roxanes nuptias repræſentans in tabula, expreſſerit Alexandrum detrahentem Reginæ calyptram. Plato item in Alcibiade 1. meminit agri in Perſide, cui nomen erat *Reginæ calyptra*; quia agri illius proventus erant attributi Reginæ in ſumptus Calyptræ. Sicut pendi ſolitam Reginæ Luſitaniæ, nomine ſoccorum, certam penſitationem Acta S. Xaverii produnt. Similia ex Tullio Verrina 5. Athenæo ac Diodoro notat Briſſonius lib. 1. de regno Perſar. *pag.* 100. Legeſis item Dauſquejum ad orat. Baſilii Seleuc. de Adamo. Videtur Calyptra idem eſſe cum *Regillo*, quod Reginas operuiſſe & inde nomen traxiſſe ait S. Iſidorus lib.

lib. 19. Orig. cap. 15. Inter ſupellectilem Deorum atque Dearum, enumeratam ab Arnobio in calce libri ſexti, habentur *caliandria*, aut ut alii legunt *caliendra*; quæ videntur eſſe Regilla & Calyptræ Dearum, ut expoſuit Turnebus lib. 23. adverſ. cap. 27. dicens idem eſſe quod *recina*, utique reſtricta ad Reginas, cujuſmodi cenſebantur Deæ omnes. Rurſuſque lib. 7. cap. 20. *caliandria* Arnobii arbitratur eſſe ea capitis operimenta quæ Græci καλύπτρας vocant. quo allegat illud ex 1. Serm. Flacci Satyr. 8. --- *altum Saganæ Caliendrum*, ubi non omnes Interpretes veram illius vocis notionem expreſſerunt. Lambinus enim & alii quidam, Gualtero non improbante, exponunt comam aſcititiam. Sed quod dixi, verius videtur. Meminit item *Caliendri* tanquam fœminei pepli, Tertullianus cap. 4. de pallio, expoſtulans, ſui ævi fœminas ejeraſſe omnia, quibus oberrare facile, &

videre ac videri prohiberentur; & inter cætera, *Caliendrum* prætermisisse commemorat.

SECTIO VII.

Sigillatim de tegmine capitis mulierum Deo devotarum, & sacrarum Virginum.

UT in cæteris omnibus prælucere exemplo par erat seculi mulieribus atque virginibus, mancipatas Divino obsequio fœminas, sive viduas, sive quas Tertullianus lib. de vel. virg. cap. 3. nominat *Virgines Dei*; ita hac quoque in parte studiose præluxerunt, cum sedulo velantes capita, tum adhibentes tegumentum quod modestiam & humilitatem insinuaret. Nec obest, quod aliquando legimus, virginem sacro velamine operiendam non esse, ante annum ætatis quadragesimum. Sic enim edicitur in Concilio Agathensi cap. 19. & in Concilio

Cæ-

Cæſarauguſtano cap. 8. firmaturque in Majoriani Imperatoris Novella. Imo apud S. Gregorium lib. 3. epiſt. 11. dicitur, non niſi ſexagenàriam, eſſe velandam, hoc inquam non obeſt antedictis. Quàmvis enim velamen ſacrum, quod certo ritu ab Antiſtite conſecrabatur, alicubi non imponebatur ei, quæ longi illius temporis in Conciliis prædictis præſcripti virginitatem non probaſſet, tamen cum multo anterius virginitatem profiterentur, hoc eſt anno ætatis 16. vel 17. (ut habetur ex S. Baſilio Epiſt. 1. ad Amphiloch. cap. 18. vel anno 25. ut eſt in Concilio Carthaginenſi III.) nemo non videt velamine uſas; id quod S. Ambroſius infinities teſtatur, ſed expreſſiſſime lib. 3. de Virgin. At S. Gregorius non agebat de velo conſecrationis, ſed de velo prælationis. Vetat enim eligi Abbatiſſam ante eam ætatem: et veriſimile eſt irrepſiſſe mendum, ac ubi legitur

velari permittat, legendum esse *creari permittat*, ut bene conjecit vir doctissimus Petrus Monodus in Hierologio V. *velum prælationis*. Omitto paucas, quas occulta flamma concupiscentiæ in ipsa sacra vita vastabat, quas pœnitebat professionis, & pigebat confessionis; (verba sunt D. Augustini lib. de Sancta Virginit. cap. 34.) addens de aliis: *in quibus est quidam placendi appetitus, aut de elegantiore vestitu, quam tantæ professionis necessitas postulat, aut capitis ligamento notabili, sive pro tumidis umbonibus capillorum, sive tegminibus ita teneris utuntur, ut retiola subtus posita appareant.* Has liquet non fuisse de capite obtegendo sollicitas; sed quæ initæ professionis memores erant, magno studio, ea quoque in parte serviebant modestiæ, & humilitati decenti sacram virginem.

Habe-

Habemus ſtudii prædicti inſignia exempla in Actis Sanctorum. Ac primum Sancta Matrona, cum deſerto ex revelatione marito, inter viros ſpecie Eunuchi, profeſſa eſſet vitam Monaſticam, deprehenſa ex divino viſo à Baſſiano Abbate, audivit increpantem; *Quomodo cum ſis mulier, ad Divina Sacramenta acceſſiſti nudo & capite, & in pacis ſalutatione os tuum ſecure exhibuiſti fratribus?* Illa vero, ait Metaphraſtes, ſanctæ mulieris exercitationem deſcribens 8. Nov. *Quod ad divina quidem dona attinet* (inquit) *ſimulans imbecillitatem, non omnino auferens tegmen quod erat in capite, ita ad Sacramentorum accedebam communionem: Charitatis autem apud fratres ſignum, nunquam recuſabam. Neque enim homininum vultibus, ſed hominibus Angelicam imitantibus impatibilitatem, meipſam offerre exiſtimabam.* Admiſit excuſationem

Baſſianus, ſed ita ut adderet, *de cæ-tero, ô filia, oportet te vittam tuo capiti imponere, propter legem naturæ.* Non exiſtimabat pius Abbas, fas ſibi eſſe diſpenſationem interponere in ea lege, quæ mulierem, etiamſi Deo addictam, jubet caput contegere. Acta Sanctæ Melaniæ junioris, quæ à marito Apeniano ex conſenſu divulſa, Deo ſe manciparat, aliud ſtudii prædicti exemplum luculentum continent, ut jam ſupra retuli. Contra legem namque vigentem apud Romanos, ut nullus vir, nec mulier ad Imperatricem operto capite accederet, Melania legem nihil curans, velata acceſſit, non tyrrannorum mores, ſed Pauli legem maximę dicens oportere conſervare; qui non ſinit mulieres nudo capite incedere. Sic ibi de acceſſu S. Melaniæ ad Verinam Imperatricem. Deſcribeus item res geſtas S. Rictrudis Hugbaldus Elnonenſis, refert eam perempto Ada-

baldo

baldo conjuge, cum à Dagoberto Rege ad alias nuptias destinaretur, super convivium cui Rex accumbebat, velum è sinu promptum, suo capiti imposuisse, signum addicti Deo obsequii, & alieni à mortalibus nuptiis animi. *Vt vero* (addit Hugbaldus) *quod in interiori gerebatur homine, id etiam exterior præ se ferret, sicut mentis mutarat habitum, ita mutavit & corporis, &c. Imposuit autem capiti tetrum quendam amictum, ut interioris hominis luctum & pœnitentiam designaret.*

Quis hic esset teter capitis amictus, Rictrudi impositus, æstimare posse videmur, ex operimento capitis; quod adhibebat inter Tabenniositas sancta illa virgo anonyma, cui cognomen fuit *Salem*, id est; *insana*, juxta Palladium cap. 41. Lauf. vel *à Dæmone vexata*, juxta Pelagium lib. 5. vitæ Patrum, libello 18. num 19. Eam in Parthenone, trecentarum, juxta Palladium, imo

juxta Pelagium quadringentarum virginum, vilissimis quibusque coquinæ ministeriis addictam, & vere juxta Proverbium *spongiam Monasterii*, omniumque sororum peripsema, Spiritus Sanctus per Pitirum; sive Poyterium Abbatem, cui ab Angelo est antelata, similem fecit in gloria Sanctarum & magnificavit. Monitus enim est Abbas, ut in eo Parthenone quæreret virginem, ipso religiosiorem; & notam accepit: *Vnam ex ipsis illic invenies, habentem in capite coronam, ipsamque cognosce te esse meliorem.* Corona illa quæ esset, sic paulo post exponitur à Pelagio: *Cum ad eum fuisset exhibita, vidissetque panno frontem ipsius involutam, projecit se ad pedes ipsius.* Palladius distinctius: *Aliarum quidem virginum erat ejusmodi habitus, ut essent tonsæ & haberent cucullos in capite: ipsa vero panno caput obvoluta, obibat earum omnium ministerium, &c. Ea ergo adducta, vidit*

dit magnus ejus faciem, & pannum in capite & fronte ejus, & cadens ad pedes ejus dixit ei: Benedic Amma. Ajebam operimentum usuarium, quod à S. Rictrude abhibitum capiti referebat Hugbaldus, fuisse hujus rationis; fasciam scilicet crassam & vilem, in modum coronæ, incondite obvolventem caput, & in frontem usque demissam, cujusmodi est plerumque in vilissimis ancillis, & rusticanis mulieribus, tegmen capitis. Quanquam velum quoque à S. Amando consecratum, quod sibi super convivium testem calcati seculi imposuerat, adhibuisse non dubito. Sed ea ancilla Dei, anonyma, pro more cæterarum ejus oræ Sanctimonialium tonsa erat, quod de Sancta Rictrude non est proditum.

Hoc ipsum servatum esse in Monasteriis Orientalibus, tradit in hunc modum S. Hieronymus Epist. 48. *Moris in Ægypti & Syriæ monasteriis,*

ut tam virgo quam vidua, quæ se Deo voverint, & seculo renunciantes, omnes delicias seculi conculcarint; crinem monasteriorum matribus offerant desecandum; non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter ac velato: Nec hoc quispiam præter tondentes novit & tonsas; nisi quod, quia ab omnibus fit, pene scitur ab omnibus. Hoc autem duplicem ob causam de consuetudine versum est in naturam: vel quia lavacrum non adeunt; vel quia oleum nec capite, nec ore norunt; ne à parvis animalibus, quæ inter cutem & crinem gigni solent, & concretis sordibus, opprimantur. En desectum capillum, nec tamen intectum caput, sed ligatum pariter & velatum per Sanctas virgines & viduas. De usu illo tondendi sacrarum virginum capita per Orientem, est locus illustris in Actis S. Syncleticæ, conscriptis per S. Athanasium cap. 2. Postquam enim narravit,

ravit, eam parentibus defunctis, accepta secum sorore cœca, distribuisse omnia sua in pauperes, subdit: *Accersito sene quodam provectæ ætatis, curavit præcidi comam capitis sui. Tunc enim primum dicitur abjecisse omnem* κόσμησιν, *hoc est* mundum & compturam. *Nam in usu erat apud mulieres; ut comam vocarent* κόσμον, *& cum comam ponerent, dicebantur posuisse mundum & compturam. Erat autem præcisio ista comæ, symbolum, jam animum purum esse, & expurgatum ab omnibus superfluitatibus & excrementis: & tunc primum dignata est, ut solemni nomine vocaretur Virgo.* Fortassis quia coma muliebris est nota potestatis viri in mulierem, juxta Apostolum; ut significaretur, per addictionem puellæ ad Dei obsequium, excussum ab ea esse jugum virilis potestatis, idcirco attondebatur. Sed sunt præterea mysticæ causæ complures, de quibus Hipparchus non indiligen-

 ter.

ter. §. 5. à num. 9. De vario variis in locis uſu tondendi aut non tondendi Moniales late Benedictus Haëftenus lib. 5. diſquiſit. Monaſtic. tract. 9. diſp. 6. Neque vero eum uſum, ſacra virginum capita attondendi, abſolute reprehendit S. Hieronymus, cum epiſt. 22. ait. *Sunt nonnullæ exterminantes facies ſuas, ut appareant hominibus jejunantes, quæ ſtatim ut aliquem viderint, ingemiſcunt, demittunt ſupercilium, & operta facie, vix unum oculem liberant ad videndum: veſtis pulla, cingulum ſacceum, & ſordidis manibus pedibuſque venter ſolus, quia videri non poteſt, æſtuat cibo. His quotidie pſalmus ille canitur;* Dominus diſſipavit oſſa hominum ſibi placentium: *Aliæ virili habitu, veſte mutata erubeſcunt eſſe quod natæ ſunt: crimen amputant, & impudenter erigunt facies eunuchinas. Sunt quæ ciliciis veſtiuntur, & cucullis fabrefactis, ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones.*

NON

Non reprehendit (ut dicebam) in his virginibus & devotis mulieribus S. Hieronymus crinem amputatum & opertam faciem, vix uno oculo ad videndum liberato, quæ ipſa in aliis probaverat. Reprehendit ergo duntaxat vanitatem, ex qua iſta fiebant ab aliquibus, præſertimque reſectionem capilli fœminei, ut mares viderentur, veſte etiam muliebri in maſculinam commutata; ſane illaudabiliter. Aliquando quidem ex peculiari inſpiratione Spiritus Sancti, cui nulla lex eſt poſita, Sanctæ mulieres, viros habitu ſunt ementitæ, ut Eugenia, quæ *Eugenius* dicta eſt; Euphroſina, quæ *Smaragdus*; Pelagia, quæ *Pelagius*. De Antonina, Theodora Alexandrina, Athanaſia, Suſanna, Marina, Anaſtaſia patricia, Anna Matrona, Apollinari, Glaphyra, Jachelina, Hildegunde, Raderus in Virid. *p.* 1. 4. & 20. Septemb. Hallucinatus tamen quoad Annam Matronam, quæ

dicta est *Euphemianus*, ut est in Menæis 29. Octobris. Ipse vero Euphemianam quandam excogitat, quæ dicta sit Euphemianus, ab Anna Matrona diversam. Suppetunt item aliarum multarum exempla; Anonymæ apud Sophronium in Prato cap. 170. & Papulæ apud Gregorium Turonensem de glor. Confess. cap. 16. Videndus Baronius anno 316. & anno 527. Honestavit hunc agendi modum peculiaris afflatus Spiritus Sancti; cæteroqui enim prostat divinum edictum, ne fœmina virili schemate amiciatur, nec vir fœmineo, prospiciente Deo, ne viri effœminentur, & mulieres sint plus æquo viriles, ut disserit Philo l. de fortitudine. Itaque merito arguebantur à D. Hieronymo, quæ talia præstabant, præsertim ad vanitatem aucupandam.

Tectum igitur atque ligatum erat sacrarum virginum & viduarum caput, nonnullo tamen discrimine, &

inter

inter ipſas, & inter ſeculi mulieres. Nam viduæ non velabantur eo velamine ritibus ſpecialibus conſecrato; quod erat virginum proprium; juxta illud Gelaſii Epiſt. ad Lucaniæ Epiſcopos, poſtquam edixerat ſervanda in velandis virginibus. *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, quod nec auctoritas divina delegat, nec canonum forma præſtituit. Non eſt ergo penitus uſurpandum, eiſque ſic Eccleſiaſtica ſunt ferenda præſidia, ut nihil committatur illicitum.* Donavit quidem velamine Conſecrato S. Rictrudem viduam B. Amandus, ut ſupra ex Actis ejus retuli; ſed id de ſimplici quapiam benedictione veli accipiendum eſt, longe alia ab ea, qua vela ſacrarum virginum conſecrabantur; niſi à S. Amando bona fide factum eſt, ex ea abuſione, quam Gelaſius improbavit, nondum tunc exſtirpata inter ſuos. Paſſim velum viduis impoſitum vocabatur *velum converſionis*, niſi ſi ali-

quando

quando late accepta voce, consecrari dicebantur viduæ quoque, quatenus Deo se addicebant. Qua ratione in Concilio Aurelian. cap. 3. (quod refertur 27. quæst. 1. can. 16.) sic edicitur. *Viduas, quæ spontanea voluntate, ab altari conversionis sacræ velamen suscipiunt, decrevit S. Synodus, in eodem proposito permanere. Non enim fas decernimus, postquam se Domino semel sub velo consecraverint, iterum eis concedi Spiritui Sancto mentiri.* Late accepta voce, (ut præmisi,) dicitur vidua consecrare se Deo sub velo, & sacræ conversionis velamen suscipere, quamvis abesset consecratio solemnis, adhiberi solita in velatione & vera consecratione virginum. Et idcirco Gelasius scribens ad Episcopos Lucaniæ cap. 23. diserte ait, viduas sub nulla benedictione velari. In Concilio Nicæno can. 19. ex Arabicis, benedictio viduæ præ benedictione virginis, dicitur *benedictio Laica*, quod est additum valde

dimi-

diminuens, & pene ſonans profanam & non ſacram benedictionem. Et in Concilio Triburienſi cap. 25. dicitur; *Vidua, ſi ſponte velum converſionis, quamvis non ſacrum, ſibi impoſuerit, & in Eccleſia inter velatas, oblationem Deo obtulerit, velit, nolit, Sanctimoniæ habitum ulterius debet habere: licet Sacramento firmare velit, eo tenore velamen ſibi impoſuiſſe, ut deponere poſſit.* Aliqui codices mendoſe legunt, *velum converſationis.* Nam quamvis apud S. Gregorium lib. 7. epiſt. 18. converſatio ſumatur pro vita religioſa, tamen ut plurimum ea vox non niſi addito adjuncto quopiam, *Sanctæ* videlicet, aut *ſacræ*, eam habet notionem. *Converſio* autem, ut patet ex toto titulo de converſ. conjugator. abſolute & ſimpliciter tribuitur iis, qui ſoluto per viduitatem, aut ultro diſſociato quoad convictum conjugio, renunciant ſeculo. Ejuſmodi itaque erat velum viduarum Deo ſe addi-

centium. Videsis Suarem tract. 9. de relig. cap 11.

At velum virginum sacrarum, illud erat, quod Tertullianus l. de vel. virgin. cap. 10. *honorigeram notam virginitatis* appellavit: *qua virgines suspiciantur & circumspiciantur, & magnificentur à fratribus.* Et cap. 16. vocat *armaturam pudoris, vallum verecundiæ, murum sexui fœmineo structum, qui nec virginis emittat oculos, nec admittat alienos.* A D. Ambrosio, in confutatione relationis Symmachi, pugnantis pro præmiis vestalium Ethnicarum, vocatur *ignobile velamen, usu nobile castitatis.* Opponit enim velum Sacrarum virginum Christianarum vittis, quas capita vestalium ethnicarum decorasse testatur. Id quod etiam Prudentius lib. 2. contra Symmachum attigit, cum dixit de Vestali:

--- Sedet illa verendis
Vittarum insignis phaleris.

Idem

Idemque deſcribens Veſtalium capillum, in ſpiras quaſdam plexum & diviſum, tum vittis illigatum ait;

Perfundunt quia colla comis bene, vel quia cingunt
Tempora tæniolis, & licia crinibus addunt.

Præ illa ergo Veſtalium, diaboli virginum, vanitate in capite ornando, velum Chriſtianarum virginum Deo dicatarum, dicitur à S. Ambroſio *ignobile velamen*, quia conſtabat craſſa & vili materia, & perſonæ ſeculum calcanti, & faſtui ac pompis ſecularibus abrenuncianti deſerviebat; dignitate tamen, & ſignificatione myſtica erat nobiliſſimum, & nota ſublimiſſimi in virgine gradus.

Hoc ut intelligatur, recolendum eſt, velum hoc conſecratum impoſitum eſſe ſacris virginibus, ad imitationem quandam veli, quo virgines ſeculi obnubebantur, cùm viris

tra-

tradebantur; unde *nubendi* & *nuptiarum* vocabulum, ut ſupra notavi ex S. Ambroſio lib. 1. de Abrah. cap. 9. Obſervatque Varro lib. 4. de lingua Lat. & Arnobius lib. 3. mare dici *Neptunum*, quia terras *obnubit*, id eſt operit, ut nubes cœlum, voce derivata à *nuptu*, id eſt, *opertione*; à quo *nuptu* dictæ *nuptiæ*, quia quæ viro tradebatur, velamine obtegebatur. Caper. lib. de Orthogr. *Vir ducit, mulier nubit, quia pallio obnubit caput ſuum genaſque.* Etiam apud Ethnicos, (ait Tertull, lib. de vel. Virg. cap. 11.) *velatæ ad virum ducuntur. Si autem ad deſponſationem velantur, quia & corpore & ſpiritu maſculo mixtæ ſunt, per oſculum & dexteras, per quæ primum reſignarunt pudorem ſpiritu, per commune conſcientiæ pignus, quo totam condixerunt confuſionem; quanto magis tempus illas velabit, ſine quo ſponſari non poſſunt, & quo urgente, ſine ſponſalibus virgines deſinunt eſſe.* Itaque virgo ſeculi nubens, tegebat

gebat caput, ſive obnubebatur, indeque *nupta* dicebatur, ut ſupra contra aliam vocis illius notationem à Feſto adductam, dixi.

Per proportionem ergo ad hoc velamen carne nubentium, virgo ſacra velamen accipiebat, quia ſpiritualiter Chriſto nubebat, ut loquitur S. Innocentius I. Epiſt. 2. ad Victricium Rhotomag. cap. 12. Idque eſt quod S. Hieronymus epiſt. 27. intendebat, vocans, *Socrum Dei*, matrem virginis Deo conſecratæ. Riſit quidem hoc Ruffinus, invehens in S. Hieronymum. Sed hujus auctoritas in Dei Eccleſia eſt longe potior, & idcirco illi inhæremus. Verum eſt, primariam Chriſti viri ſponſam, eſſe Eccleſiam, è qua progignitur Chriſto nova ſoboles, ut Apoſtolus ſæpe tradit, & declarat late Theophilus in tractatione de Cereo Agno. Tamen ad virgines quoque ſacras, ut Eccleſiæ partem lectiſſimam, eadem denominatio

exten-

extenditur. Sunt enim ipſæ quoque abſque macula & ruga, ac dignæ Chriſti conſortio, quia Eccleſiæ & Chriſti conjunctionem puriſſimam congrue repræſentant. Unde, quia in iis quæ ſunt vitiatæ, deeſt myſtica illa ſignificatio, etiamſi vitiatæ eſſent ante Baptiſmum, ex D. Auguſtino lib. de bono conjug. cap. 18. velari & conſecrari non poſſunt. Valetque id etiam, quando vitiatio ſine culpa & renitente puella interveniſſet, ex S. Leone Epiſt. 87. cap. 5. Et verum quidem eſt, ex doctrina S. Augiſtini 1. Civit. cap. 18. quamvis reniſus ille poſſit ad retinendam formaliter virginitatem & jus ad aureolam ſufficere; tamen ejuſmodi puella defectu ſignificationis propoſitæ conſecrari non poteſt. Sicut neque Catechumenus bigamus admitti poteſt ad ordines, ob excluſionem ſignificationis prædictæ per bigamiam. Eſto, in foro Eccleſiæ valeat quod Rupertus affirmat

firmat lib. de læsione Virginit. cap. 16. corruptam occulte posse velari & consecrari. virgines autem, & materialiter & formaliter, hoc est vitii cum virginitate materialiter sumpta pugnantis expertes, quia apte Christi cum primaria sponsa sua nitentissimam conjunctionem repræsentant, merito censentur sponsæ Christi. Quid in hoc clarius, quam quod spirituale hoc nubendi genus esse ait Optatus lib. 6? & ideo acriter expostulat, quod Donastitæ, solverent crinem ancillarum Dei, quasi eas jam Christo nuptas vellent, sponso non demortuo, qui in æternum vivit & vivet, nubere iteratò. Sed præclare præter cæteros, has nuptias spirituales expressit Auctor libri ad virginem lapsam (sive Ambrosius, sive quispiam alius) cap. 5. *Non es* (inquit) *memorata diei sanctæ Dominicæ resurrectionis, in quo divino altari te obtulisti velandam. In tanto itaque solemni conventu Ecclesiæ Dei,*

Dei, inter lumina illa ſplendida, inter candidatos Regni cœleſtis, quaſi Regina Regi nuptura proceſſeras. Non es memorata; qualis allocutio facta eſt illa die ad te : Aſpice filia, & intuere, & obliviſcere populum tuum, quia ipſe eſt Dominus Deus tuus, Aſpice ergo, quantus ad ſponſi tui & Domini nuptias convenerit populus. Servare te oportuit fidem, quam ſub tantis teſtibus pollicita es, ſemper cogitare, cui virginitatem ſpoponderis. Facilius te oportuit ſanguinem cum ſpiritu fundere, quam perdere caſtitatem tuam. His tunc in illo die conſecrationis tuæ dictis, & multis ſupra caſtitatem tuam præconiis, ſacro velamine tecta es, ubi omnis populus dotem tuam ſubſcribens, non atramento, ſed ſpiritu, pariter clamavit, Amen. *Vincor lachrymis, cum hæc recordor, compungor ſtimulis, cum hæc exempla conſidero. Nam ſi inter decem teſtes, confectis ſponſaliis, nuptiis conſummatis, quævis viro fœmina conjuncta mortali, non ſine magno periculo perpetrat adulterium;*

terium; quid putes fore si inter innumerabiles testes Ecclesiæ, coram Angelis, exercitibus cœli, facta copula spiritualis, per adulterium solvitur; Nescio an possit ei digna mors ac pœna cogitari. Dicet aliquis, melius est ergo nubere, quam uri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Cæterum quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit, jam nupsit, jam immortali juncta est viro. Et jam si voluerit nubere communi lege conjugii adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Vocat *sacrum velamen*, quia & conceptis precibus consecrabatur ab Episcopo solo, & ad altare Dei conferebatur: de quo extat apud eundem Ambrosium insignis locus l. 1. de Virg. *in ipso fine*. Et sicut in Ecclesia, non omnes dies sunt Nuptiales, ita neque virginum consecratio atque velatio. Constat, diem, dierum reginam (ut dicam cum Nazianzeno orat. 19. & 42. Aug. q. 121. ex utroque mixtim, Ephremo serm. de Cruce Domini, Epiphanio orat. de

resurr. Dom.) his nuptiis fuisse solemnem, consentaneè ad latum postea à Gelasio decretum epist. ad Episcopos Lucaniæ: qui tamen alios præterea dies his virginum cum Christo nuptiis addicit, his verbis: *Devotis quoque Deo virginibus, nisi aut in Epiphaniarum die, aut in albis Paschalibus, aut in Apostolorum natalitiis, sacrum minime velamen imponant, nisi forsitan (ut de Baptismo dictum est) gravi languore correptis, ne sine hoc munere de seculo exeant, implorantibus non negetur.* Collati die Paschatis velaminis meminit S. Ambros. ad virg. lapf. cap. 5. & in exhort. ad virg. Quanquam Liberius Papa, S. Marcellinam, ipsius S. Ambrosii germanam, in Salvatoris natali velo sacro contexit; ut scribit ipse S. Ambrosius initio libri tertii de virgin. Et màxime accommodatum censet fuisse talibus nuptiis eum diem, quo virgo posteritatem acquisivit. Et *bonas* ejusmodi *nuptias*

appel-

appellasse in sua allocutione Liberium, ibidem testatur S. Ambrosius. Postea Alexander III. dominicæ cuivis diei, velaminis impositionem addixit, de tempor. ordin. lib. 1. tit. 11. cap. 1.

Tandem solemnitatem hanc habitam esse Nuptialem (ut præmisi,) monstrat Augustinus Epist. 179. gratulans Probæ Demetriadis aviæ, & Julianæ matri, nobilissimæ illius virginis consecrationem, ait id esse *cæleste consortium*, id est, conjugium, (ut mox subdit;) quod non habet finem. Et in calce epistolæ, missum ad se velationis apophoretum, testatur. Unde licet æstimare summam solemnitatem, qua hæ sacræ nuptiæ peragebantur, cum in eis darentur apophoreta, ut assolet in magnificentissimis nuptiis. Nomen ipsum *veli sacri* confirmat quod dico. Dicebatur enim *flammeum virginale, ad imprecationem Pontificis Sanctum operiens caput*; ut est apud

 S. Hiero-

S. Hieronymus Epiſt. 8. *Chriſti flammeum, conſecrans puellam* vocat Epiſt. 48. At hæc vox ut apud Nonium videre eſt c. 14. eſt vox Matronalis, & ad conjugio illigatas pertinens. Et diem de *Mitella.* vel *Mitrella* dici poteſt, ut ex Apuleio 7. Metamorph. habetur. Et tamen eo nomine, Afri Criſtiani donabant operimentum capitis ſacrarum virginum, ex lana, auro ac purpura contextum, ut eſt apud Optatum l. 6. ubi flebiliter expoſtulat, virgines ſacras ſpoliatas mitrellis, ab Epiſcopo impoſitis, cineribus aſperſas Capita, & ſalſa aqua perfuſas, ut exuerent primam conſecrationem; & ritu Donatiſtarum de novo conſecrarentur, vel potius profanarentur, ſolventes iterato crinem; ideſt repetentes ritum illum, qui in nuptiis crinium ſolutione adhibebatur. Veteres enim cœlibari haſtâ, que in corpore gladiatoris abjecti occiſique ſtetiſſet, nubentis caput comebant, iuxta illud ex 2. Faſtor.

Nec

Nec tibi quæ cupidæ natura videbere matri,
Comat virgineas hasta recurva comas.

Aberrant, qui *hastam recurvam* interpretantur calamistrum; Quid enim calamistro & hastæ? Agit igitur de hasta cœlibari, sacra Junoni, Nuptiarum præsidi, quæ de nomine Sabino *hastæ*, dicebatur Junonis Curetis nomine. Videsis Philippum Beroaldum initio. Annotationum, qui alia in eam rem ex Festo & Plutarchi problematis adducit. Sensus ergo Nasonis est, mense Februario, quem eo libro describit, supersedendum fuisse nuptiis, & hastæ cœlibaris admotione, ad discriminandam nubentium comam, eo quod nuptiæ eo mense (quippe parentalibus addicto,) futuræ essent ominosæ & inauspicatæ. Ejusmodi ritum cœlibaris hastæ suo tempore desuevisse, Arnobius lib. 2. sublatos ritus

enumerans, ita monſtrat: *Cum in matrimonia convenitis, toga ſternitis lectulos, & maritorum genios advocatis, nubentium crinem cœlibari haſta mulcetis?* Quaſi dicat, non ſane quoad haſtæ gladiatoriæ admotionem. Nam ſolutio crinium novæ nuptæ retenta videtur, etiam poſt Arnobium; & inde fortaſſis manavit, ut virgines nondum viris addictæ, dicerentur *eſſe in capillo*, quod multis teſtimoniis confirmat Hotomanus in Dictionario Feudali V. *In capillo.* Ex tali ergo uſu ſolvendi novarum nuptarum crines, impii Donatiſtæ virginum ſacrarum, pridem Chriſto junctarum, crinem ſolverunt, quaſi tunc primum nuberent Chriſto ſponſo immortali; cujus connubium (quantum ex ipſo eſt,) nunquam ſolvitur. Concinne ergo Afri Chriſtiani tegumentum capitis matronarum, conjugio illigatarum, accommodabant Chriſti ſponſis, tanquam ei ſancto fœdere copulatis; niſi

quod

quod cum mitra matronarum esset amplior, virginum vero sacrarum angustior, illa simpliciter *mitra* dicebatur, hæc *mitrela* vocabatur; sive *mitella* eliso *r*: quo pacto ea vox legitur apud Tullium orat. pro Rabirio, & apud Apulejum lib. 6. Metamorph. *Mitrulam* dixit Solinus cap. 30. agens de basilisco. Aurum huic mitræ virginum intexebatur. Sic enim accipio quod Optatus lib. 6. hæc signa professæ voluntatis describens, vocat *mitrellas aureas*, quas à Donatistis projectas queritur, ut alias imponerent. Nihil quippe est necesse arbitrari, hæc capitis sacrarum virginum ornamenta apud Afros fuisse ex puro auro, vel etiam ex Circello auri solidi integrata esse, qualem in Romani Pontificis Callisti II. phrygio expressit Sugerius Abbas in vita Ludovici Crassi. Aliena esset hæc structura à virginum sacrarum statu, ut per se liquet. *Aurea* ergo *mitrella* dicitur, quæ

aureis aliquot filamentis intexta erat, cujusmodi haud ita pridem erat tegmen capitis Matronarum. Purpura vero tingebantur hæ Sacrarum virginum mitellæ, ut Optatus docet, ad significandam transcriptionem earum in domum Regis æterni: id quod significasse clavum purpureum, vestibus Monachorum assutum, docet S. Dorotheus doctr. 1. Nisi malis eam purpuram referre ad sacrarum virginum perpetuum martyrium: quo etiam in Monachis referri potuit illud assumentum purpureum. In quam rem plene actum est in Tractatione de martyrio per pestem p. 1. quoad martyrium virginitatis c. 4. quoad martyrium vero religiosæ vitæ c. 3. Quanquam autem sacrarum virginum calyptra, ut plurimum *mitella*, vel *mitrella* dicebatur, ut præmonui; quæ vero matronarum capita tegebat, simpliciter nominabatur *mitra*; tamen aliquando *mitræ* nomen,

pro

pro virginibus erat in usu, juxta illud Optati lib. 2. de Felice Donatistarum Episcopo agentis. *Compressam ab eo puellam, cui mitram ipse imposuerat; à qua paulo ante* Pater *vocabatur*, *nefarie incestare minime dubitavit*,

Quandoquidem igitur velamen consecratum, erat flammeum nuptiale Christo nubentium, merito affirmabam, summam esse hujus velaminis nobilitatem, nec à D. Ambrosio dictum esse *ignobile*, nisi ratione materiæ. S. Augustinus velationem Demetriadis, nobilissimæ Virginis ex Anicia familia, celebrans ep. 179. decus ab hujusmodi velo præfert dignitati Consulari, quæ apex erat & vertex dignitatum seculi: & gloriosius esse decernit illi familiæ, virgines Christi fœminas habere, quam Viros Consules, mundum. Concludit vero. *Magis itaque gaudeat puella nobilis genere, nobilior sanctitate, quod sit per divinum consortium præcipuam in*

cœlis consecutura sublimitatem, quam si esset per humanum connubium, prolem propagatura sublimem. Quanquam, quia apud Deum nulla dignitas æque honestat, atque gratia interior, virtutes habens comites, S. Ambrosius in Instit. virginis cap. 17. anteponit velamini adeo nobili & augusto, velamina virtutum, sic commendans Deo sacram virginem, quam tunc consecraverat. *Non solitaria dos pudoris est. Succingat sacræ virginis crinem, modestia, sobrietas, continentia, ut virtutum accincta comitatu, purpereo Dominici sanguinis redimita velamine, mortificationem Domini* JESV *in sua carne circumferat. Hæc sunt enim meliora velamina, quæ sunt indumenta virtutum, quibus culpa obtegitur, innocentia revelatur.* Hoc dixit S. Ambrosius eodem loquendi modo, quo S. Augustinus maternitatem B. Virginis, quæ eminentissima est dignitas, postponit Sanctimoniæ,

moniæ, qua Chriſtum corde concepit.

Ut hic velaminis virginei, puellam Chriſto plane addicentis nexus cum Chriſto eſſet expreſſior, eâ externâ ſpecie ejus efformationem præſcribebat Petrus Abelardus, quæ ad id eſſet accommodata. Sic enim ſanciebat epiſt. 8. *Vela ſponſarum Chriſti, non de ſerico, ſed de tincto aliquo lineo panno fiant. Duo autem velorum genera eſſe volumus; ut alia ſint ſcilicet virginum, jam ab ipſo (ſponſo Chriſto) conſecratarum, alia vero minime. Quæ vero pudicarum ſunt virginum, Crucis ſibi ſignum habeant impreſſum: quo ſcilicet ipſæ integritate quoque corporis, ad Chriſtum maxime pertinere monſtrentur: Et ſicut in conſecratione diſtant à cæteris, ita & hoc habitus ſigno diſtinguantur: quo & quique fidelium territi, magis abhorreant in concupiſcentiam earum exardeſcere. Hoc autem ſignum virginalis munditiæ, in ſummi-*

tate capitis, candidis expressum filis virgo gestabit. Et hoc nullatenus, antequam ab Episcopo consecretur, gestare præsumat. Nulla autem alia vela, hoc signo insignita sint.

SECTIO VIII.

Integumenta Profana Virilis capitis in usu communi, apud varios varia.

PRofana & Sacra fœminei capitis tegmina, prosecuti hactenus sumus. Nunc ad virorum integumenta progredimur, initio facto à tegminibus profanis usuariis; dicturi consequenter de tegminibus sacrorum hominum. Inter profana tamen secernemus tegmina capitis, quæ in usu communi usurpabantur, ab iis, quæ potestatum sublimiorum propria erant, apud Romanos, Græcos, & Barbaros.

Ac primum, quod ad tegmina capitis Romanorum in communi usu atti-

attinet, recolendum eſt, quod ſect. 2. præmiſimus, Romanos paſſim capitibus nudatis inceſſiſſe, extra Sacra, Ludos, Saturnalia, Peregrinationem, Militiam, grandis Luctus expreſſionem, ac nominatim Damnationem; ac cum Sol aut imber aliudve ſimile incommodum urgeret: tunc enim capita tegebant, ut Lipſius lib. de Amphit. cap. 19. & 20. erudite monſtrat. Tegebant autem vel togæ parte, vel palliolo, vel pileolo, aut galero, ac poſterioribus etiam temporibus, linteolo. Quod de toga dixi, diligenter exponitur ab Octavio Ferrario lib. 1. de re veſtiaria capite 10. & 11. Monſtrat * enim exeri ſolitum è toga brachium, & ſummam togæ oram à dextro hume-

* *Vt lucem libello, fructum diligentiæ lectori fœneraremur, en duas togatorum ideas, quarum prior exertum è toga brachium, & ſummam togâ oram à dextro humero defluentem, ſiniſtro vero inſidentem, Altera velatum toga caput, & ſuperiorem togæ partem in caput attractam exhibet. Vtramque à Ferrario mutuo ſumpſimus, utramque ſtudiis tuis dicamus.*

humero defluxisse. Eandem tamen togæ partem dejectam, cum res ferebat, facile fuisse revocatam; ita, ut caput tegeret, aut involveret. Recte summam togæ oram inservisse tegendo capiti tradit; contra quam Lipsius, qui imam togæ laciniam ad velandum caput tractam censuit. At veteres nummi & lapides, plane monstrant, trahi solitam partem togæ superiorem ad cervicem, quæ dextro humero dejiciebatur, & sinistro insidebat. Idemque habetur ex facto Cæsaris, qui casurus, caput ut in magno luctu obvolvit, simulque sinistra manu ad ima crura togam deduxit, honestati consulens, ut narrat Suetonius. Et idem fecisse Pompeium cum oppressus est, scribunt Dio atque Plutarchus. Non nego, quin aliquando rejecta sit pars togæ inferior, ad caput ea involvendum. Sic enim Scipio Nasica, togam imam in rugas contractam ac complicatam capiti imposuit, ut

esset ei pro galea in subito contra Gracchos incursu, de quo Plutarchus. Et idem videtur accidisse iis, qui præ desperatione, in summo discrimine caput involvebant, reducta toga, aut quibus obtorquebatur collum, vestis circa illud astrictione & involutione. Sic ille apud Flaccum lib. 2. Sat. 4.

Nam male re gesta, cum vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter stetit. ---

Et Livius l.4. agens de plebe, famem non ferente. *Capitibus obvolutis se in Tiberim præcipitaverunt.* Similiter Tullius. Orat. 6. in Verrem: *Quem obtorta gula, de convivio, in vincula atque in tenebras abripi jussit.* Et Orat. 7. *Cives Romanos, capitibus involutis ad necem rapiebat.* Idque est quod obtorto collo, & faucibus intortis vel adstrictis, aut cervice astricta tractos aliquos legimus apud Plinium l. 7. c. 44. Juvenalem Sat. 10.

Sue-

Suetonium in Julio cap. 62. Tacitum lib. 4. annal. & alios. Veſte enim ab imo reducta, & ſupra caput ac circum collum & fauces intorta, rapiebantur. Et hæc videtur ea *multa toga* de qua Naſo 5. Faſtor.

Non pudet, & vultus velamine celat amictos
Oraque ſunt multa, regia tecta, toga.

Tegebantur igitur Romanorum capita per togam, vel ſummam, vel imam reductam. Facta tamen interdum contectio capitis, adhibito palliolo. Sic enim Suetonius Claudium ægrum, caput palliolo texiſſe ſcribit, cum ludum gladiatorium memoriæ matris ederet. Tullius item teſtatur, Piſonem involuto capite prodiiſſe ſoleatum; quod de involutione capitis pallio facta neceſſario accipitur, cum neminem ſoleatum, (qualis tunc Piſo erat,) ſimul fuiſſe togatum, idem Tullius doceat Philipp. 2. & orat. pro Cœlio. Diſerte

ſerte Seneca epiſt. 14. de Mœcenate. *Hunc eſſe qui in tribunali, in roſtris, in omni publico cœtu ſic apparuerit, ut pallio velaret caput, excluſis utrinque auribus.* Plautus item in Curcul. *Iſti Græci palliati, capite operto qui ambulant.* Denique Petronius. *Operuerat Aſcyltos pallio caput.* Et: *Coccino pallio adraſum incluſerat caput.*

Alias pileo, aut galero, vel linteo factam obductionem, monſtrant varia Autorum loca. Nam pileo uſum Tarquinium, conſtat ex ejus abreptione & in caput repoſitione per aquilam, ut eſt apud Dionyſium Halicarn. lib. 3. De Nerone ſic Suetonius. *Poſt crepuſculum ſtatim arrepto pileo vel galero, popinas inibat.* In ſaturnalibus (quippe liberrimæ vitæ diebus,) uſurpatus pileus, nota libertatis. Eoque ſpectat illud Martialis:

Permittis puto pileata Roma.

Item illud ejuſdem.

Dum-

Dumque decent nostrum pilea sumpta Iovem.

De pileo incantato Sereniani Ducis, affectantis Imperium, Ammianus lib. 14. A nonnullis adhibitus pileus Thessalicus, sive petasus, de quo mox. Et ita de Augusto Suetonius. *Domi non nisi petasatus sub divo spatiabatur.* In militia usus erat pileorum ex pellibus, quos *Pannonios* vocat Vegetius lib. 1. cap. 20. ex pellibus inquam ovium villosis, ut ex Athenæo lib. 6. habetur. Passim tamen pilei è lana conficiebantur: cujusmodi plerunque sunt pileoli lecticarii, quali usum S. Bernardum, eoque in Hispaniam transmisso edita esse miracula, scribitur lib. 4. vitæ cap. 4. Alias pilei apud Romanos è lacernis cæsis concinnabantur, ut apud nos pilei quadrati: quod ex Papinio & Martiale scribit Pierius lib. 40. cap. de pileo. Plenius in eam rem Magius lib. 3. Miscell. cap. 7.

Quod

Quod de linteolis tegendo capiti usurpatis addebam, ad posteriora tempora pertinet, & tanquam mollitiem sapiens, sugillatur à S. Hieronymo ad Pammach. verbis illis: *Caput opertum linteo, galeam recusat.* Ad Marcellam quoque comatos linteatosque juvenes improbat. Aliter tamen accipiendum est illud Salviani lib. 7. de provid. quod vir eruditus in hunc quoque sensum allegavit; *Cum muliebrem viri habitum sumerent, &c. & fœmineis tegminum illigamentis capita velarent.* Aio hæc tegmina à Salviano memorata, non fuisse tegmina linteolorum viris aptata, sed vere fuisse tegmina fœminea, quæ spurci illi, ementientes sexum, assumebant; cum omni detestatione proscissi ibi à Salviano, & à S. Asterio homil. in festum Calendarum, ac etiam à S. Maximo homilia de iisdem Calendis. Quare tale capitis tegmen non est inter virilia Romanis recepta numerandum.

Venio

Venio ad virilia capitis tegmina à Græcis uſurpata. Nam Græci tametſi paſſim nudis erant capitibus; tamen aliquando ex iiſdem cauſis, ex quibus Romani, aſſumebant pileos. Negat id univerſe Polydorus lib. 3. de Invent. rerum cap. 18. Sed recte affirmat Brodæus lib. 8. Miſcell. cap. 17. Sic Ulyſſem pileatum plerunque exhibent. Et Hippocratis imago pileata viſebatur. Caſtores item ſoliti pingi cum pileis, quia Lacones fuerant, quibus pileatis pugnare mos fuit, ut Feſtus ſcribit. Itaque Catullus *pileatos fratres* vocavit, eo Scazonte:

A pileatis, nona fratribus pila.

Quem vero latent pilei Theſſalici, & Macedonici, & Athenienſium crobyli? De Theſſalicis galeris, arcendo Soli accommodatis, multa habet Adrianus Junius lib. 2. animadverſ. cap. 6. Erant enim marginati, ac iidem cum Petaſo; quales

ſunt

sunt galeri nostrates: at pilei communes marginati non erant, sed quales pilei nostri dormitorii. Communis Macedonum pileus erat *Causia*, ex *Polluce* lib. 10. cap. 36. Quanquam enim erat Regibus Causia peculiaris, cui diadema apponebatur, ut ex Plutarcho in Demetrio, & Athenæo lib. 12. liquet, eratque etiam potentioribus Macedonibus certum Causiæ genus, illustre supra communem omnibus Causiam, ut demonstrat in Eumene Plutarchus; tamen pileus quoque vulgaris Macedonicus, *Causiæ* nomine donatus est: sicut Tiara apud Persas, & popularis & Regius pileus erat. De hujusmodi Causia communi accipiendus est Strabo lib. 15. cum ait, risisse Calanum, conspecto Onesicrito, Alexandri ad Indicos Philosophos Legato, ferente Causiam. Hoc ipsum esse, quod Demosthenes Orat. de legatione male obita, vocavit πιλίδιον, male à Budæo trans-
for-

formatum in *comam aſcititiam*, notavit Adrianus Junius lib. 2. animadverſ. cap. 6. Vetus Ethymologicum, *Cauſiam* confundit cum *Camelaucho*, de quo poſtea. *Crobylum* Athenienſibus erat capitis involucrum, cauſiæ & tiaræ ſimile. Quanquam eſt crobyli apud Tertullianum lib. de vel. Virg. cap. 10. alia notio: ſumit enim crobylos pro plexis crinibus; & Athenienſibus tribuens cicadas pro inſigni & nota, *Crobylos* ſumpſit pro Scrobiculis, ſeu Scrobulis & foraminulis aurium, ad inſerendas gemmas. In altera vero editione, ſumpſit *crobylum* pro *ſtrobulo*, ſive pro nuce pinea ex auro, quod erat Barbarorum geſtamen. Verum bis impegit Rhenanus; cum *crobylus* nuſquam tale quid ſonet, ut bene advertit Adrianus Junius lib. 2. animadv. cap. 1. Apud Thucididem in 1. & Lucianum in Navigio, crobylus ſonat plexum crinium, deſinentem in acumen; quo etiam pacto ſum-

ſumpſiſſe videtur *crobylos* Tertullianus. At apud S. Aſterium homil. in Feſtum Calend. *crobylus* pro tegmine capitis fœminei accipitur, in ea acri caſtigatione virorum, effingentium ſe in mulieres, & veſtitum quoque muliebrem adhibentium, quaſi pœniteret illos eſſe quod erant, ut S. Maximus eandem inſaniam caſtigans dixit homil. de Calendis. Apud Athenienſes *crobyli* erant pilei, ad tegenda virorum capita, quales ante deſcripſi.

Tiara paſſim tegebat Perſarum capita, indeque apud omnes conſpicui Perſæ. Unde aſtus Cimonis, qui navibus aliquot Perſicis interceptis, ut eſt apud Diodorum lib. 11. fefellit & oppreſſit Perſas, nihil ſibi metuentes à navibus, quarum vectores tiaris inſignes, Perſas ſe eſſe mentiebantur. Erat porro tiara quintuplex, ut erudite proſequitur Paſchalius lib. 10. de Coronis. Unus erat omnibus communis; alter proce-

rum; Judicum tertius; quartus ſacrificantium, de quo Valerius Flaccus.

Subligat extrema patrium cervice tiaram.

Quintus ac poſtremus, majeſtati Regiæ peculiaris. Hærendo autem in tiara omnibus apud Perſas communi, S. Hieron. Daniel. 3. ait, genus fuiſſe pileoli Perſis Chaldæiſque commune. A mitra ſecernebatur, quod tiara in occipitio ſubſtringebatur. Unde illud docti Poëtæ:

---- Et longæ redimicula mitræ,
Mæonia mentum mitra, crinemque madentem.
Subnixus, &c.

Pleriſque Barbaris fuere in uſu pilei, ſed varie efformati. Parthi ex uſu patrio pileati procedebant. Unde Parthos *pileatos* dixit Martialis lib. 10. epigr. 22. Et in nummis quos Goltzius exhibet, Romano Imperatori, ob recepta à Parthis ſigna

de Romanis exportata, ſupplex proponitur Parthia, pileum demiſſe porrigens. Apud Scythas, ſoli honorati erant pileati. Videndus Lucianus de Scyth. & Dionyſ. Trajanus, cum de Decebalo. Garamantæ pileo uſi ex dimidio ovo ſtruthionis in æquas partes diffiſſo. Ex uno quippe tali ovo duplex pileus efformabatur abſque margine, ut Lucianus in Dipſade tradit. Eaque forma viſitur pileus in nummo Gordiani Imperatoris, ut refert Pierius lib. 40. cap. *de Pileo*, addens, ſe in nonnullis ſtatuis ac nummis obſervaſſe aliqualem ſurſum verſus tantiſper inflexum pilei marginem extremum; alibi vero deprehendiſſe, pileos alia forma efſictos; nunc admodum patulis marginibus, nunc cava parte preſſos, alios planos, plerunque eadem ex parte acuminatos. Pileus ſeu potius petaſus Æthyopum adeo patet, referente Nicolao Godino lib. 1. de

rebus Abaſſino. c. 12. ut decem hominibus inumbrandis par eſſe queat. Pileos Sinarum deſcribit Trigaultius lib. 1. de Sinica expedit. cap. 7. & 8. Moſcorum nobilium pileos ſic deſcribit Sigiſmundus Herbeſtenius: *Veſtes habent oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas Barbaricas confectas videmus, ſolidoſque ex officina geſtant.*

Tegmen capitis, quod Turcæ *Turbantem* vocant, ſatis accedit ad tiaram Perſicum popularem; Græci recentiores vocant φακιώλιον, quaſi faſciam complicatam. Gretſerus ad lib. 2. Codini cap. 5. derivat vocem *Turbant* à Corybantio Græcorum. Hujuſmodi Turbantes albos geſtant Turcæ. At Tartari, (& ipſi quoque Mahumeto mancipati,) virides habent; hoc Tartarorum capitis tegmen ſic deſcribit Martinus Martinius in hiſtoria de bello Tartarico: *Biretum capiti æquale rotundum gerunt, at humile; hoc pretioſæ pellis*

faſcia

fascia per circuitum ambit, ad duorum vel trium digitorum latitudinem : (ea plerunque Castoris vel Zibellinarum est;) hæc pellis aures, frontem ac tem-

pora à frigore defendit : quantum vero bireti ſupra pellis faſciam eminet, tantundem rubra byſſus undique ſparſa tegit, vel nigri aut purpurei equorum crines, quos pulcherrime tingunt, geſtamen plane commodum, nec inconcinnum. Eſt igitur ruber Tartarorum pileus (nunc ſaltem;) olim viridem fuiſſe produnt; rubrum autem pileum geſtant Perſæ, qui Mahumeti ſub Ali ſunt addicti. Nec mirum colore turbantum diſſidere, qui implacabiliter diſſident occaſione ſuperſtitionis, aliter à Turcis, à Perſis aliter acceptæ, ut fuſius tradunt Ioan. de Barros decade 2. Aſiæ lib. 10. cap. 6. Oſorius de rebus Eraman. lib. 10. Sanſovinus de rebus Turcicis, Florim. Remondus de Hæreſeos natalibus lib. 1. cap. 4.

Quod hic ruber pileus tranſierit in notam diſcriminatoriam Sectæ, ac Imperii, perſtringo ejus initia per paucis. Ales ergo frater patruelis Mahumetis, ac gener, ipſi defuncto ſucce-

ſuccedens, legem ſoceri ſuis interpretationibus adeo interpolavit, ut plane alia videretur. Itaque Homar, affinis Mahometis, pro legis à Mahomete propoſitæ integritate, & recepta interpretatione, acriter adverſus Alim certavit; unde ſuperſtitionis in duas ſectas diſciſſio, hodieque vigens, manavit. Arabibus Homaris ſectatoribus, Perſas Ali addictos, non ſecus ac exleges & deſertores, ac legis patriæ corruptores averſantibus; nec Perſis mitius agentibus in Arabes Homari addictos. Cum autem non exiguo tempore pars Homaris prævaluiſſet, exortus eſt circa annum Chriſti 1370. qui ſe ex Ali prognatum diceret *Sofi*, & acerrimus vindex ſectæ ab Ali conſtitutæ haberi vellet, & revera eſſet. Is ergo, ut ſuos ab Homaritis diſcriminaret, pro lineo albo turbante, quo Homaritæ utebantur, in memoriam duodecim filiorum Hocemi Alis filii, turbantem inſtituit, è cujus medio pileolus

acuminatus, è lana conſtipata colore rubro confectus, & ſenis utrinque gradibus diſtinctus, accommodate ad contractionem vel diffuſionem emicaret. Et pileum, notam ſectæ Perſicæ Ali inhærentis, Iſmaël Sofi potentiſſimus Rex Perſarum, Uſumcaſſanis ex filia nepos, magno ſtudio, & partim blanditiis ac precibus, partim vi & armis, uſurpari à multis populis curavit, magna Turcarum concitatione; qui adverſarios ob rubros pileolos, exprobraturi defectionem à Mahumete, vocant *Kiſulbaſſi*, hoc eſt *capita rubra*. Sicut à lana qua conſtant pileoli illi, ſunt qui velint Perſarum Regem per excellentiam dictum *Sofi*, quod nomen Arabice *lanam* ſonat, cum turbantes Turcici ſint lintei. An ex veteri uſu Regum Ægyptiorum? horum enim judicio laneæ veſtes profanæ erant, unde linteis in templis utebantur, & funebres tunicas, quibus in ſepulchra, religione conſe-

consecrata inferrentur, habebant linteas. Id quod Orpheo & Pythagoræ addicti servabant. Causas scrutantur Plutarchus, tract. de Iside, & Philostratus libro 8. vitæ Apollonii, Apulejus in Apologia, & qui *linigeros* dictos enucleant apud Juvenalem Satyr. 6. & Martialem lib. 12. epigram. 29. *Linigeræ* item denominatæ Isidis Sacerdotes. Quod si Tertullianus lib. de coro. mil. cap. 8. linteum quo se Christus ad lavandos Discipulorum pedes præcinxit, vocat *propriam Osiridis vestem*, idcirco ita locutus est, quia iidem erant Isidis ac Osiridis Sacerdotes. Sed de his alibi.

SECTIO IX.

Tegmina capitis Mundanorum Fastigiorum.

SUscepi agendum de tegminibus. Itaque non huc advocabo coronas, quæ duntaxat caput cingunt,

non etiam obtegunt. Verum eſt, coronam Imperatoriam eſſe ſuperne opertam, & ut Anaſtaſius Bibliothecarius in Leone III. appellat, *epanocliſtam*; id quod etiam de Pontificia corona eſt admittendum. Cæterorum vero Regum ac Principum coronæ radiatæ, ſuperne patent; vel (ut verius dicam,) ſuperne patebant non ita pridem; quamvis abuſione ab uno temere cœpta, omnes fere Regiæ coronæ aliter nunc habeant. In coronarum ergo tractationem à tam multis conſcriptam, non eſt conſilium excurrere, ſed in tegminibus principalibus ſiſtam, initio facto à tegminibus capitis ſummorum Dynaſtarum; tum progrediendo ad ea quibus inferiores Magiſtratus operiebantur.

Imperatores Romani, in bello, & ubi operiri capita mos erat, pileis Laconicis contecti capita, deſcribuntur à Syneſio in orat. de regno. De faſtu namque & pompa Augu-
ſtorum

ſtorum ſui temporis multa prælocutus, qui Homericam imprecationem, (lapideam ſcilicet tunicam,) in ſeipſos trahebant, gemmis ubique & lapillis diſtincti, pavonum inſtar, interrogat; *Num melius nunc vobiſcum agitur à quo hæ circa Reges ceremoniæ inſtitui cœperunt, latibuliſque vos, lacertarum in modum continetis; ægre ad Solis ſplendorem prodeuntium, ne vos homines eſſe, homines ipſi deprehendant? An potius tunc cum exercitibus præficiebantur homines, in propatulo vitam agentes, Sole aduſti, reliquoque in victu, ſine ullo artificio ſimplices: non Dythyrambicum ac Tragicum timorem ſpirantes, ſed Laconicis pileis, quos in ſtatuis pueri ſpectantes derident; quoſque ſenior plebs felices fuiſſe non putat, immo vero ſi vobiſcum conferantur, plane infelices.* Nec ita multo poſt, deſcribens Carinum Imperatorem in fines Parthorum progreſſum, advenientibus Parthorum Legatis, detracto pileo, calvum

caput oſtentaſſe ait, minatum, ni ſatisfacerent juſtis Romanorum poſtulatis, ferro & igni vaſtandum perbrevi omnem hoſtilem agrum: territumque Carini abſtinentia & magnis animis Parthorum Regem, qui Tiara & Candye ornabatur, ceſſiſſe ei, cui ex viliſſimis lanis amictus, pileuſque eſſent. Itaque Carini pileus laneus erat.

Imperatores Conſtantinopolitani in uſu communi utebantur pileo, ut videre eſt apud Codinum de offic. Conſtantinopol. cap. 6. num. 18. Eum vero pileum, (ut ibidem additur,) in ſolemnitatibus mutabant alio tegmine; puta *crinonia*, *tetraphillo*. Crinoniam à ſpecie lilii nomen inveniſſe exiſtimat Gretſerus ad eum locum lib. 3. commentar. cap. 1. §. 8. ut & tetraphyllum, cenſet ſic denominatum à quatuor foliis. Idem Codinus c. 6. n. 36. meminit variorum Imperatorii capitis tegminum, ac nominatim ejus quod dici-

dicebatur *Tropæuchia*, à tropæo seu trophæo; & *Iustinianæi*, quod scilicet Iustinianus assumpsit. Certant de ejus tegminis forma Alemannius ad arcanam Procopii historiam, & Gretserus tomo 3. de Cruce lib. 1. cap. 20. & ad Codinum in supplemento pagina. 304. & 305. Et fortassis immerito certant, cum Codinus diserte notet, Iustinianum varia habuisse capitis tegmina propria: & nunc unum, nunc aliud gestasse pro arbitrio. Notanda vero sunt Curopalatis verba in opere de Offic. aulæ Constantinopol. *pag. mihi* 100. *Qod nunc appellatur* stemma, *id olim nominatum fuit* * diadema. *Id autem*

* *Diadematis usum primis Romanorum Imperatoribus exosum, posterioribus familiarem fuisse satis constat: at vero cui hoc quicquid est ornamenti primum debeatur, in incerto res est. Victor id alibi Aureliano, alibi (ac si sui eum pœniteret) Caligulæ illud adscribit. Contra Iornandes Diocletiano: Cedrenus & Fasti Siculi Constantino illud tribuunt. Forte minus constans & interruptus per intervalla pro imperantium ingenio ille mos, posteris occasionem dedit, ut primos ejus rei inventores crederent, penes quos primitus illius usum vide-*

D N CONSTANTINVS P F AVG

erat texile aureum, cum lapillis & margaritis, positum ad Imperatoris frontem, & pone revinctum, cerebrum versus: (quamobrem etiam, dicitur diadema: *) quod ex eo paulatim mutatum, effectum est quale videtur hodie, & nominatur* ſtemma, *quod autem nunc vocatur* diadema, *id olim* militaris zona *diceba-tur, honorem indicans, qua olim Tyranni Christianos milites primum privabant, tum eos tortoribus dedebant.* Aliqua in his Curopalatæ verbis recte habent, alia depoſcunt cenſuram. Quod enim vocis *diadema* ethymologiam, à circumligatione & nexu repetit, bene habet. Ineptit ſiquidem Ioannes Andreas, in Clement. *Romani*, de jurejur. derivans *diadema*, à δύο, ideſt *duo*, & *demo*, quia demit principium & finem ſua rotunditate. Dicitur ergo diadema, ἀπὸ τοῦ διαδεῖν, quod eſt *circumligare* ac *cingere*, ut bene cenſuit

viderant. Cæterum uti non una omnium ratio, ita nec unius illud diadema generis, ſed gemmatum aliud, aliud purum & ſine gemmis, utrumque tamen ſolis imperatoribus peculiare fuit: utriusque hic tibi effigiem & ideam damus.

ſuit Curopalates. At non bene *diadema* cum militari zona antiqua permiſcet. Neque enim omnes, zonæ militaris jure donati, erant diademati, ut eſt notiſſimum : cum diadema ſemper fuerit nota ſupremæ poteſtatis Regiæ, unde Tryphon. 1. Machab. 3. dicitur ſibi impoſuiſſe Aſiæ diadema; & pro numero Regnorum, multiplicabantur diademata, ut videre eſt apud Herodianum lib. 6. cum de Artabano: & lib. 1. Machab. cap. 11. verſ. 13. dicitur Ptolemæus impoſuiſſe *duo diademata capiti ſuo; Ægypti, & Aſiæ.* Erat ergo diadema manifeſtum Regni inſigne ; & idcirco vel in neceſſitate impoſuiſſe capiti diadema erat crimen læſæ majeſtatis, & morte luendum ; ut contigit illi nautæ, qui deſiliens in mare, ut Alexandri diadema, in aquas prolapſum, educeret, cum illius conſervandi gratia ſuo capiti inter natandum illud impoſuiſſet, ita præmio luculento ob receptum dia-

diadema donatus eſt, ut mox ſit capite minutus. Rem deſcribit Arrianus lib. 7. Multa de diademate collegit Alex. Neapol. lib 1. genial. cap. 28. & Joſephus Stephanus Opuſc. de coronat. Rom. Pontificis, ac in cap. 1. libri primi Machab. ad verſ. 10.

Perſarum tiara Regius longe differebat à tiaris reliquorum: erat enim rectus, tantiſper à fronte remotior, & quá frons media eſt, exacutus ac faſtigiatus in mucronem, ut ex Ariſtophanis avibus colligitur. * Nummi à Goltzio exhibiti, tiaram Perſicum Regium, repræſentant, figura erecta, & ſumma ſui parte turrita, cum infulis à poſteriori parte pendentibus, & bucculis ad

* *Tiarâ Perſæ, & ſi nummis fides, Perſarum exemplo Reges Orientales alii utebantur: credo ut qui viribus impares erant, majeſtate pares viderentur. Quin, quod plerumque fieri ſolet, ut cum regione mores mutemus, ipſi etiam Antonio, ex quo Romanæ gravitati barbaricum faſtum ſuperinduerat, non diſplicuiſſe hoc ſupremæ poteſtatis inſigne, hi, quos tibi exhibemus, nummi demonſtrare quodammodo poſſunt.*

ANTONI ARMENIA DEVICTA

DE PA RTHIS

ad labra uſque ex anteriori parte demiſſis: cujuſmodi bucculas in Magorum quoque tiaris deſcribit Strabo lib. 15. Diligenter de hoc tiara, Paſchalius lib. 10. de coro. cap. 2. Erectam tiaræ formam Regibus Perſicis fuiſſe peculiarem, habetur ex Seneca lib. 6. de benef. cap. 31. & ex Tiſapherne apud Xenophontem lib. 2. Cyripæd. Hujuſmodi rectum tiaram, Zonaras in *Baſilio Imperatore* ait vocari *tupham*, ob typhum quem ingenerat. Et merito ſane expoſtulabat Dio Pruſæus orat. 14. *in fine*, tanto ſtudio Perſarum Regem caviſſe, ne quis alius rectum tiaram aſſumeret, illico interficiendus ſi aſſumpſiſſet: *Ut autem rectum haberet animum, & nemo alius prudentia eum ſuperaret, nunquam illi curæ fuiſſe.* Regium hunc tiaram, cumulabat diadema; id eſt faſcia fronti applicita, non corona, ut contra vulgarem perſuaſionem bene confirmat Alexander Neapolitan.
lib.

lib. 1. Gen. cap. 28. Apud Perſas ergo eam faſciam cumulaſſe tiaram, liquet ex Xenophonte lib. 8. Cyripæd. ubi Cyrum deſcribit in publicum prodeuntem, Regio apparatu conſpicuum; *habentem* (inquit,) *diadema* * *circa tiaram.* Idipſum

tradit Dio Pruſæus orat. 14. Et inter alias quidem gentes, diadema cingebat nudum caput, & pro *inſigni Regio* uſurpabatur, ut loquitur Taci-

Tacitus l. 2. Annal. & Virgilius 11. Æneid. agens de Rege Tyrrheno, ac Silius lib. 16. agens de Syphace; ubi diadema Africanis Regibus fuisse album ostendit, quale etiam fuisse Iulio, habet Suetonius. cap. 79. unde *alba fascia* vocatur à Luciano *in Navigio.* At apud Persas (de quibus agebam,) diadema ex cœruleo & albo interstinctis constabat, ut habet Curtius lib. 3. quod item volunt, qui illud contexunt ex albo & purpureo. Nam cœruleus color non raro *purpureus* dicitur: ut cum mare dicitur *purpureum* idest *cœruleum*, et viceversa, pro purpureo cœruleum dicitur 4. Georg. & 10. Æneid. Reginas quoque usas tali diademate, monstrat Bayffius lib. de re vestiaria cap. 20. & constat ex Plutarcho *in Lucullo*, cum de Monima. Sic igitur confectum diadema, & multiplicatum pro numero Regnorum, ut diserte habetur de Ptolomæo 1. Machab. 2) adponebatur tiaræ apud

apud Persas: de quibus proinde potest valere utcunque, id est materialiter, & propter appositionem, ac nexum, quod falso aliqui universaliter dicunt; diadema fuisse pileolum cum fascia. Et in eundem sensum accipio Sidonium, qui carmine 23. sic canit de tiara Persico:

Ut fastu posito tumentis aulæ;
Qui supra Satrapas sedet Tyrannus;
Ructans semideûm propinquitates,
Lunatum tibi flecteret tiaram.

Et carmine 2. ad Anthemium.

Flectit Achæmenius Lunatum Persa tiaram.

Vocat *Lunatum tiaram*, qui revera Lunatus non erat: ideoque à Bulengero reprehenditur lib. de vestim. Pont. cap. 5. Sed præterquam quod Sidonius facile exponi posset de tiara, in quo efficta acu aut appicta esset imago Lunæ, quam Persarum fuisse symbolum dixit Curtius lib. 4. & fuisse omen augendi subinde imperii,

perii, censet Paschal. lib. 9. de coron. cap. 18. Præter eam, inquam, Lunati tiaræ expositionem, optime dicitur tiaram Persicum fuisse Lunatum, ratione diadematis tiaræ appositi, quod erat Lunatum. Erat & aliud Persarum Regibus capitis tegmen pellitum, ut habetur ex Polluce lib. 7. cap. 13. *Candya* appellabant. Sed hic cavenda est æquivocatio. Nam *Candys* alibi nomen est vestimenti, ut jam ex Dione Chrysostomo retuli, & multis signatis Autorum locis illustrat Brissonius lib. 2. de Regno Pers. Videndus Paschalius lib. 10. de coronis, cap. 3.

Cidarim idem fuisse quod diadema, censet Budæus in Pandectas, & Pancirol. lib. 1. variar. cap. 9. At Cidarim, vix nisi nomine à tiara discrepasse notat Alexander Neapolit. lib. 1. genial. cap. 28. & patet ex Curtio lib. 3. qui tegmen Regum Persarum appellat *Cidarim*. Agathias item lib. 4. Regium Persarum pileum, pro-

promiſcue nunc *tiaram*, nunc *cidarim* nominat, agens de Artaxerxe. Itemque agens de Varanne Perſa, cui in utero adhuc latenti, impoſita eſt Regia cidaris recta, ideſt tiara Regia. Genus erat pilei, è pilis contexti. Pollux lib. 10. cap. 36. ex Herodoto, *cittarim* vel etiam unico *t* *citarim* ſcribit; quod Grammaticale litigiolum non moror, contentus notaſſe, uſum invaluiſſe ut *cidaris* dicatur. Mirum videri poteſt, S. Auguſtinum. q. 123. in Exod. Scripſiſſe ignorari quid ſit *cidaris*; & putare ſe, non eſſe capitis tegmen, ut nonnullos cenſuiſſe refert. Bene, quod ipſemet D. Auguſtinus q. 81. in Levit. agnoſcit cidarim eſſe capitis operimentum. Uſi ſunt hoc capitis tegmine Reges Armeniorum, & Ponti: ut de Mithridate agens, tradit Plutarchus *in Pompejo*. Item Reges Ægypti, ut proditum eſt in Æſopi vita. Nec diſſonat Diodorus Siculus libro. 4. aſſerens Regum Ægypti-

Ægyptiorum ac Æthiopicorum tegmen capitis fuiſſe pileum oblongum, aſpidibus circumvolutum, ut monerentur omnes Regii capitis violatione abſtinere, ni vellent patere morſibus mortiferis. Non inquam pugnant iſta cum cidari Regibus Ægyptiis attributa. Nihil quippe vetat cidarim oblongum pileum dicere. Male tamen aliqui, de hujuſmodi cidari ſeu pileo accipiunt illud Martialis libro 1. epigrammate 49.

Lunata nuſquam pellis, & nuſquam toga;
Olidæque veſtes murice.

Quamvis enim erant plerique Summatum pilei pelliti, quales hodie Germanis nonnullis Principibus ſunt inſignia poteſtatis, ut late proſequitur Paſchalius lib. 9. de coronis cap. 23. Tamen Martialis eo loco qui proferebatur, non ſpectabat geſtamen capitis, ſed pedum, in quo erat

* Lunula, insigne nobilitatis, juxta illud Iuvenalis Satyr. 7.

---- *Nobilis & generosus,*
Appositam nigræ Lunam subtexit alutæ.

Videsis proverbium. *Nobilitas in Astragalis*, quod ab Herode Attico in Bradeam levirum suum, magnifice crepantem generis nobilitatem, jactatum refert Philostratus lib. 2. Sophist. Agit de simili pedis gestamine, idem Martialis lib. 2. cum de nobilitate non nupera & hesterna, sed antiqua supertalari luniformi notata, ait,

Non hesterna sedet Lunata lingula planta.

De eodem ergo tegmine agebat priori illo loco; qui proinde male ab

* *Lunula patriciorum in calceis ornamentum fuit, quo antiquitatem forsitan generis sui demonstrare, & majores suos Arcadum instar, proselenitos, & ante Lunam natos, ipsiusque Iovis coëtaneos fuisse videri volebant. Formam earundem nobis Casalius præbuit, nos illam ex Casalio tibi exhibemus.*

ab aliquibus ad capitis tegmina est detortus. Medorum Regum capitis tegmen, quod commune esset Iudicibus Persarum, mox ex Codino describam.

Russorum Imperator, vulgo *magnus Dux Moscoviæ*, pileum habet, quem in hæc verba describit Sigismundus Baro, in rerum Moscoviticarum commentario. *Pileus ipsorum lingua*, Schapka *dictus, quo Wolodimerus Monomach usus est, & quem gemmis ornatum, aureis item laminis, quasi quibusdam spirulis subinde se vibrantibus, mire concinnatum reliquit.*

Magnatum Summatibus inferiorum, tegmina capitis peculiaria alicubi fuere. In Imperio Constantinopolitano, magna hac in parte erat varietas. Andronico, cum creatus est Imperator, detractum esse pullum & acutum pileum, quo antea utebatur, & rubram mitram ejus capiti fuisse impositam, Nicetas autor est, libro singulari de A-
lexii

lexii Comneni imperio num. 18. Biretum acuminatum Nicephorus Gregoras lib. 11. *in fine*, proceribus ætate provectioribus in uſu fuiſſe ait, ſerico tectis, pro dignitate cujuſque, adoleſcentibus capite nudato agentibus. Andronicum vero Palæologum omnibus conceſſiſſe pileos, & variis varios placuiſſe, his Latinos, aliis Myſios & Triballicos, aliis Syrios & Phœnicios, prout cuique libebat. Ita ille de pileis in uſu communi procerum. Nam tegmina capitis, quæ erant veluti teſſeræ ac notæ dignitatis, non videntur abrogata. Apud Codinum lib. de offic. Eccleſ. & aulæ Conſtantinopol. Multa de hujuſmodi tegminibus capitis inferiorum Magiſtratuum legere licet, præſertim. cap. 3. & 4. *Tegumentum capitis (inquit eo cap. 3.) quo Deſpota utitur, quod* umbella *ſeu* umbraculum *appellatur, totum ex margaritis conſtat. Umbo ſeu ambitus*
 præ-

præfert nomina ejus qui gestat illud, auroclavatum, fimbriatum. τὰ σεῖα *qualia sunt Imperatorii pilei, exceptis nodo & palmulis.* Hæc illius pilei σεῖα, *apicem* exposuit Iunius. Quid sint, ambigit Gretserus lib. 2. comment. cap. 4. Notat vero paulo post Codinus, de eo ipso Despotæ pileo: *Cum Despota adhuc puer est, nullum tegumentum fert in capite, dum in palatio versatur; sed manet aperto capite. At quando equitat, tunc fert eum quem antea descripsimus pileum.* &c. *Cum ad ephebi ætatem processit, tunc fert eum quem ante descripsimus pileum, idque etiam in palatio.* Inferius, de pileo generi Imperatoris, sic scribit: *Pilei generorum Imperatoris, si sint Despotæ, aurei & coccinei coloris sunt & fimbriati, habentque Cruces ex margaritis, & gyros seu circulos. Pileus Sebastocratoris aurei & coccinei coloris est, & limbatus. Umbo ejus &* τὰ σεῖα *qualia Despotæ,* &c. *Cæsaris pileus fimbriatus est, aurei & coccinei coloris, qualis est*

est Sebastocratoris. Umbo & densitas, qualia ejusdem. Addit. c. 4. Codinus de tegminibus capitis aliorum Magnatum. *Pileus magni Domestici, aureo & coccineo colore tinctus est; clavatus cum umbone aureo & coccineo, qui & ipse clavatus est.* τὰ σεῖα *instar umbonis chrysococcinea,* &c. *Pileus magni Ducis colore aureus & coccineus est, clavatus absque umbone.* Huic pileo similes fuisse pileos Logothetæ & magni Stratopedarchæ, ait inferius. Subdit vero *Magni Primicerii pileus fimbriatus est*, &c. *Protosebasti pileus aureo & prasino colore nitet, excepta fimbria quæ purpurea est,* &c. *Logothetæ generalis ærarii pileus, est albus pannus, cum margellis,* &c. *Protovestiaritæ pileus, clavatus est*, &c. *Primi Secretarii pileus est blatteus, duplicis coloris purpurei & albi, habens margellica fimbriata, lata non in Crucis formam, sed in orbem circa verticem pilei, ambitumque trullæ, quæ supra habet figuram trifolii, margellis ornatam.* Vocat trul-

lam, partem ſummam pilei, quæ clauditur & quaſi concameratur; voce ab ædificiis tranſlata. Demum addit *Præfecti exercitus pileus clavatus eſt.* Erant hæc tegmina capitis Magnatum & aulicorum. De Judicum vero Pilaticiis mox dicam:

Inter Perſas erat peculiaris tiara Judicum, de qua Paſchalius. A. Medis accerſit, & *Pilaticia* vocat hujuſmodi judiciaria capitum tegmina Codinus, ſic ſcribens cap. 6. num. 46. *Cum Perſarum gens parvæ eſſet, & vitam paſtoritiam ageret, Cyrus, relictis Perſarum moribus, utebatur ritu & conſuetudine Medorum, utpote gentis magnæ & magnificæ. Horum vero Iudices ferebant epilorica ſeu ſuperulas, & in capite lineum tegmen,* Phaceolidem *appellatum. Ex quolibet Phaceolio pendebat à ſiniſtra parte margellium, ſive fimbria ex margella, alteram aurem ejus qui geſtabat obtegens. Quo ſignificabatur, aurem quidem retectam accuſatoribus dari; tectam*

ctam vero aurem accusatis, sed absentibus reservari. Ex collo Iudicum pendebant in sericis filis margellia, cum fimbria. Longitudo erat spithama minor, latitudo unius palmæ. Quæ Rex Medorum ferebat, similiter & Iudices. Quemadmodum igitur olim exercituum Duces ferebant torques, qui erant honoris indices, sic & pilaticia honorem Iudicum manifestabant

Apud Sinas peculiaris est Magistratibus omnibus pileus quem sic describit Nicolaus Trigaultius lib. 1. expedit. Sinicæ cap. 6. *Omnes Magistratus, sive philosophici sive militares, infimi juxta ac summi, eodem pileo insigniuntur, is est è velo nigro, & utrinque duas velut alas habet; fere supra aures ovatæ figuræ, eæ ita pileo adhærent, ut tamen facile excidant. Hoc ajunt modo se ad modeste rectaque incedendum cogi; & à capite leviter inflectendo, prohiberi: quod si fecerint, Magistratuum violant majestatem.*

SECTIO X.

Pileus Doctorum.

PEr antiqui moris est, ut sit Doctoribus certus habitus, cujus usu interdicatur iis, qui judicio illorum, penes quos est ea potestas, probati non fuerint, ac velut inaugurati. Sic enim Sophistæ olim Athenis pallium Philosophicum, unaque Sophistarum dignitatem, certis ritibus servatis, assequebantur, ut scribit Olympiodorus apud Photium Cod. 80. Neque sermo duntaxat est de facultate assumendi pallii, quasi ad tyrocinium Scholasticis illico ac adventabant, factâ à Magistris, non absque annumeratione pecuniæ, & plerisque ludicris, ut memorat orat. 20. Nazianzenus, liberatum ea Pompa Basilium Athenas appulsum describens; sed sermo est de pallio veluti Magistrali, quod concedebatur solis ad docendum idoneis, qui simplici-

ter ἐγγεγραμμέ ἐγγεγραμμένοι appellabantur; eo quod inter ſapientes allecti, & legitime inſcripti, ut diligenter ex pleriſque antiquis notavit Creſolius l. 3. theatri c. 16. Et perſpicue habetur ex can. 71. Trullano, ubi memoratur uſus Ethnicorum in veſte certa, candidatis Sapientiæ; & certa item, jam decurſo ſtudiorum curriculo aſſignanda, quod Synodus fieri deinceps vetat (utique adhibitis ritibus illis, è cœnoſa Ethniciſmi ſcrobe hauſtis, & alicunde lutulentis.) Inter eas autem Magiſterii ac Doctoratus notas, numerabatur corona, quæ ab initiatore myſta imponebatur, ut eſt apud Ariſtophanem in Nubibus, cum deſcribitur Strepſiadis inauguratio per Socratem. Et tunc nomen *Sophiſtæ*, ſive Doctorum titulum aſſequebantur, ut eſt apud Philoſtratum lib. 2. de vita Sophiſt. Præceſſiſſe porro hujus tituli delationem, ſuffragia judicum ad id authoritate inſtructorum, docet Lucianus

cianus *in Eunucho*, & Eunapius *in Prohæresio*. Quamvis ergo Synodus Trullana, ob mixturas aliquas impuras, vetuerit peragi quas dicebant *cylistras*; & ritus illos Ethnicos, qui usurpabantur in Tyronum initiatione, & jam consummatorum inauguratione, reteneri noluerit à Christianis, tamen esse suas Doctoribus peculiares notas, non prohibuit. Imo cum id spectet ad honorem artes alentem, prohiberi nec decuit, nec debuit. Ut enim bene in hanc rem ratiocinatur Rebuffus tract. de privil. studio. & Iacobus Middendorpius l. 1. de Academiis cap. 13. post Iuvenalem Satyr. 10. & Bionem in Bucolicis, Iamblichum & alios, virtus inhonorata jaceret, nec esset qui vellet labores in literarum adeptione devorandos exantlare, nisi esca præmii & honoris pelliceretur. Is autem honor præsertim cernitur in peculiari amictu & peculiaribus externis notis, inter quas eminet pilei concessio. *Bire-*

tum vocat Bertachinus, aitque eſſe ſignum victoriæ & gratiæ, nec non Sacerdotii & ſuperioritatis; & has omnes ob cauſas merito concedi Doctoribus cum inaugurantur, addito in vertice hapſo, ſeu flocco, pro Doctorum varietate, coloris diverſi.

Tangit his paucis Bertachinus compagem & colorem, ac fines pilei Doctoralis, quæ breviter percurrenda ſunt & diſtinctius exponenda. Et pileus quidem alicubi non ejuſdem eſt coloris, tamen apud noſtrates ſemper eſt niger. Ajo alicubi aliter rem ſe habere, quia ut ſcribit Middendorpius lib. 1. de Academiis cap. 13. & Maximilianus Sandæus in Theolog. Jurid. commentat. 50. apud Germanos (inter quos ipſe ſcribebat,) ſolus Doctoralis pileus Theologorum eſt nigri coloris, ad innuendum eos eſſe mundo mortuos. Eſt quippe nigredo mortis ſymbolum; ut propterea Satyricus,

cus, *nigros maritos* dixerit pro *mortuis*. Qui vero apud eam gentem in aliis facultatibus promoventur ad lauream Doctorum, pileos habent alterius coloris quam nigri. Nempe Jurisperitorum pileus est ruber, eo quod adsint Regibus & Principibus terræ, quorum præcipuum ornamentum est purpura. Medicorum vero & Philosophorum pileus Doctoralis est violaceus, aut cœruleus, ut moneantur oculos suos non declinare in terram. Ex Godelmanno lib. I. de Magis cap. I. Dæmon in Marchia, specie Advocati objectus, pileum cœruleum prætulit. Hæc igitur est coloris quoad pileum alicubi multiplicitas, quæ apud nostrates locum non habet. At floccus apud nos quoque, pro variis est varius. Eum floccum aliqui superiore seculo Genevæ, cum ea urbs sub auspiciis Spiritus sancti reformati, omnia susquedeque evertit, porro hortensi mutavere, quem pileis,

leis, aſſuerunt vel adjunxerunt: quod quantam bilem Farello, meri Dei verbi pincernæ inter primos ſtrenuiſſimo, exciverit, docet in Calvini vita Laingæus cap. 7.

Nunc intactos ex Bertachino pilei Doctorum fines, eiuſque quadratam formam inquiramus. Victoriæ ſignum haud injuria ſtatuitur pileus Doctorum; nec abs re, cum oleaſtro Olympionicarum confertur ab Adriano Junio lib. 5. animadverſ. cap. 2. quia diligens ſtudium, quod neceſſe eſt in Doctore præceſſiſſe, perinde eſt ac lucta & agon cum ignorantia & ignavia. Et quemadmodum Agoniſtici varie probabantur & examinabantur, priuſquam ad certamen & victoriæ viam admitterentur; ita qui Doctorum lauream captant, variis probationibus & examinibus ſubjaceant neceſſe eſt. Proportio eſt manifeſta. Triplicem enim Athletarum coronam, pro triplici eorum gradu, agnoſcit Imperator lib. *Athletas ita,*

cap.

cap. de Athletis, ubi Bartolus & DD. passim; similiter igitur inter studiosos sapientiæ, alii depositi Tyrocinii insignibus donati, dicuntur *Baccalaurei*; sive à lauri baccis, ut significetur spem fieri, quod à baccis ad laurum, seu plēnam lauream denique pertingant; sive à bacillis quorum olim collatione creabantur, ut vult Renatus Barrensis, in Admonitione de Tertulliani dogmatibus. (Quanquam in Italia primum hunc gradum honorum Scholasticorum non requiri ad Doctoratus titulum & decus adsciscendum, notat Quintilian. Mandos. ad reg. Cancell. 16. q. 11) Alii ulterius progredientes, denominantur *Licentiati*, & *Prodoctores*. Tertio denique alij, ad ipsum provecti apicem honorum Scholasticorum, *Doctores* plene & absolute appellantur. Atque ita hi Athletæ sapientiæ, servant proportionem cum antiquis athletis; sicut quoad probationes &

exa-

examina agonisticis præmitti solita, ut Faber in Agonistico lib. 3. cap. 17. aliique notarunt, ita quoad gradus, & varia externa signa, tanquam laborum præmia, merito rependenda iis qui probati sint laurea digni, atque notaculo quo ab aliis secernerentur. Videndus Faber eod. lib. 3. cap. 28. Hæc porro nota nullibi statui convenientius ac principalius potest, quam in capite. Inprimis, quia ob necessariam, dum hic vivimus, intellectus ac phantasiæ in operando connexionem, & phantasmatum inter intelligendum speculationem, capitis per studia fatigatio major fuit, quam reliquorum membrorum. Præterquam quod eminentia capitis, ut supra sect. 2. disputatum est, notas victoriæ in capite collocotas, conspicuas omnibus facit. Quare post luctam & certamen, optime hac quasi laurea donantur Doctores, imitatione Dei, qui in

coelo

cœlo ſpeciale decus quod *aureola* Doctorum dicitur conferet Doctoribus probatis, de quo bene diſſerit Carolus Regius lib. 1. Orator. Chriſt. cap. 22. & Joannes Bagotius in demonſtrationibus Chriſtianis t. 2. lib. 5. diſp. 7.

Quod gratiæ ſimul ac victoriæ notam, pileum Doctoris ſtatuebat Bertachinus, exiſtimo referendum ad probatos mores, & vitæ ſanctitudinem veri Doctoris. Supponitur enim non excepturus tot labores, quot exantlare neceſſe eſt eum qui digne ad aſſecutionem hujus decoris pertingit, niſi virtute & gratia præcelleret, qua tot illicibus voluptatum & avocamentis à recto, conſtanter obſtiterit. Eraſmus ſane Adag. *ad pileum vocare*, exiſtimat pileum eſſe notam virtutis ſpectatæ, & idcirco conferri Doctoribus. Quo etiam pertinet longa diſputatio Lucæ de Penna ad l. *Murileguli*, C. de murileg. & gy-

næciar: monſtrantis, pileum Doctoris dici *biretum*, quia ſupponit duplicem rectitudinem in eo cui confertur. Eam vero duplicem rectitudinem ita explicat idem Doctor, ut omnem plane ſanctimoniam comprehendat.

Eodem revolvitur *Sacerdotium*, cuius pileum Doctorum teſſeram eſſe ſtatuebat Bertachinus: & idem habet Mar. Socinus cap. *Quanto*, de Magiſtris. Diſciplinæ enim etiam humanæ, ſub quodam Sacerdotio exercendæ ſunt, & facultates, quibus partis decernitur pileus, veluti quædam numina habentur, ut de Juſtitia & Juſtitiæ adminiſtris pronunciavit Ulpianus, quatenus ex Celſo dixit, Juriſperitos boni & æqui Sacerdotes eſſe, atque adeo juris atque Juſtitiæ. Quod Hotomannus in Epitome ad titulum 1. Digeſtorum, & in commentario renovato ad Inſtitutiones tit. 1. de Juſtitia, Dea Ethnicorum dictum contendit. θέμιδα aut θέμιστα vel δίκην dixere Ethnici, ut ex Euſtra-

Eustratio observat Budæus ad lib. 1. tituli primi ff. Institere Hotomani vestigiis, in eo sensu definitioni ab Ulpiano assignatæ admittendo, Donellus Tomo. 1. lib. 1. cap. 4. & Henricus Salmuth ad Pancirolum de rebus deperditis, circa proœm. Et quanquam Ulpianus, homo gentilissimus & acerba Christiani nominis insectatatione infamis, dignus non est pro quo satagamus; tamen longe aliam fuisse ejus mentem, cum Jurisperitos dixit esse *Justitiæ Sacerdotes*, monstratum est lib. 3. de Virtut. num. 39. & ibid. num. 48. Hoc Sacerdotium, in sancta tractatione & dictione juris consistens, est illustratum. Addo nunc Julianum Imperatorem in longo fragmento sive orationis, sive epistolæ, eodem modo ac sensu pronunciantem. *Civiles magistratus, quodam veluti Sacerdotio fungi, quatenus legum sunt custodes.* Indeque infert Julianus dici posse, parem honorem ac cul-

tum,

tum Sacerdotibus & Magistratibus tribui oportere. Quod approbasse videtur apud Cassiodorum Rex Theodoricus lib. 6. epist. 3. in calce formulæ Præfecti prætorio, cum dixit: *Quod Sacerdotium est, præfecturæ prætorianæ competenter agere dignitatem.* Affine est quod doctus Poëta 6. Æneid. & viris doctrina præstantibus, & Sacerdotibus communes post obitum vittas decernit. Ait enim:

Quique Sacerdotes casti, dum vita manebat,
Quique pii Vates, & Phœbo digna locuti;
Inventas aut qui vitam excoluere per artes;
Quique sui memores, alios fecere merendo:
Omnibus his niveâ cinguntur tempora vittâ.

En capitibus Sacerdotum & Doctorum, vittæ in Elysiorum camporum

rum beatitate decretæ; perinde ac ſi utrique fungantur Sacerdotio; & illi Numinis, hi ſapientiæ Antiſtites ſtatuantur. Plinius ſane lib. 7. cap. 30. Platoni tanquam ſapientiæ Sacerdoti & Antiſtiti; vittatam navem à Dionyſio miſſam, teſtatur.

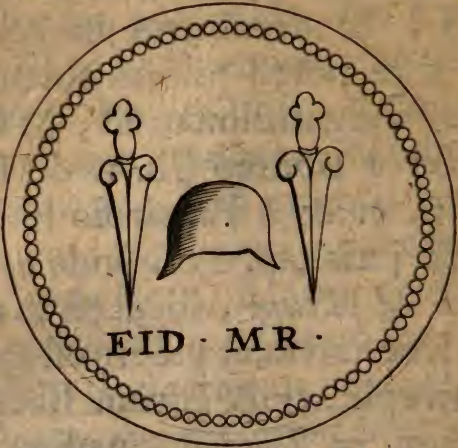
Facit huc non incongrue, quod Theon Smyrnæus, nuperrime editus, cap. 1. Mathematicorum ex Platone *pap.* 18. tradit, de initiatione myſtarum, reſpondente traditioni ſapientiæ philoſophicæ, & initiationi in ea. Præibat enim purgatio. Tum deinde ſequebatur traditio Sacrorum. 3. Concedebatur Sacrorum inſpectio. 4. Interveniebat ſcopus & finis inſpectionis, hoc eſt capitis religatio, & impoſitio coronæ, inferens poteſtatem tradendi aliis ſacra, Myſtæ collata. Hæc proportione ſervata, locum habuiſſe in traditione poteſtatis alios imbuendi philoſophia, (qui eſt vere Doctoratus Philoſophicus,) affirmat Theon eo capite 1. quod

1. quod ex Platonis libris de Republica & Epinomide consarcinatum esse, observat ibi in Notis Ismaël Bulliadus *pag*. 215 Ex sensu igitur Theonis Platonem exprimentis, corona Philosophico Doctori imponebatur, tanquam Mystæ perfecte initiato, post examen & probationem, ac veluti expurgationem ab ignorantia. Et sicut corona illa, à Sacerdotibus ad Magistros Philosophos traducta erat, ita pileus Doctorum, qui ei coronæ Magistrorum suffectus, pro Sacerdotali tegmine haberi debet. Sunt enim etiam Philosophorum Magistri inter Doctores; & eo nomine iam olim usos esse pileo, constat ex iis quæ de Philosophis scribit Palladius, agens de Serapione Sindonita cap. 83. Lausiacæ.

Quod denique adducebatur à Bertachino, de concessione pilei Doctoribus facta; eo quod pileus sit nota superioritatis & potestatis, supponit antiquum usum quo pileus statue-

batur

batur nota libertatis, quam Philosophi & Theologi, præeunte Apostolo, definiunt potestatem suæ voluntatis, & dominium in actum suum. Esse porro pileum notam libertatis, vulgatissimum est, & fuse illustratur à Bodino lib. 1. de Repub. cap. 5. & à Pancirolo lib. 2. var. lect. juris cap. 220. Inde *vocare servos ad pileum*, idem est ac vocare ad libertatem, ut videre est apud Senecam epist. 47. & Livium lib. 34. Suetonium *in Tiberio*, passimque alios. Et quoties libertatis expressio vel professio facienda fuit, adhibitus est pileus. Sic Henricus II. Galliæ Rex, ei publico scripto quo rationem reddebat initi abs se fœderis contra Carolum V. cum Mauritio Saxone aliisque Lutheranis, præfixit in scripti fronte, pileum inter duos pugiones, ut scribit Spondanus in Annalibus Gallicanis ad annum 1552. num 6. Pileus enim Symbolum est libertatis, quam Galli-

EID · MR ·

LIBERTAS AVG

cis & Germanicis copiis, Germaniæ quæri, prætexebatur eo bello. Imitatione veterum sic factum. Nam Brutus tyrannidis excussor, in veteribus nummis pileum manu præfert. Et in variis nummis Cæsarum, mulier cum pileo, imago est libertatis, ut testantur Pancirolus lib. 1. var. lect. juris cap. 17. & Pierius lib. 40. cap. *de pileo*. Tito Flaminio triumphanti, civium Romanorum duo millia affuisse pileata, ut profiterentur se ab eo accepisse libertatem, scribit in eius vita Plutarchus. In Neronis obitu, Suetonio atque Victore referentibus, plebs Romana universa discurrit pileata, quasi tum demum donatam se libertate contestans. Terentius Culleo, ut Scipionem libertatis suæ autorem profiteretur, triumphanti astitit pileatus, iuxta Orosium lib. 4. cap. 19. Mancipia ipsa, ut scribit Servius ad 8. Æneid. cum libertate donabantur, rasis capitibus pileum in Feroniæ

templo accipiebant; fuiſſe pileum album; ſcribit Diodorus, agens de Pruſia Rege, qui ut ſe Romanorum libertum profiteretur, Legatis eorum raſo capite & pileatus occurrit. Et raſura quidem capitis in ſervi manumiſſione, nota erat declinatæ tempeſtatis ſervitutem comitantis. Nam qui è naufragio emerſerant, radebantur, juxta illud Juvenalis.

------------ Gaudent ibi vertice raſo,
Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.

Ad illorum ergo ſimilitudinem, qui ſervitutem evaſerant, radebantur, ait Nonius in V. *pileus*. Et ſic raſis imponebatur pileus, vulgata apud Romanos libertatis teſſera. Unde votum mancipii apud Plautum in Amphitr.

----- Quod ille faciat Iupiter,
Ut ego hodie raſo capite calvus, capiam pileum.

Erat

Erat igitur pileus nota & tessera libertatis; nisi quod servi contumaces, ut ex Cælio Sabino prodit Gellius lib. 7. cap. 4. pileati prostabant venales, cum eorum nomine nihil vellet præstare, qui vænum illos exponebat, quod male carpit Straccha parte 2. de Mercat. num. 76. Videndus Jacobus Durantius lib. 1. var. cap. 10. Sed hoc ex adjunctis dijudicabatur. Alibi autem pileus, libertatis jam aditæ nota erat. An quia pileus insigne erat jam olim nobilitatis? Ulysses sane, cujus cum Ajace de nobilitate contentio apud Nasonem prostat, ut nobilis exprimeretur, pingebatur pileatus. Item Dioscurorum nobilitas pileis est adumbrata. Byzantini exules, (ut ait Pierius lib. 40. cap. *de pileo* (qui quidem genere nobiles erant, ut nobilitatem suam testarentur, appulsi in Italiam, pileos gestabant. An insigne libertatis pileus, quia ingenuis, tametsi nudo capite ince-

incedere ſolerent, jus tamen erat tegendi capita, quo carebant mancipia? Nam mancipiis quamdiu ſervitutem ſerviebant, caput neceſſario nudum erat, quicquid demum accideret incommodi; non ita iis qui liberi erant. Quæ eſt germana expeditio nodi, quem in hac re proponit, nec ſatis extricat Heraldus ad lib. 2. Martialis epigr. 68.

Ex his ſatis ſuperque liquet, pileum fuiſſe teſſeram libertatis, atque adeo etiam poteſtatis, cum libertas poteſtate definiatur. Idque fortaſſis voluit Pipinus, concedens decimarum dominium per pileum ſuum ut teſſeram, ut eſt in Actis S. Momonis, *in fine*. Sunt qui ad Noëmum autorem id referant. Ab eo quippe ſub Jani nomine, apud Latium regnante, Latinos ajunt donatos pileo poſt diluvium, in Symbolum libertatis à tot malis, ut ſcribit Maximil. Sandæus in Theol. Jurid. comment. 50. Mirum igitur non eſt,

donari

donari pileo Doctores, qui exsolvuntur scholastica servitute; & potestatem accipiunt, sive docendi, sive exercendi certa munera, ad quæ necessaria est eruditio, cujus testimonium publicum accipiunt. Scholastica servitute exsolutos dixi, quia discipulus alterius fert nomen; nec si sapit, suo ductu, sed Magistri dirigitur; in ejus verba jurat, & ejus se sententiis addicit: quæ tanta est servitus, & quidem præstantissimæ ac supremæ in homine facultatis, ut fastidiens eam addictionem quispiam, *Serva pecora* appellarit, qui non ausint ab alienis sensis placitisque discedere. Hanc igitur servitutem excutiunt, & per Doctoratum quasi manumittuntur, qui à doctrina sufficienter instructi deprehenduntur; nec ultra indigent ductu Magistri, sed aliis potius dirigendis atque informandis idonei declarantur. Ex ea autem significatione pilei, manavit concertatio, de

qua Menardus diſp. de jure Epiſcop. cap. 5. an excipere benedictionem à Judice pileato, pugnet cum exemptione, & benedicentis poteſtatem ſupra benedictos aſtruat, quia pileus videtur teſſera poteſtatis. Quanquam quoad Doctores, pileus ejus tantum libertatis & poteſtatis teſſera eſt, de qua dixi. Decoratur pileus apice, ſive hapſo è ſerico, pro variis facultatibus colore vario; quia apex erat Flaminis geſtamen peculiare. Doctores autem quaſi inaugurati in Flamines ſapientiæ, quam ſancte & pie tractare debent, jam præmiſſum eſt. Hæc igitur eſt cauſa, aſſignati Doctoribus pilei in ſua inauguratione, ut notavit Stephanus Paſchaſ. l. 4. obſervat. Francic. cap. 7.

Forma pilei Doctoralis apud varios varia eſt. Rotundum ſuo tempore fuiſſe, notat Petrarcha lib. 1. de remediis dialo. 12. non ſignata tamen regione. Apud ſuos Cadomenſes

mensſes eſſe rotundum, ſcribit Petrus Lenaudiere tract. de privilegiis Doctorum parte 1. q. 3. referens hanc tradendi pilei formulam. *Accipite biretum rotundum ad modum coronæ, in ſignum ſanctitatis & veritatis ac doctrinæ, ut tales ſitis in mente, quales fueritis in converſatione; nec à docendo ceſſaveritis; quia non coronabitur in regno cœlorum, niſi qui legitimè certaverit.* Addit idem Autor, delectæ in pileo rotunditatis rationem: quia corona ſignum eſt perfectionis, cum ſit ſphæricæ figuræ, angulis carentis, in ſignum quod abſint ſordes, quas in angulis non deeſſe monuit Gloſſa Clement. I. de vita & honeſt. Clerico. verb. *tonſuram.* Videtur eandem formam pilei innuere, quod Signorellus de Homodeis Conſilio 23. num. 7. tractans Doctoris & militis, uter utri præferendus ſit, prærogativas, vocat pileum Doctoris *diadema*, quod figuræ eſt ſemicircularis, &

ſapit rotunditatem; quæ ex eo maxime capite accommodata videtur huic pileo, quod æternitatis Symbolum ſit: ac Doctorum fama, æternitati adæquanda eſt, nec labefactanda cum tempore.

Nihilominus forma quadrata, cujus pleriſque locis eſt pileus Doctorum, non minus commodas aut minus fœtas myſteriis rationes ſuppeditat. Ut propterea, non modo Italis, (teſte Pancirolo lib. 1. var. lect. juris cap. 23.) ea figura in hoc pileo iam olim ſit probata, tametſi ſuo tempore in deſuetudinem abiiſſe non neget; ſed etiam Sinæ (ut ſcribit Nicolaus Trigaultius lib. 1. expedit. Sinicæ cap. 8.) * eam formam in

* *Extat illius pilei forma apud Kircherum in* China *ſua* illuſtrata, *ubi veſtitum P. Riccii deſcribens, ait habitum hunc omnibus eruditis, omnibusque magni Occidentis Doctoribus proprium fuiſſe & peculiarem ante Tartarorum irruptionem, Nunc dura illos ſervitus, et quovis malo gravior amiſſæ libertatis memoria premit. Ita verſant ſuas vices res humanæ, nec unquam celerius ruunt, quam ubi omne felicitatis faſtigium tranſcendiſſe videntur.*

in pileis litteratorum adamaverint, cæteris non nisi rotundorum pileorum usu concesso. Et est sane forma quadrata symbolum immobilitatis & stabilitatis, ut considerat creditus Augustinus q. 52. & 65. & S. Gregorius hom. 21. in Ezech. At Doctoris, qui vere id nomen impleat, doctrina, non est facile mobilis: omni quippe doctrinæ vento circumferri in vitio ponitur ab Apostolo; idque fortassis expressum voluit, qui Mercurium, disciplinarum cœlestium, juxta Manilium lib. 1. Astronom. ac etiam eloquentiæ & veritatis præsidem, cubicum & quadratum effinxit, ut ex Leonide refertur lib. 1. Anthol. epigrammate ad Deos agrestes: ubi Mercurium vocat τετραγλώχιν. Esto vero, forma illa Mercurii quadrata, aliò iuxta nonnullos pertineat, ut refert Brodæus ad locum prædictum Anthologiæ: tamen sensus, quem ei subjicimus, non male quadrat. Eam ergo

go firmitatem & ſtabilitatem doctrinæ, forma pilei quadrata melius adumbrat quam rotunda : cum rotunditas ſit ſymbolum volubilitatis: ut propterea S. Auguſtinus in Pſ. 83. *Sub initium*, obſervaverit, pecuniam apud omnes gentes ſignari rotundam, quia facile volvitur, & ab uno Domino ad alium tranſit. Itaque qui propter probatam doctrinam, ſententiæ præconceptæ optime inſiſtit, nec facile dimovetur de ea; (qualem par eſt eſſe qui Doctor publica autoritate renunciatur,) merito teſſeram doctrinæ accipit, non rotundam, ſed quadratam; quæ innuat, illum adeo firmum & ſtabiliter in doctrina conſtitutum eſſe, ut nullis adverſis flabris, nullo contrario impetu concutiendus ſit, nedum dimovendus aut evertendus.

Hinc perſpicue deprehenditur, quanta ſit ſtoliditas eorum, qui pileum Doctoris caro emunt, male à doctrina, cujus teſſera pileus eſt,

constituti. Quales innumeros jam suo tempore, orbem vacuis nominibus implesse, deplorabat Petrarcha. lib. 1. de remed. cap. 12. & 46. Abusio ejus plane germana, qua plerique titulo tenus habentur Christiani, quia Baptismi Sacramento initiati sunt, & Christi charactere insigniti, tametsi professione & vita, nihil minus sint quam Christiani, quos cum simia personata merito confert Gregorius Nyssenus lib. ad Harmonium de notione Christiani nominis. Nec dissimile est, quod de fele in nuptiali convivio refert Nazianzenus Orat. de Episcopis, & accommodat iis, quos Scriptura vocat pastores & idola. Haud aliter ergo se habent, qui doctrina vacui, & titulo ac gradu quem emercantur indigni, vacuum Doctorum nomen præferunt; vasa vacua, tametsi signata, ut Dæmoniacam vocem huc transferam, de homine non Christiano, qui externum Christiani

ſtiani ſignum uſurpaverat. Nihil talibus prodeſſe quæ oſtentant diplomata, nec poſſe Doctorum privilegiis potiri, ex Ancharono, Panormitano, Baldo, ac Felino confirmat Petrus Lenaudiere tract. de privilegiis Doctorum p. 1. q. 13. Peccati mortalis tetra labe ſordere eam inſignium Doctoratus poſtulationem vel acceptionem, tradit Gloſſa Clement. *cum ſit*, de Magiſtris V. *honorem*: in quam etiam ſententiam alios adducit & ſequitur Bonus de Curtili Tract. de Nobilitate parte 3. num. 107. Verba quibus Joannes Ludovicus Vivaldus lib. de perſecutionibus Eccleſiæ id exponit, adſcriptu digna videntur. Recenſet ille inter Eccleſiæ perſecutiones, decimam, quæ exiſtit ab indigna Doctoris titulorum aſſumptione: & poſt expenſam ac illuſtratam doctrinæ parandæ in futuro Doctore neceſſitatem, concludit §. *porro quantis*. [*Patet itaque ex dictis, quod*

gra-

gradus Magisterii vel Doctoratus, non potest rationabiliter appeti, nisi prius qui talia ambiunt, sub disciplina labores & tædia multa sufferant, & discant ab idoneis præceptoribus, quod postea alios docere valeant: quia teste Vegetio in 1. libro de re milit cap. 1. nemo facere meruit; quod se bene didicisse confidit. Et per consequens, patet responsio ad quæstionem; & quod Doctores nostri non excusantur à laqueo culpæ mortalis, si indigne assumuntur ad gradum. Contra quos Glossa super Matth. 4. ait: Diabolus multos decepit, honore Magisterii inflatos, quibus pro mercede ambitionis suæ, si pœnitentiam non egerint, apud Inferos dabitur LVTEOLA, *non autem* Aureola, *quia talis convenit veris Doctoribus in æterna gloria.* Hæc ille; pro signo Luciferianæ superbiæ statuens appetentiam Doctoratus, in eo qui vere doctus non sit: Qui tamen in particulari, quoad gradum Magistri in Theologia, tot & tanta de-

depoſcit ut deſperanda fere videatur idoneitas ad eum titulum. Nam teneri, qui talis eſſe affectat, & Grammaticam, & Rhetoricam, & Dialecticam & Arithmeticam, & Muſicam, & Geometriam, & Aſtrologiam, & naturalem Philoſophiam, & Medicinam, & Jura callere, late contendit. Neſcio an auditurus ipſemet; *Tu es Magiſter in Iſraël, & hæc ignoras,*

Inferre præterea ex dictis de Doctoris pileo licet, quantopere peccent, qui pro pecunia Doctoris pileum & titulum indigno conferunt. Hoc in Medico & Theologo à peccato mortali non liberat. Cajetanus in ſumma V. *Doctor*, & Fumus *eodem V*. Et ratio eſt, quia ſunt Medici, ille corporum, hic animarum: ac proinde ingenti cum damno Reipublicæ proponuntur authenticè, tanquam digni quibus fidatur, in curatione ægritudinum, ſive corporis, ſive animæ. Anceps

vero nonnihil est Cajetanus, quem Fumus de more assectatur, an idem sit pronunciandum de Doctore juris Civilis. Esse tamen admodum verisimile, peccare item mortaliter eos qui in jure civili promovent aperte indignos uterque agnoscit, & disserte tradit Sa V. *Doctor*; habeturque etiam ex Quintiliano Mandosio ad 16. reg. Cancellar. q. 13. & 14. Nec ratio est obscura, proponunt enim ut dignos qui clientum causas suscipiant, aut populis jura dicant, eos, qui præ imperitia præstare revera talia non possunt. Unde fortuna, & non raro honor, ac vita clientum, manifesto periculo exponitur, quantum est in ipsis, attestantibus dignum esse ea munera obire, qui revera non est dignus. Inter ipsos Civilis juris peritos, peccati mortalis damnat conferre indigno gradum Doctoris in jure, Petrus Lenaudiere Tract. de privil. Doctorum parte 1. q. 14.

In-

Inferri denique ex dictis poteſt dijudicatio agitatæ non ita multo ante controverſiæ, ſitne pileus Doctoris cucullo Monaſtico potior.

SECTIO XI.

Integumenta capitis Sacrorum hominum apud Ethnicos.

FUere Ethnicis, fuere Hebræis, ſunt hodieque Chriſtianis, ſacra quædam Numini addictorum capitum tegmina, quæ conſequenter ad hactenus recenſita, operæ pretium eſt attingere.

Quoad Ethnicos, Suetonius lib. de genere veſtimentorum, obſervat, Romanos triplex pileorum genus habuiſſe, Sacerdotum & Sacrorum hominum proprium; *apicem*, *tutulum*, *galerum*. Apicem, quem alias *pileum Epiroticum*, ſive *Albanum* vocari ferunt, Straboni πίλημα πυργωτὸν Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 2. agens de

de Saliis qui ſacra in Palatio celebrabrant, ita deſcribit: *Geſtant etiam capitibus, quos vocant* apices, *faſtigiatos in coni formam pileos; Græci appellant* Κυρβασίας. Non eſt hæc apicis Sacerdotalis deſcriptio ſic accipienda, quaſi ſolus apex eſſet turbinatus & faſtigiatus in coni aut metæ formam; aut quaſi ſolum id genus pilei, nomen *apicis* proprium haberet. Nam etiam pileum lanatum, cui nomen *tutulus*, metæ figura erat. Et in Albogalero, qui Flaminibus Dialibus uſui erat, & ex pelle hoſtiæ albæ Jovi cæſæ conficiebatur, teſte Feſto, ac Gellio lib. 10. cap. 15. Pontificales Codices exſcribente, apex affigebatur virgula oleagina: ut proinde liqueat verum eſſe quod Vives 2. Civit. cap. 15. variis teſtimoniis demonſtrat, apicem quandoque, non pileum totum ſonare, ſed pilei faſtigium duntaxat, ac veluti hapſum. Qui igitur *apex* peculiariter diceba-

tur,

tur, inde à cæteris item turbinatis pileis ſecernebatur, quod pileum ſutile eſſet, circa medium virga eminente. Eum pileum Flamines, amentis, *qui offendices* dicuntur, ſub mentum adductis, religabant: cum ne excideret capite, tum ut pone pendere pro libito poſſet ac regeri: Cum alii Flamines apicem, duntaxat ſacra obeuntes, geſtarent; Flamen tamen Dialis eum ſemper gerebat, teſte Appiano lib. 1. bellor. Civil. & Plutarcho in quæſt. Romanis: quod tamen ex iis quæ Gellius lib. 10. cap. 15. ex Fabio Pictore & libris Pontificalibus excerpſit, limitandum eſt ad Flaminem ſub divo exiſtentem. Nam ſub tecto,

Apex hic Pontificatus erat inſigne, ac plerumque Religionem & Sacerdotia in nummis denotat. Confirmant hoc inter cætera, ea quæ appoſuimus numiſmata, in quorum uno Cæſar caput obvelatus, conſpicitur cum apice *& lituo, in altero, qui Triumvirorum Cæſaris & Lepidi eſt, idem ille apex apparet, cum ſecuri, aſpergillo, & ſympulo, additis inſcriptionibus* P O N. *&* P. M. *ut Pontifices Maximos illos fuiſſe appareat.*

PARENS PATRIAE
CAESAR
LEPIDVS · IMP · P · M ·
PON · IMP · CAESAR ·

tecto, liberum erat pileum deponere. Imo neceſſarium fuiſſe Flamini morituro illum deponere, ne inſigne Sacerdotii eſſet inter feralia, obſervat ſuperius Appianus. A pileorum geſtatione, dictos *Flamines*, quaſi *pileamines*, nonnullorum ſententia fuit, cui adſcriptus eſt Pierius lib. 40. Alii tamen magis probant alias notationes, quas Vives loco allegato, & Lilius Gyraldus Syntagm. 17. *pag.* 458. proferunt; & omnes revolvuntur ad aliquid capiti impoſitum. Abſurdiſſime vero Suidas V. ποντίφιξ Flamines Romanis dictos cenſet, quaſi *flumines* à cura fluminis, ſicut *Pontifices* à *pontis effectione* denominatos, multi ſunt arbitrati. Quomodo hic apex ad tutulum ſe haberet, ac etiam ad galerum, ſive albogalerum, à galeæ forma denominatum, & ex pelle hoſtiæ confectum, jam attigi.

Sed non eſt omittendum, fuiſſe qui Romanum tutulum confunderet

cum

cum * Phrygio amictu, cujus est mentio apud Maronem eo versu.

Et caput ante aras Phrygio velatus amictu.

Gyraldus Syntagm. 17. histor. Deor. hunc Phrygium amictum accipit de tutulo Romano; quem Fulgen-

* *Phrygium hunc capitis amictum sub mystico Attidis ornatu in veterum aliquot nummis conspicuum esse, Tignorius in* Magnæ Matris Deum & Attidis initiis *docet, cujus tractatum ut non ita pridem, ita nunc ideam pilei publico damus.*

gentius ad Chalcidium, ait fuiſſe pallium, quo Sacerdotes ad ſacrificium accedentes caput tectabant. Sed melius antiquus interpres Juvenalis, ad illud Satyræ ſextæ --- *Phrygio veſtitur bucca tiara*, oſtendit *Phrygium* fuiſſe tiaram, ſeu galeam Sacerdotis, quæ per malas veniens, mento ſubligabatur. Unde lux affunditur Valerio Flacco lib. 6. dicenti:

Subligat extrema, patrium cervice tiaram.

Nec non Senecæ, cujus illa ſunt in Thyeſte Actu 4.

---- Hoc Phrygius loco.
Fixus, tiaras Pelopis.

Quod autem Phrygium per eam las veniens ſubligaretur mento, inde factum videtur, ut Andreas Balenſis ex Hebræo Chriſtianus, referent Petrio Nannio in Notis ad S. Am-

brosii expositiones in Exodum, dixerit; inaures quas Iacob una cum idolis sepelivit & infodit, non fuisse vulgares inaures; (quid enim illæ ad cultum idolorum, ut propterea idolis consepeliri debuerint? sed fuisse hujusmodi tegmen capitis Sacerdotum, in cultu idolorum aures tegens, quales fuere apud Romanos infulæ; eaque inaurium interpretatione exemptum sibi antiquum scrupulum profitetur Nannius. Sed non deest alia ratio scrupulum omnem eximendi, & inaurium cum idolis nexum monstrandi, etiamsi de inauribus vulgatis sermo esset, ut dicit Theoph. Rayn. lib. de Stigmatismo, sect. 2. cap. 7. post D. Augustinum q. 111. in Gen. & Epistol. 73.

Apud alios Ethnicos certa signantur sacrorum hominum tegmina capitis. Summus Sacerdos Syriæ Deæ, qui solus erat purpuratus, aureo tiara usus proditur à Luciano libel-

lo

lo de Syria Dea, cujus hæc ſunt verba. *Sacerdotes ipſis multi eliguntur, quorum alii quidem hoſtias mactant, alii autem libamenta ferunt: rurſus alii flammiferi vocantur, & alii aræ miniſtri. Veſtis autem tota candida eſt, pileum in capite geſtant. Summus autem Sacerdos, alius ac novus unoquoque anno ſubrogatur; ſolusque hic purpuream veſtem gerit, & tiara aurea redimitur. Sacerdotes Ægyptios & Æthiopicos, Diodorus lib. 4. autor eſt fuiſſe Pileatos.*

Sacerdotes Perſarum ſacrificantes, Strabo lib. 15. ait geſtare ſolitos tiaras τοιλωτὰς καθηκύας ἑκατέρωθεν. Unus interpres vertit *filtraceas infulas ex utraque parte dependentes.* Repræſento contextum ex altera interpretatione. In Cappadocia, (etenim maxima eſt ibi Magorum multitudo, qui *Pyrethi* vocantur, & multa Perſicorum Deorum templa) non cultro, ſed ſtipite quodam mactant, tanquam malleo verberantes. Sunt

& pyratheia, ſepta quædam ingentia, in quorum medio ara eſt. In ea Magi, & cinerem multum & ignem perennem ſervant, & eo quotidie ingreſſi imprecationes faciunt, per horam ante ignem virgarum faſciculum tenentes, pileis infulis velati ex utraque parte dependentibus; adeo ut vittæ labia contegant ac malas.

BENE-

BENEVOLE LECTOR.

Peccare utique in publica commoda existimarem, si quæ de Apicibus, Galero, Albogalero, Apiculo, *docte non minus quam solide edecumavit vir celeberrimus* PHILIPPVS RVBENIVS in Electis suis, *sicco hic penicillo transirem, maxime cum ejus exemplaria jam dudum distracta sint, nec eorundem copia jam pridem haberi potuerit; quare integrum ejus* cap. XXV. lib. II. Electorum *hic inserendum duxi. Tu Lector, si ordinem authoris nostri paulisper interturbatum animadvertes, studium saltem erga te nostrum gratus accipe, & finito hoc capite oculos denuo ad* SOLERIVM *nostrum converte.*

PHILIPPI RVBENII ELECTORVM. LIB. II.

CAP. XXV.

De sacris apicibus, eorumque materia & forma, Galerus, Albogalerus, Apiculum. Varronis lectio defensa.

CVm pridem antiqua fori Romani monimenta curiosis oculis arbitrarer, plusculum me tenuit apicis sive pillei sacerdotalis elegans forma, quæ in Zophoro trium columnarum ad radices clivi Capitolini. & hac occasione domum post paulo reversus scidas & adversaria non indiligenter excutere cœpi. Multa quidem in illis, verum, ut fit, sparsim & confusim annotata. Sed & aliqua supervacua: quibus

bus de industriâ præteritis, elegi quædam, &, ut ita loquar, edecumavi, quæ maxime facere ad rem propositam viderentur, leviterque digesta capite uno complexus sum. *Apex* itaque *sacerdotum est insigne, dictus ab eo, quod comprehendere antiqui vinculo* apere *dicebant. unde* aptus *is qui convenienter alicui junctus est.* Hæc Festus. Is autem duplex fuisse videtur, alter Flaminum, alter Pontificum, imo aliorum item sacerdotum. Communiter enim & γενικῶς à Festo *sacerdotum insigne* appellatur. Et Pacatus, in laudatione Theodosii: *insignes apicibus sacerdotes.* Sed & de Saliis Dionysius: Τὰς καλουμένας ἄπικας ἐπικείμενοι τ̃ κεφαλαῖς. *Apices qui appellantur capitibus imponentes.* Nec Athe-
 næus

næus aliò referendus:apud quem ita Larensius (sive is Romanis Laurentius fuit:) Πίλους τε τῆς κεφαλαῖς περικείμεθα τῶν προβατίων δερμάτων δασεῖς. *Pilleosque capitibus imponimus è pellibus ovillis densos.* Nam Laurentius ille inter Romanos Pontifices aut Sacerdotes. Ita enim idem Athenæus de illo: Καθιστάμενον ἐπὶ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν θυσιῶν ὑπὸ τοῦ Μάρκου βασιλέως· *Præpositum sacris sacrificiisque à Marco Imperatore.* Capit nempe argumentum frugalitatis Romanæ, quod etiam tunc inter sacra Pilleis istis Ovillis uterentur, prisco ritu. Atquin *Ovilli pillei*, apices sunt. Festus in voce Tutulus: *Quidam pilleum lanatum esse dicunt, quo Pontifices utuntur.* Vides *lanatum.* nec enim corium nudum erat, sed

cum

cum ſua lana : & ideo δασεῖς, *denſos*, *craſſos*, Athenæus dixit. Iſidorus: *Apex eſt pilleus ſutilis, quo ſacerdotes gentiles utebantur*. Sutilis, nimirum è pellibus, ut dictum. Idem oſtendit & *Galerum* appellatum: *Galerum, pilleum ex pelle cæſæ hoſtiæ factum*. Et Apuleius in Apologia: *Diogeni pera & baculus, quod Regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerum*. Ergo ſacerdotes etiam habuere, eoque referenda inſignia Apicis in C. Julii Cæſaris, Cn. Domitii & aliorum numis qui extant. Nam viris doctis & antiquariis nihil accredam, qui Flaminii Juliani notam eſſe volunt. Quid? an ille Flamen? numquam inauguratus fuit: deſtinatus tantum, & à Sulla ſtatim

privatus. Itaque Pontificatum ejus maximum notat. De pilleo Flaminis Varro tradit, proprie *Albogalerum* appellatum: *Flamen solus habet Albogalerum, vel quod maximus, vel quod Iovi immolatâ hostiâ albâ fieri oportet.* Ergo videtur ille solus album Apicem gestasse, alii alîus coloris. Præterea *pilleo Flaminum* (verba Festi) *adfigebatur apex virgula oleagina.* Sed & discrimen erat in ipsa gestatione. Nam ὁ Φλάμεν ait Appianus 1. Civil. πιλοφορεῖ μόνος ἀεὶ, τῶν ἄλλων ἱερέων ἐν μόναις πιλοφορούντων ταῖς ἱερουργίαις. *Flamen solus apicem semper fert, cum reliqui sacerdotes tantum in ipsis sacris.* Notabilis hic locus & ad differentiam & ad firmandos apices omnium sacerdotum. Formam eorum fuisse scri-

ſcribunt κωνοειδῆ, ſive metalem. Dionyſius: Πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδῆ, οὓς Ἕλληνες κυρβασίας καλοῦσι. *Pilleos altos in formam coni coëuntes, Græcis Cyrbaſias dictos.* Varro: *Tutulati dicti hi, qui in ſacris in capitibus habere ſolent ut metam.* Quæ ſcriptura videtur ferri poſſe, neque temere ablegandum, *in ſacris*, in quibus eorum maxime uſus. Sed & Feſtus de meta: *Tutulus pilleus lanatus metali forma.* Et adſtipulantur numi antiqui: neſcio an lapides; certe non ii, quos ego quidem vidi. nam hi pro metali faciunt pæne ſemicircularem. Ac ne quis oculorum meorum fidem timeat, rem ipſam teſtem dabo: lapides, inquam, ipſos ex archetypis expreſſos, quorum

alter in arce Capitolina, alter in fornice Fabiano.

Addam tertium inſignem artificio cultuque, & ex orbe conoque miſtum. Eſt is, de quo capitis initio dixi, in clivo Capitolino, fulmenque & oleæ ramum habet. Quare facile adducor, ut credam, Flaminis eſſe Dialis: maxime cum aliquorum ſententiâ, quibus album ego calculum adjicio, reliquiæ templi ſint, quod Auguſtus in clivo Capitolino (P. Victore teſte) Jovi Tonanti conſecravit. Cum enim * Palladius id negat, quia tam culta tamque ornata ſtructuræ ratio non competit ſæculo Auguſtæo, ſane oculos in occipitio habuiſſe videtur, nec Epigraphen operis legiſſe, quæ reſtitutum eſſe dicit.

* *Lib, de Architectura;*

cit. Supereſt de Apiculo: *Apiculum*, inquit Feſtus, *filum quo Flamines velatum apicem gerunt*. Sed forte caligarunt exſcriptorum oculi. Servius enim, *Apiculum*, ait, *quo Flamines velatum caput gerunt*. Dicit caput eo velari, non ipſum apicem, & referri poſſit ad ea quæ idem alibi: *Flamines in capite pilleum habebant, quod cum per æſtus ferre non poſſent, filo tantum capita religare cœperunt. nam nudis penitus capitibus incedere nefas erat* Dionyſius etiam reſpexiſſe huc videtur, cum ſcripſit Flamines geſtaſſe πιλωτὰ καὶ στέμματα, pilleos & filamenta. An & Statius Poëta?

> *Lanea cui Phrygii coma Flaminis.*

Livius enim filum, quo Feciales usi, *lanæ velamen* appellat. etsi ad apicem referri quoque potest, sicut hoc Virgilii:

Lanigerosque apices. ——

Non possum tacitus præterire, apicem pro pilleo à Cicerone usurpatum, 1. de Legibus, cum *ab aquila Tarquinio apicem impositum* scribit, qui Livio pilleus est in eadem re sive miraculo narrando. itemque quod Appianus 1. Ἐμφυλ. de Merulâ notat, apice deposito, venas sibi incidisse, quod Flaminem apicatum mori nefas.

S E-

SECTIO XII.

Tegmina capitis Sacrorum hominum apud Hebræos.

ALiud apud Hebræos fuit tegmen ſacrum Pontificii capitis, aliud capitis Sacerdotum; tametſi LXX. & S. Hieronymus, communi *cidaris* nomine utraque illa tegmina deſignant, ut notavit qui de ea voce diligenter diſſerit Ribera in cap. 3. Zachariæ à num. 14.

Pileum Sacerdotalem; (quem tamen Pontificibus quoque communem ſtatuit, ſalvis appendicibus de quibus mox, ſoli Pontifici propriis,) S. Hieronymus ita deſcribit in Epiſtola ad Fabiolam de veſtitu Sacerd. *Quartum genus eſt veſtimenti, rotundum pileolum, quale pictum in Vliſſe conſpicimus, quaſi ſphæra media ſit diviſa, & pars una ponatur in capite, hoc Græci & noſtri τιάραν, nonnulli* galerum *vocant, Hebræi Miznepſeth:*

Non

Non habet acumen in ſummo, non totum uſque ad comam caput tegit, ſed tertiam partem à fronte inopertam relinquit: atque ita in occipitio vitta conſtrictum eſt, ut non facile labatur ex capite. Eſt autem byſſinum, & ſic fabre opertum linteolo, ut nulla acus veſtigi appareant. Quid illud in Ulyſſæo? Eraſmus divinavit hac in re aliquid jure à Mariano rejectum. Vera illius vocis notio eſt; porticus, in qua geſta Ulyſſis depicta cernebantur. Ulyſſem autem cum pileo depingi ſolitum; ex Plinio habetur lib. 35. cap. 10. Nicomachus enim Ariſtodemi filius, Ulyſſem pileo primus operuit. Pileolus itaque qui in Ulyſſæo, multiplici Ulyſſis imagine exornato cernebatur, ſimilis ex parte erat pileo Summi Hebræorum Sacerdotis, juxta Hieronymum. De eodem Hebræi Pontificis pileolo Joſephus lib. 3. antiquit. cap. 8. *alias* 11. hæc in eandem ſententiam habet: *Super caput geſtat pileum, non faſtigiatum, neque*

que totum caput comprehendentem, ſed paulo plus quam medium. Hic vocatur maſna emphthes. *Eſt autem tali paratu, ut videatur vitta linea ſæpe in orbem replicata & conſuta, quam ſuperne alia tela integit, uſque ad frontem deſcendens, & per ſuperficiem verticis ſuturarum deformitatem occultans. Hic adaptatur accurate, ne inter ſacrificandum delabatur.* Corrupte codex Joſephi, non Latinus modo, ſed & Græcus, vocem Hebræam cidaris Sacerdotalis, ait eſſe *Maſna emphthes* cum legendum ſit *Maſnephthes*, vel *Miſnephthes*, ut inveſtigato themate è quo ea vox prodit, recte advertit Ribera Zach. 3. n. 14.

Cæterum ut appareat, quid cidaris Pontificia ſupra Sacerdotalem proxime ex Joſepho expreſſam haberet, audiendus eſt idem Joſephus, mox de proprio Summi Sacerdotis ornatu differens, & tegmen capiti ejus impoſitum, deſcribens. Sic porro habet Joſephus. *Pileo quali cæteri*

Sa-

Sacerdotes, utebatur : ſuper quem extabat alius conſutilis, ex hyacinto variatus. Hunc aurea corona triplici * *ordine circundabat, in qua ſpectabantur calyculi aurei, quales videmus in herba, quæ apud nos vocatur* daccharus, *apud Græcorum herbarios* hyoſcyamus. *Quod ſi quis, aut viſam aliquando non ſatis animadvertit: aut nomine tenus auditam de facie non novit, huic etiam deſcribere eam non gravabor. Herba eſt tres palmos ſæpe in altitudinem excedens, napo ſimilem radicem habens; vix enim hac parte eſt alia ſimilior; folia vero apio. Hæc è ramis emittit calyculum ipſis inhærentem, veſtiturque tunica quadam, quam exuit fructu ad maturitatem tendente. Calyculus autem,*

* *Nihil erat Regum diademata, & varia gentilium capitis pedumque ornamenta vidiſſe, niſi ipſum ſummi apud Hebræos Pontificis habitum tibi repræſentemus. Quid enim eſt quod conſerri cum illo poſſit in quo ſanctitas Domini requieſcit? & quæ magis auguſta pilei veſtiumque ratio eſſe poteſt, quam cujus author Deus, index religio eſt? Quare ut integram illius veſtis notitiam habeas, en integram tibi illius formam ex Villalpando damus, qualem ille ſcripturarum & Ioſephi veſtigia premens, nobis exhibuit.*

tem est, quantus articulus minimi digiti, circumferentiam habens, crateri similem. Quod ipsum clarius faciam propter ignorantes. Ima sui parte circa fundum, dimidiato globo est rotunditate similis, mox in processu paulatim coarctatur; donec in extremitate rursum dilatatus in labrum exeat, mali punici umbilico incisuris simile, cui operculum orbiculare inhæret, quasi de industria tornatum, eminentes habens incisuras quas dixi, ut in malo punico, aculeatas, & in acutos mucrones desinentes. Continet autem sub operculo fructum per totum calyculum, herbæ Sideritidis semini similem. Florem vero fert, qui papaveris videri possit. Ejusmodi corona, ab occipitio circum tempora utraque procedebat: nam frontem isti calyculi non ambiebant; Sed ceu lorum quoddam latum aureum, quod Sacris characteribus Dei nomen incisum habebat.

Videtur Josephus coronulas soli Pontificiæ cidari adscribere, cùm hic eas expresserit, non item describens cida-

cidarim Sacerdotalem. Lyranus tamen in cap. 39. Exodi, in Sacerdotali quoque cidari agnoſcit coronulas; non quidem aureas, quales erant Pontificiæ, ſed byſſinas. Quod videtur diſerte habere Scriptura Exodi 39. v. 25. ubi ſic mandatur: *Facies & tunicas byſſinas opere textili & filiis ejus, & mitras cum coronulis ſuis ex byſſo.* Quid clarius? Et ex his Sacerdotum coronulis byſſinis, denominari potuere coronati. Qua ratione expedire fortaſſis liceat, nodum quem Proſper. Stellartius in opere de Coronis, habuit pro Gordio, in D. Auguſtini ſerm. 13. de tempo. Ait enim ibi S. Auguſtinus: *Tunc ille Simeon ſenex, famoſus, annoſus, probatus, coronatus, tunc cognovit, tunc adoravit infantem.* Hæret Stellartius, quomodo dictus Simeon *coronatus.* Hoc puto de multis Simeonis meritis accipiendum conſentanee ad locum ex vita S. Epiphanii §. de Phi-

Philoſopho converſo. *O qui geſtas coronam, Epiphani!* Ideſt: ô vir multorum meritorum! favet item locus in vita Simeonis Sali 1. Julii de corona ſolitudinis toleratæ, & de corona animarum Deo oblatarum meritis & labore ſapientis illius fatui. Eſt enim corona Symbolum meritorum; unde qui inibant conjugium, coronabantur in ſignum ſervatæ illuc uſque pudicitiæ, & victoriæ de hoſte interno, per conſervatam corporis integritatem. Ideoque, cum celebrabantur ſecundæ nuptiæ, præter alium apparatum, qui deerat, omittebantur quoque coronæ nuptiales, ut S. Chryſoſtomus tradit Tractatu altero ad viduam juniorem, ſive libro de non iterando conjugio *pag. mihi* 539 Erat ergo ea corona, in primis nuptiis, ſymbolum inſignis virtutis, & præclarorum meritorum, ob ſervatam ad eum diem caſtimoniam. Et ſimiliter qui multorum eſſe me-

meritorum ſignificatur, poteſt dici *coronatus*. Qua ratione (ut dixi,) Simeonem ſenem, multorum meritorum virum, dictum eſſe ab Auguſtino coronatum, alibi cenſui. Sed fortaſſis poteſt quoque ex doctrina propoſita, de coronato Sacerdotum Judaicorum capite, erui ratio alia ejuſdem denominationis. Non enim eſt improbabile Simeonem fuiſſe Sacerdotem, ut S. Cyrillus Hieroſol. homil. de occurſu Dom. & S. Epiphanius l. de Prophetarum vita, tradiderunt; quamuis Maldonato & Janſenio ſecus viſum ſit, ob ſilentium Lucæ de ea prærogativa: quod tamen non eſt adeo firmum argumentum, ut probabilitatem ſententiæ contrariæ prorſus excludat. Inhærens ergo ei ſententiæ D. Auguſtinus, Simeonem inter Sacerdotes habere potuit, atque adeo *coronatum* denominare. Eſt enim ſua Sacerdotio corona, iuxta illud Rabbi Simeonis in Capitulis Patrum. *Tres ſunt coro-*

coronæ; corona Legis, Sacerdotii, & Regni: corona autem boni nominis, ascendit ſupra omnes. Apud ipſos quoque Ethnicos, *coronatum*, idem ſonare quod gerentem Sacerdotium, probat Paſchalius lib. 4. de Coron. cap. 13. ex eo quod Theopus apud Plutarchum de Socratis Dæmonio, jugulans Cabirichum Sacerdotem Tyrannorum fautorem, dixit; *Iace cum his, quibus es adulatus: Neque enim liberis Thebis, tu coronabere:* id eſt *Sacerdotium geres.* Addit enim continenter; *Neque poſthac ſacrifices illis diis, quorum Numina perjurio violaſti, dum ſæpe pro hoſtibus vota feciſti.* Tertullianus item lib. de Idol. memorat aureas provincialium Sacerdotum coronas: & Prudentius corona repexum aurea Sacerdotem deſcribit. Eſt enim regium quid, aut etiam regio principatu multo ſublimius, Sacerdotii majeſtas: ut proinde mirum videri non debeat, auream coronam tametſi regium inſigne,

ſigne, adſcribi Sacerdotibus. Potuit ergo D. Auguſtinus, ei inhærens ſententiæ, quæ Simeonem cenſuit Sacerdotem, denominare eum *coronatum*, quia vere apud Hebræos coronabantur Sacerdotes: ſin minus omnes corona aurea, quæ ſummi Pontificis propria erat, at lanea, ut dictum eſt.

Pontificem autem Hebræorum, ob præcellentiam ſupra Sacerdotes reliquos, aurea corona ſplendere par fuit, ut quanto aurum lanæ præſtat, tanto ipſum cæteris præſtare Sacerdotibus, fieret manifeſtum. Celebrat magnifice eam Pontificiam Hebræorum cidarim, Siracides cap. 45. v. 14. quem locum ex Joſepho proxime adducto, illuſtrat ibi Janſenius. Vocat Siracides tegmen illud Pontificium, *gloriam honoris*, id eſt claritatem & veluti emphaſim ac præcellentiam honoris, tantæ ſublimitati merito debiti. Vocat præterea *opus virtutis*, ſive *fortitudinis*;

quia erat opus repræſentans autoritatem & poteſtatem Pontificiam. Addit fuiſſe *deſideria oculorum ornata*, quia micabant in eo opere, quæ viſum mirabiliter paſcerent ac oblectarent. *Sic pulchra, ante ipſum*, (Aaronem primum Hebræorum Pontificem,) *non fuerunt talia uſque ad originem.* Fuerunt tamen poſt ipſum pulchriora, ut mox attingam.

SECTIO XIII.

Quæ Noſtrorum Pontificum, Cardinalium, & Epiſcoporum capitis tegmina.

POntificia Hebræorum cidaris proxime tacta, non obſcuram præferebat imaginem cidaris Pontificiæ Chriſtianæ, ut dicitur, in præfatione ad opus de attributis Romani Pontificis, cui titulus *Corona aurea ſuper mitram*. Continet enim Pontificium hoc inſigne, triplicem coronam, ſupra ſimplicem

Epi-

Episcoporum inferiorum mitram. Inventum, ut plerisque visum, Bonifacii VIII. in quo multa mysteria detegunt Antonius Mazaronius libello de tribus Pontificiis coronis, & Carolus Paschalius lib. 9. de Coronis cap. 14. & lib. 4. cap. 21. Fuisse tamen hoc gestamen antiquius, quam ipsi arbitrentur, nec à Bonifacio adinventum, vel (quod alii sunt arbitrati,) à Paulo II. primum inductum; sed à Paulo, cum exolevisset, fuisse revocatum, monuit Jacobus Cardinalis Papiensis lib. 2. Commentar. de rebus Pauli II. Sed quando coronas hinc jampridem ablegavimus, non est in ista hærendum, sed obiter duntaxat dicendum, eam nunc, unico texto, mitram & diadema comprehendere, ad binas Pontificis potestates insinuandas: æque ac in Pontificia Hebræorum cidari, idem expressum esse, notavit Josephus 3. antiq. cap. 8. & attingit etiam Philo lib. 3. de vita Mosis.

Sive

Sive autem operis majeſtatem, ſive myſteria eo comprehenſa quis attendat, vel perfunctorie; liquido deprehendet, tanto magnificentius eſſe hoc noſtri Pontificis geſtamen ſupra Aaronicum, quanto differentius præ Hebræo Pontifice nomen hæreditavit.

Sed his in præſentia dimiſſis, integumentum Pontificii capitis quaſi uſuarium, eſt *camelaucus*: Ita legendum, non ut apud Suidam *camelauxin*; vel ut apud Bedam lib. 3. de tabernac. cap. 8. *camelaucum*, vel *calamaum*. Nec magis commode Achmet. Onirocriticus cap. 219. vocat *calymauchium*. Ethymologicon, derivat eam vocem παρὰ τὸ εἴργειν τὸ καῦμα, *quod prohibeat calorem*. A Beda ſupra, dicitur eſſe pileus, in modum parvulæ caſſidis, extenſus ſupra ſummitatem capitis. Hujusmodi ergo capitis tegmine, uti ſolitum Romanum Pontificem, ſcribit Anaſtaſius *in Conſtantino Papa*, cujus magnificentiſſimum ingreſſum Conſtantinopolim, deſcribens, ait.

 Pon-

Pontifex & ejus Primates, cum sellaribus Imperialibus, sellis & frænis inauratis, simul & mappulis, ingressi sunt Civitatem: Apostolicus Pontifex cum camelaugo, ut solitus est Romæ procedere, Non videtur hoc tegmen capitis, tum Pontifici usuarium, aliud fuisse, quam pileolus purpureus, quo semper operitur; cujusmodi Camelauciis usos item Imperatores, docemur ex Constantino Porphyrogenito in Chorographia. Alterius materiæ erant, quæ eo nomine passim apud Italos donabantur capitis tegmina, quæ Cedrenus in 1. ita memorat. *Est & aliud genus Sportæ, quæ pilei loco capiti imponitur; Italis* Camela *dicta, unde &* Camelaucia. De Camelaucio, pluscula Rosveydus in Onomastico V. *Camelauchium.*

Secundùm Pontificem, eminent in Dei Ecclesia Cardinales, ut late probat Manfredus lib. de Cardinalibus cap. 6. & Albanus de Cardin. q. 6. Cardinalibus ergo pileus & gale-

galerus * ruber, conceſſus primum ab Innocentio IV. in Concilio OEcumenico Lugdunenſi anno 1244. vel

Pileus Cardinalium.

anno 1245. (ut Spondanus in Breviario ſtatuit,) in pervigilio Natalis Domini, creatis 12. Cardinalibus eo loco digniſſimis, inter quos Hugo de S. Caro Ord. Prædicatorum, ſcriptis geſtisque notiſſimus. Non deſunt tamen, qui multo

antiquiorem pilei rubri uſum fuiſſe contendant, & initio omnibus Epiſcopis fuiſſe communem ſtatuant. Ita Eraſmus lib. 3. de ratione concionandi; eo referens factum D. Auguſtini, qui repudiavit pileum *pyrrhum*, id eſt *rubrum*, dicens talem byrrhum decere Epiſcopum, at non decere pauperem Auguſtinum. Ita vir Sanctus ſerm. 50. de diverſ. Verum neque D. Auguſtinus repudiavit pileum *pyrrhum*, ut abſurde refertur: neque byrrhus quem ob pretioſitatem repudiavit, erat merum capitis tegmen, cujuſmodi eſt hodiernus Cardinalium pileus, atque galerus. Æque extra rem eſt quod Pancirolus l. 1. theſau. var. lect. juris c. 81. ait *byrrhum* ſignificare pileum quadratum, quod probat ex Actis S. Cypriani, qui capite minuendus byrrhum depoſuit. Sed quid hoc ad pileum quadratum, vel etiam ad pileum? Non minus abſurde vetus Juvenalis Scholiaſtes ad illud Satyræ octavæ.

Si

---- Si nocturnus adulter
Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

Existimavit his verbis significari, quem Græci Κόκκον Latini *byrrhum* appellant. Absurde omnino. Nam *coccus*, granum est valde rubens, unde vestes *coccineæ*, vel neutro genere *coccina*, apud Martialem lib. 2. epigr. 43. aut *coccea*, ut habet lectio emaculata apud Jeremiam, eo versiculo, *qui nutriebantur in cocceis* (vulgo minus apte,) *in croceis*; *amplexati sunt stercora*. Quid igitur cocco & byrrho? cum coccus grani vel coloris nomen sit, byrrhus vero indumenti; quod poterat non esse pretiosum, quale semper est coccineum? Nam *byrrhum* fuisse quoque pauperibus accommodatum, Augustini proposita verba demonstrant, nec non Acta S. Deicoli cap. 4. & habetur etiam ex illo Persii versu Satyra 1.

Scis comitem, byrrhi tetra donare lacerna.

Nec non ex illo Ausonii ad Drepanium:

Nobilis horribili jungatur purpura burræ.

Burrum enim dicebant antiqui, Festo teste, quod postea *ruffum*, vel græca voce *byrrhum* est dictum. Quanquam S. Gregor. lib. 7. reg. epist. 5. *byrrhum albam* in baptismo datam agnoscit. Denique in Cod. Theodos. cum habitus cuique pro conditione definitur. lib. 14. l. *sine exceptione* tit. de habitu, in hunc modum legimus. *Servos omnium, (quorum tamen Dominos sollicitudine constat militiæ non teneri,) aut byrrhis uti permittimus, aut cucullis.* Ubi vides, byrrhum aliquem, fuisse vile indumentum, & servis accommodatum. Esto, possint item dari byrrhi pretiosi, quales à se ablegabat D. Augustinus, & à Monachis

nachis Isidorus in regula cap. 14. nec non Cassianus lib. 1. cap. 7. E contrario, Episcopis in usu fuisse byrrhos, legimus: ut S. Athanasio ex Palladio in Laus. cap. 51. S. Nonno ex Actis Pelagiæ pœnitentis cap. 12. S. Brictio ex Gregorio Turonensi lib. 2. histor. Franc. cap. 1. & ex Honorio serm. de S. Brictio. Item S. Cypriani acta ferunt, cum plectendus esset, exuisse *byrrhum*; inde Dalmaticam, & sic in linea expectasse spiculatorem. Alibi dicitur exuisse se *lacernam byrrhum*. Ubi junguntur *byrrhus* & *lacerna*, quæ Severus 1. Dial. cap. 14. discriminat, byrrhum rigentem statuens, lacernam vero fluentem. Erat ergo byrrhus in usu Episcoporum; proindeque potuit esse pretiosus: unde in Concilio Gangrensi cap. 12. compescuntur sub anathemate Monachi qui palliis utentes, damnabant utentes byrrhis cum reverentia. Quod Cujacius ad lib. 11. Cod. tit. 8. de

vestib. holos. *byrrhos* fuisse sericas vestes censuit, quas Græci Βῆρυς appellabant, ut ajunt Zonaras, & Theodoretus ab eo adducti, non placet: Cum byrrhum fuisse genus vestis, quod servile esse poterat, nec pretiosum necessario erat, sit demonstratum. Plura de byrrho Laurentius Landmeter lib. 1. de vet. Cler. Mon. parte 1. cap. 12. Salmasius ad Vopisci Carinum, Rosvedius in Onamast. V. *byrrhus*. Molanus lib. 3. de Canonic. cap. 8. Lælius Bisciola tom. 2. subsec. lib. 16. cap. 8. & Pennotus l. 1. histor. Canon. regul. c. 22. qui concludit *byrrhum* fuisse cappam cum caputio, cujuscunque demum esset coloris. *Palliolum* vocat Gregorius Turonensis agens de S. Brictio, qui in suo byrrho prunas collocavit ad innocentiæ suæ assertionem; ut suspicio esse possit, byrrhum fuisse pallium multo brevius, quale super albam tunicam gestant Episcopi. Qualecunque vero indu-

indumentum fuerit; (venit enim nomine veſtis, & ejus definitionem attmittit, ex Martiano Capella de nupt. Philol. lib. 4.) longe aliud fuit à pileo rubro, nec fuit ſolis Epiſcopis peculiare capitis tegmen, ut blaterabat Eraſmus.

Pileum itaque & galerum rubrum, qui ex Innocentii IV. decreto, quod referebam, Cardinalibus in uſu eſt, nunquam fuiſſe proprium Epiſcoporum, ratum eſto. Quanquam aliquos Antiſtes, extra Cardinales, poſt Innocentium IV. id genus tegminis ſibi arrogaſſe, intelligitur ex Pauli II. decreto, & pœnis in delinquentes ſtatutis, ut Platina qui aderat, ſcribit in Paulo II. Uſus tamen legitimus, Cardinalium duntaxat ſemper fuit: quos Martinus Polonus, qui Innocentii ævum attigit, teſtatur purpureo illo colore donatos, ut meminiſſent, ſi res ferret, occumbendum ſibi eſſe pro Eccleſia, & cervices gladio

messori subjiciendas. Acris enim hyems à Federici II. Imperatoris malignitate Ecclesiam infestabat, nec deerat Martirii occasio. Eodemque revolvitur, quod ait Ludov. Vivaldus in Opere Regali, Tract. de 12. persecutionibus, in suasione ad Carolum de Carreto, creatum Cardinalem. *Pileus* (inquit,) *rubens datur Cardinalibus, quia igne amoris & charitatis, pro Ecclesia Christi ardere debent, & ex Charitate omnia facere, ut mente ac spiritu, etiam Martyrio non deficiant.* Idem fortitudinis & charitatis sive incentivum sive monimentum, ex attributo Cardinalibus purpureo colore, proponit S. Antoninus 3. p. summæ majoris titulo 21. cap. 1. §. 2. & Ciacconius in Innocentio IV. Et eodem recidunt quæ in hanc rem profert Petrus de Alliaco lib. de potest. Eccles. par. 1. cap. 3. Possumus etiam meditari cum Facundo Hermianensi lib. 12. cap. 4. Zenonem Imperatorem admo-

monente, purpuræ colorem ſignificare flammam curarum, quibus perpetuo circundari debent Cardinales. *Si hoc ipſum (ajebat Zenoni Facundus,) quod tibi omnia licent, caminum eſſe tuæ probationis intelligeres, etiam ipſius purpuræ, qua veſtiris, ſpecie, id eſt colore, ſemper admonitus, velut in medio flammæ te crederes conſtitutum.*

Germaniſſima tamen ratio purpuræ Cardinalibus attributæ, petenda videtur ex ſignificatione participii, aut potius vicinæ poteſtatis Cardinalium, ad ſummam & Regiam Pontificis in Eccleſia poteſtatem. Fuit enim purpura jam olim Regium indumentum: ut idcirco Conſtantinus Magnus, uſum purpuræ Pontifici Romano in ſignum Regiæ poteſtatis attribuiſſe legatur, & eo privilegio caruiſſe Patriacham Conſtantinopolitanum teſtetur Balſamon in prima Meleta: *quia* (inquit) *non coronatur loco Regni: & idcirco neque cocco tinctis calceis ſe ſpectandum præbet,*

ne-

neque alio privilegio veteris Romæ utitur. Apud Nicetam Choniatem lib. 1. hiſtor. Alexandr. datis purpureis calceis deſignatus eſt Imperator: ſimiliter apud Nicephorum Gregoram lib. 4. Irene filia Alexii, quia deſtinata hæres Imperii, jubetur rubras inducere. Literæ rubro ſigillo & ſerico munitæ & conchæ ſanguinæ pictæ, propriæ erant Imperatoris. Videſis Nicetam Choniatem lib. 1. de geſtis Manuelis *fere initio*, & Georgium Logothetam in Chronico Conſtantinopol. Ipſi Domeſtici Imperatoris ut ſpectare ad ejus familiam agnoſcerentur, Clavo purpureo veſtem inoculabant, ut affirmat S. Dorotheus doctr. 1. Ut ergo innueretur conjunctio Cardinalium cum Romano Pontifice, tanquam Eccleſiæ Principum cum Rege; donati ſunt purpura. Et videre eſt apud Georgium Logothetam in Chronico Conſtantinopol. *pag. mihi* 399. Pelagium Romani Pontificis Legatum,

tum, (utique Cardinalem,) ante Innocentium IV. habuisse talaria purpurea, & vestem, ac sagum, ac etiam frænum purpurei coloris; in signum participatæ Regiæ in Ecclesia potestatis summi Pontificis. Eodem ergo spectat pileus, & galerus purpureus Cardinalium ab Innocentio IV. attributus. Nam vestem purpuream, communem omnibus Cardinalibus fecit post InnocentiumIV. Bonifacius VIII. ut in ejus vita asserit Ciacconius, & Hieronymus Albanus de Cardinal. q. 8. quanquam plures tribuant Paulo II. à quo id statutum dicunt anno 1464. Sabellicus Ennea 9. lib. 6. Platina, & Volaterranus. Quanquam Azor Tomo 2. lib. 4. cap. 3. q. 18. coccineum duntaxat pannum ad ephippiarium instragulum à Paulo Cardinalibus concessum, tradit.

Et congruit sane Cardinalibus vestis eo colore, tum ob conjunctionem cum Summo Pontifice nunc tactam,

tum

tum etiam quia eorum eſt Duces agere in præliis Domini. At præliantibus & maxime Ducibus appoſita eſt veſtis rubra & purpurea, idque eſt quod Plinius lib. 22. cap. 2. coccum ait Imperatoriis dicatum paludamentis. Et ita olim tulit uſus, quod de Laconibus agens ſic tradit Ælianus lib. 6. var. hiſtor. cap. item 6. *Purpuram in præliis induere neceſſitas fuit. Color ipſe habet neſcio quid auguſti. Deinde fluorem ſanguinis è vulneribus occulit. Denique cum purpuræ aſpectus acrior ſit & terribilior, hoſtem percellere poteſt.* Sic recte, eum locum ab alio Interprete luxatum, exprimere par eſt. Carthaginenſibus pugnantibus idem color placuit, ex Silio cujus illa ſunt lib. 3.

----- Rubræ velamine veſtis,
Ars erat in pugna fuſum occuluiſſe cruorem.
His rector fulgens oſtro ſuper altior omnes
Germanus nitet Annibalis.

Ibe-

Iberos purpureis veſtibus in pugna amictos more patrio fuiſſe hoſtibus terribiles, prodit Polybius lib. 3. Potuit ergo hanc quoque ob cauſam, præter aliam jam propoſitam, attribui Cardinalibus purpura, tanquam Ducibus in bellis Domini; aut Triariis in præliis Eccleſiæ, contra Satanam & Dei hoſtes.

Si quis malit ad dignitatem in Eccleſia veluti Senatoriam, uſum purpuræ Cardinalibus attributæ referre, non refragabor. Senatorum quippe Eccleſiæ munus, dignitate Cardinalitia conferri, Palæotus in Opere de ſacris conſultationibus, & alii tractantes de Cardinalibus, agnoſcunt. At purpura Senatoribus in uſu erat. Idque eſt quod Plinius lib. 9. cap. 36. ait, purpuram diſtinguere ab Equite Curiam. Nec illud ab hoc loco alienum, quod Plinius ibidem ait, purpuram Diis placandis advocari, omnemque veſtem illuminare; nimirum quia prætexebatur.

batur. Addit Hieronymus Catena, dissertatione de concedendo Cardinalibus è Religione assumptis, pileo rubro; qui inter Philosophos sapientiæ laude fuere celeberrimi, purpura esse amictos, Empedoclem, Hippiam, Gorgiam, Porphyrium, & alios.: quod unde habuerit, mitto quærere. Hæc omnia ad purpuram Cardinalibus attributam, non difficile possunt accommodari; & nominatim ád pileum purpureum, cujus usus ad Gregorium usque X IV. negatus Cardinalibus è Monachismo assumptis, ad istos quoque ab eo Pontifice extensus est anno 1591. Nono Junii.

In pileo Crux superne efformatur, æque ac in pileo Clericornm. Unde etiam monentur Cardinales, tesseram hanc Regiæ suæ dignitatis, non minus Crucem & Martyrium præferre, quam coronam Regiam, cui nomen *Martyrii*, in scriptura inditum, notavit Procopius in lib. 4.

Reg.

Reg. ad cap. 11. Sane S. Carolum Borromæum, quo flagrabat Crucis amore, nunquam purpureum pileum suum Cruciatum deponere solitum, & in ipsa etiam ægritudine extremos trahentem spiritus, eo amiciri voluisse, produnt ejus Acta pleniora. De hoc pileo librum edidisse fertur Scapius, hactenus mihi non visum.

Unum singulare pilei hujus privilegium proferunt aliqui, ut si alicui reo, dum ad supplicium deducitur, super caput ab obvio Cardinali imponatur, liber demitti debeat, effugiatque supplicium. Non secus ac olim vestales, referente Plutarcho in Numa, si casu incidissent in reum morti addictum, exolvebant illum & subducebant cruciatibus. Tradunt quod dixi de Cardinalibus; Bald. in l. addictos C. de appellat. & ibidem Abbas & Salicetus & Paulus de Castro. Cepola cautela 2. Barbat. Tract. de præstant.

Cardin. q. 9. Iaſon §. *pœnales*. Inſtit. de action. Hippol. de Marſil. ſingul. 273. Martinus Laudenſis Tract. 1. de Cardinal. q. 6. & tract. 2. q. 47. Felin. ad c. *quærenti* de Offic. deleg. Tiraquellus de pœnis cauſa 55. Marquardus de Suſanis tract. de cœlibatu Sacerdotum non abrogando cap. 9. num. 26. Hieron. Albanus de Cardinal. q. 42. qui unum adducit in contrarium Antonium Corſerum in ſuis ſingularibus verſ. *Cardinalis*, & ſingula ejus argumenta diſſolvit. Fatetur tamen Albanus, excipi crimina quædam, ut læſæ Majeſtatis & falſi; Idem de crimine falſi notant plerique adducti à Cenedo p. 2. collectan. ad Decretales, Collect. 26. & 115. num. 4. ac. 139. num. 10.

Cæterum quod de pileo rubro dictum eſt, æque aptari poteſt ad rubrum galerum, quo item utuntur Cardinales. Et ſimili galero rubro ob ſimilem finem donatum piiſſimum

Regem

Regem Scotorum Willelmum ab Innocentio III. insuperque ense, scribit Hector Boëthus.

Episcopis peculiare capitis tegmen est, viridis galerus & * mitra.

Utuntur quidem mitra alii quoque; sed vel prout Episcopi, vel ex privilegio: quod in Abbatibus improbabat Petrus Bles. Epist. 90. & S. Bernardus ad finem Epist. 42. Viridi autem galero utuntur soli

Epi-

Episcopi, ita ut in Clero Christiano, hæc sit nota gradus in religione sublimioris, sicut Petrus Bellonus lib. 3. observ. cap. 24. notavit, apud Turcas, viridem tiaram esse majoris religionis insigne, nec caligarum aut vestium viridium usum ulli concedi, præterquam iis inter ipsos nobilioribus, qui ad Mahumetem genus suum referre possint. Nolo ego ex adeo cœnosa scrobe haurire usum Christianum, hac in parte vigentem. Sed malim dicere, viridem colorem admonere vigentis studii, quod vividum sit, nec marcescat. Sicut plantæ quamdiu virent, vigent; nec vel à colore sub nube torrente tabescunt, vel ab uligine nimia putrescunt. Quid si etiam viror, qui in herbis nota est propagationis, juxta illud Genes. 1. *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen.* Commoneat qui ejus coloris galerum præferunt, non esse illis otiandum; sed eorum esse, propagare sobo-

ſobolem ſanctam Deo, in agro Eccleſiæ. Viderint vero quibus venuſtas muneris Epiſcopalis arridet, ne ſignificatum ſit illis, hunc eſſe virorem mox exſiccandum. Sicut corporea pulchritudo, mox marcens, caducitate fœni virentis, mox exſiccati, adumbratur in Scripturis, ut perpulchre proſequitur S. Ambroſ. 3. hexaëm. cap. 7.

Mitra Epiſcopalis bicornis, & patulo curvamine ſuperne hians, reſpondet pileo cornuto priſcorum Sacerdotum Ethnicorum, quem in Nabide, Ammonis Sacerdote, ſic deſcribit Silius. l. 15.

Ardebat gemma garamantide, cærula veſtis:
Vt cum ſparſa micant ſtellarum lumina cœlo,
Et gemmis galeam clypeumque accenderat auro:
Caſſide cornigera dependens infula, ſacros

Præ ſe terrores Divûmque ferebat honorem.

Cornuta item erat Bachi mitra, ut meminit Lucianus in Bacch. indeque Bacchus Κεράσφορος ſive *corniger* eſt denominatus. Non nemo mitram vocat *infulam*. Imo Hugo Victorinus l. 1. de Sacram. cap. 55. mitram, tiaram, infulam, pileum, pro eodem accipit. In rigore tamen, aliud fuit *infula*, aliud *mitra*. Infula enim erat faſcia lanea, partem capitis capillo tectam ad bina tempora aperiens, utrinque aſtricta ac dependente vitta; ut propterea vittæ & infulæ ſæpe confundantur; in quam rem diſſerit copioſe & erudite Bernartius ad lib. 5. Thebaidos Statii ad V. 678. proinde idipſum erat *infula* in Pontifice, quod *diadema* in Rege: Videſis Paſchalium l. 4. c. 22. At mitra aliter ſe habet, ut notum eſt. Non raro mitra *phrygium* dicitur. Ut cum S. Cæleſtinus I. dicitur miſiſſe S. Cyrillo *phrygium*. Baro-

ronius quidem anno 430. id accipit de pallio, indice plenissimæ potestatis. Nicephorus autem lib. 14. cap. 34. id accipit de mitra. Nam eodem modo accipitur phrygium in edicto Constantini, quod agnoscit ea in parte Leo IX. Epist. ad Michaelem & Leonem cap. 13. Item S. Isidorus l. 19. Orig. cap. 31. *phrygium* interpretatur, pileum caput protegentem. Optime Suggerius Abbas in vita Ludovici Crassi. *Circumdantes capiti ejus phrygium, ornamentum Imperiale, instar galeæ, circulo aureo concinnatum, imponunt.* Et optime quoque ex ipsis Græcis hanc phrygii notionem illustrat Eugubinus sub finem libri primi contra Vallam *pag. mihi* 263. Phrygium ergo à Cœlestino transmissum Cyrillo, est mitra phrygio opere constans; quali fortassis post Constantini donationem utebatur Romanus Pontifex. Quod enim in eo donationis Constantini edicto, Bal-

ſamon *lorum*, cujus ibi quoque ſit mentio, accipit pro mitra, recte rejicitur à Gretſero ad Codinum lib. 1. cap. 16. num. 12. Diſerte enim in edicto illo, *lorum* ſecernitur à *phrygio*, quod mitram ſonare non eſt dubium. Novum porro videri non debet; quod mitram à Cœleſtino tranſmiſſam dicamus ad S. Cyrillum, cum conſtet Gregorium VII. tranſmiſiſſe B. Anſelmo Lucenſi *mitram capitis ſui, tanquam poteſtatem ſuam ligandi & ſolvendi*, ut refert Baronius anno 1085. Similiterque Innocen. II. ablatam de capite ſuo mitram, capiti S. Malachiæ impoſuit, indicem plenitudinis poteſtatis. Sic igitur ſentio de phrygio ad S. Cyrillum tranſmiſſo, à Cœleſtino Papa, quo poſtea uſos S. Cyrilli ſucceſſores, prodit Nicephorus. Ex quo vides, uſum mitræ eſſe in Eccleſia perantiquum, quamvis recentius ſit, ut auro, & attextis gemmis exornetur: quod

non

non ante annos ſexcentos accidiſſe, ſcribit Onuphrius in calce libri de vocibus Eccleſiaſticis obſcurioribus. Et ſane mitra S. Sylveſtri, Avenione Romam tranſmiſſa, linea erat & alba, eamque procedentem geſtaſſe Eugenium IV. ſcribit in ejus Actis Platina, Et veriſimile eſt fuiſſe mitram, qua ante phrygium à Conſtantino acceptum, utebatur S. Sylveſter; vel certe fuiſſe mitram minus ſolennem, & quaſi uſuariam. Qui autem ſcripſit, uſum mitræ ante annos ſexcentos fuiſſe Eccleſiæ incompertum, vel ex hoc exemplo ſatis revincitur. De ſignificatione geminorum cornuum mitræ Epiſcopalis, varii varia ſtatuunt. Petrus Gregorius lib. 15. Syntagm. cap. 12. exiſtimat inſinuari binis illis cornibus, neceſſariam Epiſcopo cognitionem utriuſque Teſtamenti. Paſchalius l. 4. de Coron. cap. 21. putat ſignificari geminas dotes præcipuas, Epiſcopo conſentaneas; ſcien-

tiam videlicet & ſanctitatem. Quo eodem jure dicere licet, ſignificari charitatem in Deum & in proximum, Epiſcopi propriam quarto modo. Vel certe ſignificari ſui & aliorum curam. Eo quippe Bleſenſis ſerm. 40. refert binos cereos ardentes, quos ait adhiberi, cum Pontifex Romanus aliquem inaugurat. Quodcunque horum eligatur, perinde eſt ad rem noſtram.

SECTIO XIV.

Pileus Sacerdotum & Clericorum.

RELiquo Clero communis eſt pileus, quem etiam Epiſcopi extra ſolemnitates uſurpant. Alicubi tamen non Clerus univerſus; ſed ſoli Sacerdotes, aut qui in Clero eminent, jam inſigniti ſacro ordine, pileo utuntur. Ita ſervatur in Eccleſia Metropolitana Lugdunenſi, in qua nulli infra Sacerdotes, ſive in choro, ſive extra chorum, conceditur

Pileus Clericalis quatuor costarum.

Pileus Clericalis trium costarum.

ditur usus pilei, præterquam iis è prima nobilitate Canonicis, (*Comites* passim audiunt, titulo ei gradui conserto,) qui jam subdiaconatu sint initiati. Cæteri omnes, ac ipsi etiam Comites nondum sacro ordine insigniti, nudis capitibus in choro adsunt, & domum nudis regrediuntur capitibus, ut me vir Doctus Comitis primarii frater Joannes à S. Albino admonuit. Affine est, quod item apud Gothos soli Sacerdotes, omnibus laicis exclusis, sunt pileati. Audi enim Jornandem lib. de rebus Gothicis num 35. *Dicerus Gothus è Gothorum gente, elegit nobilissimos & prudentiores viros, quos Theologiam edoctos, fecit Sacerdotes; nomen illis* pileatorum *contradens:* (ut reor,) *quia opertis capitibus tiaris, quos* pileos *alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam vero gentem,* Capillatam *dicere jussit; quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus remi-*

reminiſcuntur. Viderit Curioſus Lector cui ſano D. Auguſtini Codice frui contigerit, num tale quippiam de Africanis ab eo inſinuetur, Tract. 7. in Joan. cum de ſeductione Chriſtianorum agit, per adhibitum doloſe nomen Chriſti. Nam noſter quidem Codex fœde corruptus eſt, nec bonus ſenſus elici poteſt ex illis: *Novi aliquo tempore, illius pileati Sacerdotem, ſolere dicere, & ipſe pileatus Chriſtianus eſt.*

Forma pilei Clericalis, inter Chriſtianos non eſt ubivis eadem. De extremis orbe toto Moſchis, ita Sigiſmundus Baro Commentario de rebus Moſcoviticis: *Sacerdotes veſtitum prope laicorum habent, extra biretum parvum & rotundum, quo raſuram tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres ſuperimponentes: aut pileo oblongo ex caſtorum pilis, colore griſeo utuntur.* Uſus hujuſmodi oblongorum pileorum, frequens eſt Clericis in oris Septentrio-

 trio-

trionalibus. Alicubi forma pilei Plericalis eſt rotunda, ut videre eſt apud Barboſam allegat. 9. Paſſim alibi uſurpatur forma quadrata, quam pilei formam ad Clericos Chriſtianos derivatam eſſe à Regibus Perſarum, Armeniorum, ac Medorum, affirmat Pancirolus lib. 1. var. lect. juris cap. 21. Perſas quoque & Lydos Dynaſtas pileo quadrato uſos, ait Caracciolus ad regulam Theatinor. parte 2. cap. 2. §. *pileus*, adducto Dionyſio Halicarnaſſeo lib. 3. Sed Dionyſius non agit de tegmine capitis, ſed de veſte quam Lydis & Perſis fuiſſe quadratam, (cujuſmodi apud nos eſt Diaconorum,) obſervat Hadrianus Junius lib. 1. animadverſ. cap. 13. Verba Dionyſii rem clarè conficiunt. Deſcribens enim reditum Legatorum Ethruriæ, ad Tarquinium, ait eos attuliſſe *Principatus inſignia, quibus ſuos Reges ornare conſueverant; coronam Regiam, & ſellam eburneam, ſceptrumque in ſummi-*
tate

tate habens aquilam, & purpuream tunicam auro diſtinctam, purpureumque amiculum varium, qualia Lydorum atque Perſarum Reges geſtarunt: niſi quod non quadrata, ut illa, ſed figura erat ſemicirculi. Hoc veſtimenti genus, Romani togam, *Græci* τήβεννον *appellant*. Nihil (ut vides,) apud Dionyſium eſt, pro quadrato ad Lydos vel Perſas referendo. Allegantur vero in eandem ſententiam à Pancirolo cap. illo 21. Plutarchus in Artaxerxe, & in Antonio, Arrianus lib. 9. geſtor. Alex. Curtius lib. 3. Athenæus lib. 12. cap. 3. & Alexander Neapol. l. 1. cap. 28. Sed quod hi autores de veſte quadrangula dixerunt, cur ad pilei formam quadratam ſit relatum, non adverto: Et fortaſſis ab hoc Autore in errorem impactus eſt, prior quem adducebam. Neque tamen inficior, formam quadratam in pileo Clericali eſſe perantiquam. Argumentum ducit Caracciolus ad regulam Theatinor. parte 2. cap. 2.

§. *pileus*, ex effigie Tertulliani, quæ eum pileo quadrato opertum exhibet, cui triplex pilula ſeu globulus, forte ad Trinitatis adumbrationem inſeritur. Idem fere pileus cernitur Romæ, in perantiqua pictura S. Sylveſtri, aſtante Sacerdote pileato. Item quod Pierius lib. 40. cap. de pileo ait, ſua ætate renovatam eſſe pridem antiquatum Romanorum morem, pileos è fruſtis conſutis concinnandi Sacerdotibus, ſi de Romanis Chriſtianis, & quadratorum pileorum apud eos pro Clericis uſu intelligatur, belle favet antiquæ formæ hujuſmodi Clericalium pileorum: quicquid ſit an uſus ille ſub ætatem Pierii, (hoc eſt ante ſeculum) exoleviſſet: quod ægre admiſerim; & fortaſſis à Pierio refertur non ad formam, ſed ad materiam noſtratium pileorum, ex pannis conſutis concinnatorum.

Cur quadrata ſit pilei forma, variæ cauſæ excogitari poſſunt. Plerique

que ad Crucis expreſſionem in pileo referunt : atque ita in Crucis formam Clericalem pileum efformatum volunt. Qua ratione non aliqui duntaxat Clerici eſſent Cruciferi , ſed omnes : contra quam apud Græcos , aliqui tantum à Cruce in pileis efformata dicebantur *Cruciferi Cardinales* , ut notat Spondanus anno 1438. num. 12. Facit vero ea Crucis expreſſio in pileo ; ne unquam excidat Chriſti in quatuor orbis plagas Dominatus, per Crucem comparatus , ut philoſophatur S. Proſper in Opere de promiſſ. p. 2. cap. 10. exponens virgam nucinam Aaronis, & monſtrans nucem continere ſeptum medianum, in formam Crucis, quod Chriſti crucifixi dominatum in quatuor orbis plagas belle repræſentet. Videntur ſic accepiſſe quadratam hujus pilei formam , ut ſit formæ Crucis expreſſio, Homobonus 1. p. tract. 3. q. 7. (referens tamen quatuor pilei angulos ad quatuor

ligna, è quibus Crucem compactam ferunt,) & Caracciolus ad regul. Theat. p. 2. cap. 2. §. *pileus* : inde admonens, & mane cum sumitur pileus, & vesperi cum deponitur figendum esse pileo osculum. Pierius ad quatuor mundi cardines, quadrangulam pilei formam refert, ut mox subjungam.

Quid si dicamus insuper, eandem esse hujus formæ quadratæ rationem, quæ quondam quadrati, quod viris aut ex muneris quod obibant debito, aut virtutis eximiæ decore perfectis, quondam supra verticem collocabatur? Hoc vero fuisse superstitum indicium, dixit Joannes Diaconus lib. 4. vitæ S. Gregorii cap. 34. ita ut ex usu pictorum illius temporis, homo cui ea tabula appingebatur; significaretur adhuc vivere, & superstes posuisse v. g. alterius monimentum. Quod Alemannus differt. de parietibus Lateran. cap. 7. sexcentis priscarum ima-

imaginum teſtimoniis confirmari poſſe ſcribit; etiamſi perraro vita quoque functis adhibitum id genus ornamenti eſſe contigerit, more, erga viventes ſervato, ad defunctum quempiam, extenſo, per oſcitantiam vel imperitiam opponentium id genus ornamenti. Cum autem idem cap. 9. ex innumeris antiquis imaginibus confirmet, iis tantum, qui cum dignitate ac imperio eſſent, puta Pontificibus maximis, Epiſcopis, nonnunquam Monachorum Præſulibus, Imperatoribus, ac Regibus, qui cum poteſtate populis præſunt, adhibitam eſſe hujusmodi tabulam; quid vetat arbitrari, hanc fuiſſe veluti mortis aliquando conſecuturæ monelam, quæ poſtea, ut fert abuſio, in pleriſque ad pompam ex neceſſario uſu tranſlatis, denegeraverit in umbellam ſolis Principibus adhiberi ſolitam? Mortis monelam dico, id eſt operculum loculi condentis cadaver, qua plane ratione

ne efformatur illud quadratum: (ſic dicatur à quatuor angulis, tametſi revera erat altera parte longius, non exquiſite quadratum.) Sicut ergo triumphatori pone aſſidebat, qui mortis & caducitatis fortunæ ſubmoneret, ne efferretur; ita viro Principi, aut ſub poteſtate conſtituto, dum viveret, & tumoris periculum ex poteſtate ingrueret, videri poteſt eſſe adhibitum illud quadratum, operculi mortuarii formam referens, quod mortis commoneret. Unde non male à Ioanne Diacono dictum eſt *indicium ſuperſtitis*, quia defuncto ſupervacua foret ea monitio. Non video cur hæc conjectura debeat vana videri. Neque tamen obluctabor pertinaciter, ſi cui hæc ſit tanquam nota præcellentiæ, eodem modo quo nunc umbella quadrata, conſidentibus viris Principibus ſuperponitur. Qui fortaſſis uſus, mutato ſitu collocationis tabulæ, ex iſto, de quo

ago,

ago, manavit, & ad ipſam quoque divinam Majeſtatem inter nos exhibendam eſt traductus. Videmus enim ſuper divinam Euchariſtiam, cum circumgeſtatur, deferri umbellam, quæ vulgo dicitur *baldachinum*. Super eam item in altari aſſervatam; & ſubinde ſuper altaria abſque aſſervata inibi Euchariſtia, attolli hujusmodi umbellam, & operimentum quadratum. Cujus rei luculentum exemplum recitatur in Actis S. Theoctiſtæ Lesbiæ, cum agitur de altari in templo B. Mariæ in Inſula Paro. Ex quibus colligitur, illud quod dicebam, quadratum, ſignificaſſe videri viros illos eſſe tetragonos: qua ratione Methodius lib. de virginat. actione vitæ & conſilio χερσί τε τετραγώνους *quadratos* dixit, viros perfectæ virtutis. Nec aliter Chriſtianum perfectum, *quadratum* eſſe oportere, S. Gregorius tradit homil. 21. in Ezech. Et affinia habent, Origenes, ligna

arcæ

arcæ quadratâ ad Christianos sapientes accommodans, hom. 2. in Genes. & qui eum expressit S. Ambrosius lib. de Noë & Arca. cap. 6. nec non Nyssenus lib. de vitâ Mosis. In pictura certe Lateranensi, Constantini Magni, quatuor virtutum distincte exhibitarum tetractis, capiti ejus imminens, expressa est, jussu Leonis III. Eodem igitur, symbolice (si lubet) referatur quadratum, viris præcellentibus appictum, & consimilis sit quadratæ pilei formæ causa.

Quærit porro loco supra allegato Pierius; quorsum in quadrata hujus pilei forma, desideretur fere semper quarta * costa. Neminem quippe fugit, hujusmodi pileum è quatuor costis assurgere, quibus Crux integra extans efformaretur, nisi quarta introrsum mersa lateret. Rationem ducit idem Autor ex significatione qua-

* *Hujus pilei Clericalis figuram jam dedimus pag. 295. quo Lectorem ablegamus.*

quatuor mundi cardinum per coſtas illas: unde quarta in plicam deſidit, quaſi deſcribens polum, quem *ſub pedibus ſtyx atra videt, maneſque profundi.* Ut ergo ſignificetur, nos ſemper cœli memores eſſe oportere, ejus figura quadam caput contegimus. Quamvis autem ſupponamus cum aliis, quadrangularem formam pilei, Crucem exhibere, dici poteſt Crucem non extare ſupra totum pileum, niſi imperfectam, ut ſignificetur, noſtrum eſſe adimplere quæ deſunt paſſionum Chriſti, ut Paulus dixit. Eſſe inquam Clericorum, ſubjungere mortificationem ſuam, perpeſſionibus Chriſti, Phyſica vero ratio ſic efformandi pileum, ut una coſta ſubſidat, eſt, ut ſtructura pilei ſit firmior, nec coſtæ omnes concidant introrſum, & gravent caput.

Alio ſchemate myſtico, pileum quadratum, quo in ſacris duntaxat utuntur, expreſſere nuper Sinæ Neophyti; ut lego in annuis literis Sinen-

nensibus anni 1621 *pag.*236. In quam rem est recolendum, quod supra attigi, apud Seres, sive Sinas, nefas, & saltem apprime inurbanum esse, capite unquam esse nudo. Is enim est habitus eorum, qui ad patibulum rapiuntur. Itaque Sinæ Christiani, tunc tantum capita aperiunt, cum de peccatis confitentur. Tunc enim, ut se criminosos ac reos profiteantur, nudant capita. Cum ergo esset apud eos probrosum, quod Sacerdos sacrificans, esset aperto capite, institere apud Paulum V. ut pateretur eos servire consuetudini, nec Sacrificium dehonestari vellet nudatione capitis Sacerdotis sacrificantis. Annuit Pontifex, dummodo tegmen capitis, super Sacrum duntaxat & rem Divinam, usui esset; & à profano discreparet. Quare Neophyti novum genus pilei ingeniose sunt architectati, quod esset in superiori parte perfecte quadratum, & à vertice usque ad me-

dium

dium uniuſcujuſque è quatuor ejus angulis, pendente filo pretioſo tripartito ornatum: ita ut in toto tegmine, appareant duodecim partes, ad invicem ſejunctæ. Ad quamlibet partem, extat porta acu facta, Phrygio opere. Sic exhibere voluerunt Hieruſalem ſanctam in quadrato poſitam, & duodecim portis inſignem.

Clauſulam apponam, ſi obiter retulero potius quam diſcuſſero ſolemne dubium, de laicis, ad ſacra miniſteria non deſtinatis, & ut eſt per ſe evidens, à literarum profeſſione alienis, qui in quibuſdam Clericorum Regularium cœtibus, ſicut communi toga utuntur, ita & pileo. An is uſus ad abuſionem pertineat, jure ambigi poteſt, non modo quia à principio non fuit ſic; ſed etiam quia geſtatio inſignium probatæ doctrinæ, vel ſacri ordinis, aut deſtinationis ad illum, non debet falſitate & reali mendacio laborare. Adhæc,

hæc, origo hujus uſus, fuiſſe videtur, ſuperbia laicorum, affectantium ſupra gradum ſuum eminere, ſaltem externa ſpecie; Et acceſſit mollities eorum, qui hujusmodi laicorum obſequia propenſiora captabant. Tandem in talium inſignium doctrinæ vel ordinis geſtatione, per laicos, non deeſt periculum implanationis ſimplicium. Nihil enim proclivius eſt, quam ut alii laici cernentes perſonam pileo Sacerdotali decoratam, adeant ad eam, tanquam ad alterius conditionis perſonam, conſilia petituri, vel etiam exquiſituri ſuam cum Deo conciliationem per Sacramenta, ad quæ conferenda inidonei ſunt Religioſi laici. Et utinam nunquam evenerit, aut nunquam eventurum jure timeri poſſit, ne per immanitatem ſacrilegii nunquam ſatis deteſtandam, pullus onagri in ſuperbiam erectus, refugiens agnoſci quod eſt, tentet ementiri quod non poteſt. Indignitas eſt, fal-

falcem ſeveritatis Apoſtolicæ merito interpellans.

Non videntur laici Templariorum dediſſe occaſionem talia timendi, & tamen cum inter eos aliqui veſtem albam, militum propriam, aſſumpſiſſent, ſic in eos decretum eſt in regula Templariis à S. Bernardo conſcripta cap. 21. *Hoc quod erat in domo Dei, ac ſuorum militum templis, ſine diſcretione ac conſilio communis Capituli, obnixe contradicimus, & funditus quaſi quoddam vitium peculiare, amputare præcipimus. Habebant enim olim famuli & armigeri alba veſtimenta, unde veniebant damna importabilia. Surrexerunt namque in ultramontanis partibus quidam pſeudofratres & conjugati, & alii, dicentes ſe eſſe de Templo, cum ſint de mundo. Hi nempe tantas contumelias, totque damna militari ordini acquiſiverunt, & clientes remanentes, plurima ſcandala oriri inde ſuperbiendo fecerunt. Habeant igitur aſſidue nigra. Sed ſi talia*

lia non possunt invenire, habeant qualia inveniri possunt in illa Provincia, in qua degunt, aut quod vilius unius coloris comparari potest, videlicet burella. Nulli ergo concessum est, candidas chlamydes deferre, aut alba pallia habere, nisi nominatis militibus Christi. En quanto studio Templarii, initio probatissimi Religiosi suos laicos arcuerint ab usurpatione vestis proprie militum Templi absolute dictorum. Affine est, quod Claudius de la Sangle, Magnus Magister Ordinis S. Joannis Hierosolymitani in suo Ordine cavit quoad Donatos, (ut ipse loquitur,) sive Confratres, vetans, ne Crucem albam quadrimembrem deferrent, qua equites absolute dicti utuntur; sed non nisi trimembrem præferrent, dempto stipite superiori, ut habetur in statutis Ordinis S. Joannis Hierosolymitani tit. 2. cap. 31.

SE-

SECTIO XV.

De Camelaucho & cucullo Monastico.

IAm ſupra ſect. 12. attigi, quid ſit *Camelauchum*, vel *Camelauchium*: (utrumque enim legitur in Gloſſariis.) Parvam Caſſidem quæ ſupra capitis ſummitatem extendatur referre, dixit Beda lib. 3. de tabernac. cap. 8. Extendi vero etiam aliquando ſupra faciem, ita ut operta hujusmodi Camelaucho ſubduceretur proſpectui aliorum, & in eum finem uſurpatum eſſe à Monialibus, legimus in vita Mariæ, Neptis Abrahæ, quæ eſt inter opera S. Ephrem. Ibi cap. 5. ſic habetur: *Camelauchium quoque longum capiti ſuo, ut facies ejus velaretur, impoſuit.* Et cap. 9. *Auferens quoque Camelauchium à capite ſuo.* Sicut ergo cucullis uſas quoque Moniales, mox dicemus, ita uſæ etiam ſunt oblon-

gis hiſce capitis integumentis, quæ ſubducerent eas conſpectui externorum. Antiquos item Canonicos almutia in eundem finem adhibuiſſe, quæ nunc Canonici ſeculares brachio immittunt, monſtrat Molanus lib. 3. de Canon. cap. 5.

Commune per multis Monaſticis cœtibus capitis tegmen eſt cucullus; & quam (*cucullam* à *cucullo* ſecernit Autor Vitæ S. Deicoli cap. 2.) tamen *Cucullam* æque dicere liceat, cum S. Hieronymo in Hilarione, de quo ait: *Omnes divitias ſuas ei derelinquens, Euangelium ſcilicet, & tunicam ſaccineam, cucullam, & pallio-lum.* Mox etiam addit, juſſiſſe S. Hilarionem, ſe ſepeliri ſicut veſtitus erat, in tunica cilicina, & cuculla. Item S. Paulinus carm. 13. Cytherium de homine Dei Martinianum naufraugum excipiente;

Donumque tunica qua Sodalem ornaverat.

Geminat cuculla munere.

Enno-

Ennodius item lib. 9. Epiſt. 17. cucullæ ad ſe tranſmiſſæ, tanquam religionem profitenti, meminit. Idem haberi in Manuſcript. Caſſiani libris, ait Ciacconius in Onom. *cuculla* ergo vel *cucullus*, pleriſque, ut dicebam, Monaſticis cœtibus eſt attributus. Cucullum S. Simeonis Stylitæ, miſſum ab ipſo ad Leonem Imperatorem, Sergius Monachus dedit S. Danieli Stylitæ. Apud Abaſſinos, ex ſolius cuculli geſtatione internoſcuntur Monachi, cæteroqui profaniſſimi, ex Godino lib. 1. cap. 34. Apud S. Sidonium lib. 7. epiſt. 16. quæ eſt ad Chariobaudum Abbatem, mentio eſt tranſmiſſi ad eum villoſi cuculli nocturnalis, quo membra confecta jejuniis, inter orandum cubandumque dignanter tegerentur. Hinc vides, vocem *cuculli* non ſemper ſonare ſolum capitis tegmen, ſed veſtem multo diffuſiorem. De qua cuculli notione apud poſteriores Monachos, plene autor diſquiſi-

tionum Monasticarum lib. 5. tract. 3. disquis. 1.

Proprie, cucullus est tegmen capitis infantilis. Itaque ut Religiosi docerentur simplicitatem & mores quasi modo genitorum infantium, inductum est in usum Monachorum, gestare cucullum. Audi Cassianum lib. de habitu Monachi cap. 4. [*Sunt quædam in ipso Ægyptiorum habitu, non tantum ad curam corporis, quantum ad morum formulam congruentia, quo simplicitatis & innocentiæ observantia, etiam in ipsa vestitus qualitate, teneatur. Cucullis namque perparvis, usque ad cervicis, humerorumque demissis confinia, quibus tantum capita contegant, indesinenter diebus utuntur ac noctibus: scilicet, ut innocentiam & simplicitatem parvulorum jugiter custodire, etiam imitatione ipsius velaminis commoneantur. Qui reversi ad infantiam Christi, cunctis horis cum affectu ac virtute decantant; Domine*

mine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam. Sicut ablactatus est super matre mea.] Eadem Nicephorus libro 9. cap. 14. infra adducendus. Hanc rationem attributi Monachis cuculli, S. Dorotheus doct. 1. num. 17. jungit cum alia, ex beneficiis cuculli in pusionem deprompta. Sic igitur habet: *Gestamus & cucullum, quod symbolum quidem est innocentis animi, puri, & vere humiliati. Pueri enim infantuli & innocentes cucullum gestare solent, non viri perfecti. Nos autem praeterea illum gestamus, ut malitia simus parvuli, (uti ait Apostolus;)* Nolite pueri esse mente, & sensu; malitia estote parvuli. *Quid vero est, parvulum esse malitia? Parvulus absque malitia est, etiamsi contemnatur, non irascitur: si honore afficitur, non in vanam gloriam effertur; si rebus suis spolietur,*

licitur, non dolet, neque affligitur. Parvulus enim est malitiâ, Non ulciscitur injuriam, non gloriam affectat inanem. Est etiam cucullus, divinæ gratiæ symbolum, Quoniam quemadmodum cucullus tegit ac fovet puerulí caput, ita & Dei gratia mentem nostram tuetur & fovet; ut majorum nostrorum monimenta testantur, Est igitur cucullus, signum gratiæ Salvatoris nostri Dei, mentem nostram tuentis, ac protegentis, nec non simplicitatem nostram & innocentiam, quæ in Christo est, circumfoventis, propter eos, qui nos quotidie vulnerare ac devorare conantur.

Potuit præterea in cucullo Monachis assignando, haberi ratio vilitatis hujusmodi operimenti. Erat enim cucullus tegmen capitis simul & humerorum, aut etiam reliqui corporis, ad genua usque protensum, quo servi utebantur, & viles personæ: Cujusmodi etiam hodie sunt penulæ cucullatæ mulionum & rusticorum, præsertim pastorum, ad

arcen-

arcendos imbres & frigus repellendum excogitatæ. Sic apud Columellam lib. 1. cap. 8. & lib. 2. cap. 1. legimus, uſum veterum tuliſſe, ut familiam haberent munitam Sagis cucullatis, adverſus imbres & algores. Unde Martialis lib. 10. epigr. 76. expoſtulans de fortunæ iniquitate, *pullum cucullum* pro ſervili habitu poſuit; dicens,

Pullo Mævius alget in cucullo;
Cocco mulio fulget Incitatus.

Mævius ſiquidem, vir bonus & Poëta, lingua utraque diſertus, cucullo mulionico præ egeſtate utebatur; cum è contrario mulio, curator equi, cui nomen erat *Incitato*, ſplendidiſſime veſtiebatur. Nam talis nominis equo, prius Cajus Caligula, præter cætera inſani affectus argumenta, & deſtinatum conſulatum, familiam illuſtrem, ac ſplendidam ſupellectilem aſſignarat, ut Suetonius cap. 55. memorat. Et ad eum equum & equi-

ſonem, alludere videtur ſub Domitiano, mulionem vel agaſonem aliquem ſplendide habente, Martialis. Vel certe deſignat aurigam nomine *Incitatum*; ut ſignificatur lib. 11. epigr. 1. Expoſtulans, quod is coccineis veſtibus, admodum pretioſis, uteretur; non cucullo, (ſive ut Lampridius in Heliogabalo appellat *cuculliane*) qui fuiſſet mulioni convenientior, & humilitatem perſonæ ac conditionem ſervilem redolens. Et idcirco Tacitus l. 13. Annal. Neronem veſte ſervili ad diſſimulandam perſonam ſuam, amictum deſcribens, exhibet illum, noctu percurrentem lupanaria, atro pallio, cum cuculllione adopertum. Quod aliter dixit Juvenalis Sat. 8. Neronem ſugillans ſub Damaſippi nomine.

--- *Quo ſi nocturnus adulter,*
Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

In-

Incommode igitur Suetonius in Nerone cap. 26. has ipſas nocturnas Neronis diſcurſationes deſcribens, pileo & galero contectum proponit. Sed confirmat quod dixi, capitolinus in Verò. Nam de ſimilibus ejus diſcurſationibus ait. *In tantum, vitiorum Cajanorum, & Neronianarum fuiſſe æmulum, ut vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto capite, cucullione vulgari viatorio.* Id quod æque de ſpurciſſimo Elagabalo, aut ut vulgus vocat Heliogabalo, notat Lampridius, dicens ſic diſcurſaſſe tectum cucullione mulionico, ne agnoſceretur. Quem porro *cucullum Santonicum* vocabat, Iuvenalis, *bardocucullum* à Matriale dictum lego lib. 14. epigr. 117. alias 138. quod ſic habet.

Gallia Santonico veſtit te bardocucullo,
Cercopithecorum pœnula nuper erat.

Libro 1. Epigr. 46. alias 54. vocat *lingonicum*, à regione æque Gal-

licana, Lingonum. Componens enim versus suos cum versibus Fidentini, ait non minus internoscenda esse sua carmina à Fidentino sublecta, ab iis quæ ipsemet confecisset, & suis admiscuisset, quam internoscitur crassus & barbarus Lingonum bardocucullus, Tyriantinæ purpuræ admistus. Is est sensus illorum versuum.

Sic interpositus villo contaminat uncto
Vrbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus.

Juvenalis Satyra 7. *Cadurcum* dixit, utique ab alia Galliæ Regione, in qua etiam in usu erat. Est ergo *bardocullus*, idem quod *cucullus* crassus, & rupicibus ac petronibus, (qui fere sunt crassi ingenio & bardi,) accommodatus. Unde à Martiali, opponitur *urbicis*, id est Romanis purpuris, perelegantibus ac pretiosis. Cæterum bardocucullus, non sicut cucullus tegebat caput duntaxat,

xat, ſed penulæ attexebatur, ulterius tegenti corpus: juxta illud de hoc ipſo indumento apud eundem lib. 1. epigr. 93.

Cerea ſi pendet lumbis & trita lacerna;
Dimidiaque nates, Gallica palla tegit.

Quæ eſt bardocuculli Gallicani periphraſis. Fuit qui ad epigramma 117. libri 14. jam allegatum, ſcriberet, bardocucullum eſſe pallium viaticum, attexto cucullo: à βάρδος quod Gallorum lingua *viam* ſonat apud Heſychium, inemendatum. Nam ſana lectio βάρδοι ἀοιδοὶ παρὰ Γαλάταις. Hoc eſt *Bardi vates apud Gallos*, de quibus ex vetere Gloſſario Heraldus ad lib. 4. Martialis epigr. 4. & memorantur etiam à Lucano lib. 1. illis carminibus.

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas,

Laudibus in longum vates dimittitis ævum.
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.

Alii à Bardaicis ſive Bardæis militibus, quibus ea craſſa cum penula & ſuo cucullione uſui erat, derivant hanc vocem: ut propterea *bardaicus cucullus*, aliquando dicta legatur, ut apud Capitolinum *in Pertinace*. Ut ut ſit, conſtat ex dictis, bardocucullum & cucullum, fuiſſe humile & craſſum veſtis genus, accommodatum vilibus perſonis, ac ſervis privatorum vilioribus, ut Lipſius animadvertit. lib. 1. elect. cap. 25. Videndus item Petrus Faber 2. ſemeſtr. cap. 20.

Ob hanc igitur cauſam, haud abs re, cucullus Religioſis Monachis attributus eſt, ut ſignificaretur humilitas ſtatus eorum, & conditio ſervilis. Non dico Religioſum, reſpectu ſuperioris, quem ſuper caput

ſuum

ſuum habet impoſitum, annumerandum eſſe ſervis: quod recte diffitentur Suares Tract. 7. de Relig. lib. 6. cap. 2. num 18. & Baſilius Poncius quod lib. 3. Scholaſt. cap. 5. & qui contrarium exiſtimantes, dominatum exercent in ſacris cœtibus, Tyranni audiunt, Judice Joanne Sarisberienſi in Polycr. lib. 8. cap. 37. Hoc igitur non aſſero. Sed tantum contendo, Religioſos, reſpectu Dei, ſervire glorioſam ſervitutem, & humilem ſubjectionem profiteri: ac idcirco merito præferre ſervilem habitum. Et quia nemo poteſt duobus Dominis ſervire, ac qui ſe Deo in ſervum addicit; mundum & quæ mundi ſunt, calcare ac deſpuere tenetur, propterea S. Germanus in rerum Eccleſiaſtic. Theoria, declarans myſteria habitus Monaſtici, ait cucullum ſignificare, impleri à Monacho quod dixit Apoſtolus, *mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.*

Tantum de fine attributi Monachis cuculli. Materia, tametſi ubique vilis, tamen variis locis ac temporibus varia fuit. Lineam inſinuant illa S. Hieronymi ad Heliod. *Caput opertum linteo, galeam non recuſat.* Icones Monachorum Manaſterii Suſa Conſtantinopoli, talia linea amicula capitibus præferunt. Clare idem habet Nicephorus lib. 9. cap. 14. agens de Tabenneſiotis. Iiſdem tamen laneum cucullum aſſignat Sozomenus lib. 3. cap. 13. ubi præfatus, monachos Tabenneſiotas ſub S. Pachomio aliud indumentorum genus aſſumpſiſſe, quam quo uterentur reliqui Ægyptii Monachi, nempe quoad totam complexionem indumentorum, numerat cucullum inter eorum veſtes. *Caput* (inquit,) *integumento quod cucullum appellare ſolent, operiebant; quo oſtenderent, ſe vitam perinde ſimplicem ac ſynceram degere, atque pueros lacte nutritos, quorum caput quod in membris,*

bris obtinet principatum, ejuſmodi tiaris obvolvitur, uti tum tegatur ab æſtu & frigore, tum undique foveatur, Et mox: *Si quis cum ipſis habitare cuperet; ut primo omnium ad triennium gravioribus laboribus exerceretur; & ita eorum convictus particeps fieret,* mandavit: *Et ut veſtiretur pellibus, & caput tiaris laneis tegeret: Has autem tiaras, tanquam punctis purpureis notari juſſit.* Cujuſmodi eſſent hæ purpureæ notæ, ſic exponit Palladius cap. 38. Lauſi agens de Pachomio Monachos ſuos informante. *Fecit eis cucullas molles, tanquam pueris, in quibus etiam juſſit imponi figuram Crucis purpureæ.* Quas *laneas tiaras* dixerat Sozomenus, Paladlius *molles* nominat, quales eſſe puerorum ſolent hoc eſt *laneas.* Ex qua etiam materia, Sidonius, Chariabaudo Abbati cucullum, his verbis tranſmittit lib. 7. Epiſt. 16. *Per libertos tuos nocturnalem cucullum, quo membra confecta jejuniis inter orandum cuban-*

cubandumque dignanter tegeres, transmisi, Quanquam non oportune, species villosa mittatur hyeme finita. Speciem villosam, atque adeo non lineam, sed laneam, cucullo hyemali conficiendo adhibuerat Sidonius. Sicut etiam S. Benedictus cap. 55. reg. *alias* 62. indicit, *cucullam in hyeme villosam, in æstate puram, aut vetustam.* S. Danielis Stylitæ cucullum, ex pelle fuisse confectum narrant ejus acta. Vix autem arbitror hunc fuisse illum S. Simionis Stylitæ cucullum, quem ab eo transmissum ad Leonem Imperatorem Sergius illius Discipulus non valens ad Leonem penetrare, tradidit S. Danieli, cui fuit pretiosissimus. Ac proinde vix eo usus passim esset S. Daniel. Non plura de cuculli materia.

Formam cuculli antiqui petere licet ex illis Nicephori verbis l. 9. cap. 14. *Capitis vero tegmen acuminatum, ut simplices sint, & injurias non vindicent, puraque & innocenter, vi-*

vivant, lactentium puerorum instar, quorum capita ejusmodi lineis mitris operiri solent, quæ partem, rationis principatum imperiumque obtinentem tegunt atque fovent. Expende voces illas *mitra*, & *tegmen acuminatum*. Euagrius 1. histor. cap. 13. *tiaram* vocat. Ex quo patet, fuisse κωνοειδῆ. Et vero cucullus proprie dicitur de papyraceis illis involucris forma pyramidali quibus pigmentarii & propolæ aromatum obvolvunt suas merces, juxta illud Martialis ad suum libellum lib. 3. epigr. 2.

Festina tibi vindicem parare:
Ne nigram cito raptus in culinam,
Cordyllas madido tegas papyro;
Vel thuris, piperisve sis cucullus.

Ubi Raderus, cum Scaligero ad Catullum, Scombrorum laxas tunicas è chartis subsannantem, *cucullum* dici notat, chartam sic involutam ut conum inversum exprimat. Talis ergo erat forma cuculli. Ejus longitu-

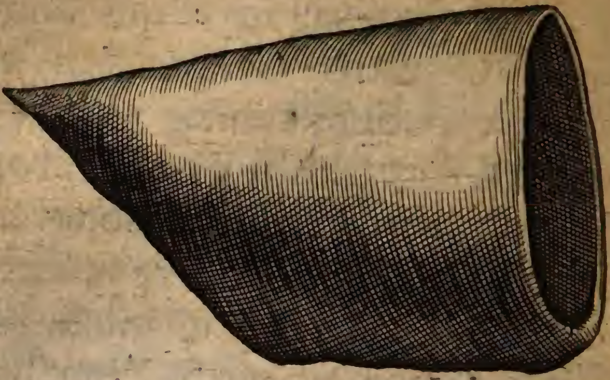
gitudinem jam exhibui ex Caſſiano, qui eum ait, ad cervicis tantum & humerorum confinia, fuiſſe demiſſum. Poſterioribus tamen pleriſque Monachis fuit protenſior. In ſancti namque Benedicti Anianenſis vita, ſic lego: *Monachos in habitu diſſimiles, fecerat multorum conſuetudo. Siquidem nonnullis uſque ad talos cucullæ pendebant. Quamobrem Vir Dei, uniformen cunctis tenendum Monachis inſtituit modum; ut non amplius à duobus cubitis excederet menſura vel uſque ad genua pertingere poſſet.* Ea menſura duorum cubitorum in cucullo probata eſt in Additione 1. ad Capitularia Regum Franco. cap. 21. Antiquum cucullum profanum, apud Gallos, dimidias tegentem nates, jam ſupra ex Martiale retuli.

De protenſione ac forma cuculli Franciſcanorum, acris & longa jampridem eſt contentio. Verum eſt, initio S. Franciſcum aliquando inceſ-

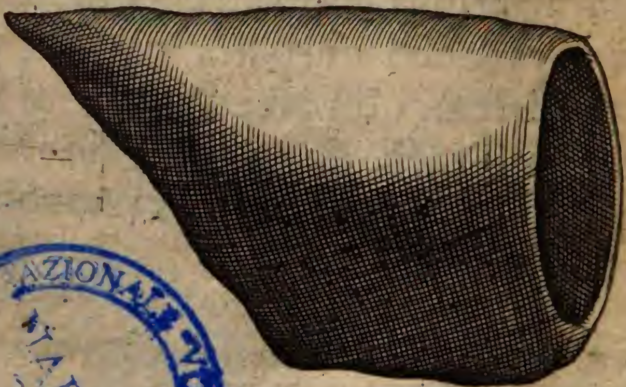
cessisse ritu Pastorali, aperto capite, capillis promissis, & disfluentibus; & verum item est, Minoritas eodem Pastorali modo incessisse usque ad S. Bonaventuram, qui Narbone in Comitiis Generalibus anno 1260. caputium tunicæ adjecit, ut habet Volaterr. lib. 21. Anthropol. & Galesinius in vita S. Bonaventuræ, cap. 9. Ita igitur fere vestiebantur Minores, initio, ex usu S. Francisci: tamen & ipse S. Franciscus, & plane primi Fratres, usurparunt aliquando cucullum; de quo (ut dicebam,) est contentio: quibusdam affirmantibus formam cuculli à Sancto Francisco usurpati, fuisse * pyramidalem. Ita late Zacharias Boverius Tract. de habitu Minorum, qui adjunctus est Tomo I. Annalium Cap-

* *Lubet hic annectere ex eodem Boverio caputia duo pyramidalia, quorum alterum S Francisci est, asservaturque Romæ in Ecclesia S. Marcelli. alterum B. Ruffini, acumen utriusque & figura nihil prorsus à Cappucinorum Caputiis, prout hodie à toto ordine circumferuntur, discrepat.*

Caputium S. Francisci, quod Romæ in Ecclesia S. Marcelli asseruatur.

Caputium B. Ruffini, quod in Ecclesia S. Claræ Assisy asseruatur

Cappucinorum. In quam rem profert multas antiquas picturas, & imagines musivo opere expressas; in Basilica Lateranensi, & S. Mariæ majoris, & alibi. Profert præterea oculatos testes ipsiusmet vestis S. Francisci, qui pyramidale ei vesti fuisse caputium testentur. Quæ narratio non est obnoxia cavillo, quo aliqui eum cucullum longiorem referunt ad laxatam per Fratrem Eliam, superstite S. Francisco disciplinam, & immutatum præscriptum à viro Sancto habitum; ut ex Mariano habet Wadinghus anno 1208. n. 6. Et præmiserat num. 5. visum abs se Assisii, in æde Clarissarum, & alium esse in monte Alverniæ, ac etiam Florentiæ, ipsiusmet S. Francisci habitum, cujus caputium esset quadrata prope forma, tantisper acuminatum. In qua etiam sententia de vera forma Caputii Franciscani, est Frater Arturus à Monasterio, Autor Martyrologii Franciscani ad 3. Augusti.

tractans

tractans à §. 10. de caputio pyramidali, aſſumpto à B. Matthæo Baſcio. Fortaſſis non improbabiliter quis dixerit, S. Franciſcum, bardocucullum paſtoritium & ruſticanum ad ſui contemptionem uſurpaſſe, cui eſſet capitis tegmen acuminatum; eoque veſtis genere ab initio converſionis aſſumpto, ſemper deinceps uſum eſſe: ſed interdum prō offerentium liberalitate, magis vel minus acuminatum & oblongum caputium habuiſſe: unde ea varietas extare potuit, quæ in antiquis picturis, ipſiſque etiam Sancti viri veſtimentis, ad hæc uſque tempora aſſervatis, notatur. Sane F. Bonaventura Columbi, in Apologia Seraphica cap. 10. ex antiquis picturis & veſtibus huc uſque aſſervatis, contendit, verum ſancti Franciſci caputium, ex quo is Religionem ſuam fundavit, fuiſſe rotundum, quale nunc habent conventuales. Quod non videtur poſſe aliter extricari,

ri, quam eo modo quem attigi.

Non videtur quoque posse aliter expediri, quod apud Cardinalem Vitriacum habetur in historia cap. 32. Is in perillustri elogio quod contexit Ordini Minorum, hæc de illis verba habet. *Non utuntur pellibus, neque lineis; sed tantummodo tunicis laneis capputiatis, non cappis, vel palliis, vel cucullis.* Et poterat hic autor certa scribere, cum testetur se vidisse S. Franciscum; cum Ordine jam constituto, Ægyptum petiit, Euangelii disseminandi gratio. Quomodo ergo de S. Francisci cucullo litigatur, cum oculatus hic testis, neget suo tempore Minores, atque adeo ipsum S. Franciscum, habuisse cucullum? Sensus Vitriaci est, non habuisse Minores cucullum; per se, (ut sic dicam,) cohærentem, & à veste exemptilem, cujusmodi est cucullus Monasticus in plerisque cœtibus, & in plerisque familiis S. Francisci. Habuisse tamen cucul-

cucullum aſſutum * togæ, quem vocat *caputium*. Id quippe aperte admittit Vitriacus, eo ipſo quod admittit tunicas Minorum ſui temporis fuiſſe caputiatas. Contrariam late contendit F. Bonaventura Columbi in Apologia Seraphica, contra aſſerentes S. Franciſcum fuiſſe aliquando Auguſtinianum, cap. 9. affirmans, omnia quæ proferuntur pro cucullo aſſuto togæ; ſpectare ad primum ſtatum S. Franciſci, cum vixit more Eremitarum ſecularium. Ex quo autem Ordinem ſuum inſtituit, habuiſſe caputium à toga ſejunctum, quod probat ex verbis regulæ Seraphicæ, & ex nonnullis locis Chronicorum, ac ex antiquis ſtatuis. Verum pleræque antiquæ ſtatuæ & picturæ, aperte exhibent S. Franciſcum, vel primos illos Minoritas, cum cucullis aſſutis, ut videre eſt in ea imagine S. Franciſci, quam Joachimus Abbas ſpiritu Prophe-

* *Talis habitus B. Franciſci conſpicitur Piſis, apud Patres Conventuales in Sacriſtia occluſus, in quo pyramidale caputium Tunicæ adſutum eſt in hunc modum.*

Habitus S. Francisci Pisis asseruatus.

phetico confici curavit, servaturque Venetiis, in templo S. Marci. Idem cernitur Assisii, in imagine Fr. Eliæ ad pedes Crucifixi. Et de plerisque ipsius S. Francisci antiquis iconibus, idipsum admittit idem F. Columbi. Testimonium quoque probatum ex Cardinale Vitriaco, qui S. Franciscum in Ægypto satis diu post constitutum Ordinem vidit, suffragatur cucullo consuto: ut proinde S. Franciscus, etiam jam Religiosus, videri possit in hoc fuisse varius: vel aliquos Minoritas, quos eæ imagines exhibeant, vel qui eas ad suum sensum aut gustum effici curaverint, jam ab initio à cæteris in hoc puncto discrepasse. Sicut negari non potest, deflexisse aliquanto post à prisca forma habitus Minorum, & ipsius S. Francisci Minores illos, quos Alvarus Pelagius, & ipse Minorita ac summi Pontificis Joannis XXII. Pœnitentiarius l. 2. de planctu Eccl. c. 76. refert & expostulat, caputia habuisse usque ad

ad nates protenſa; & in ea viſos exiſtimatione eſſe, ut qui longius & diffuſius caputiatus eſſet, Sanctior & religioſior haberetur, perſuaſione ſane vana & inſulſa. An vero omnes quoque Religioſæ propagines Ordinis S. Franciſci, quæ nunc in Chriſti vinea feliciter ſoboleſcunt, deſciverint à vera forma cuculli & habitus S. Franciſci, quod aſſirmat F. Arturus ſupra n. 17. pronuncient alii.

Satis de Religioſorum cucullo, & de Caputio quod revolvitur in cucullum aſſutum togæ, vel unius cum ea texturæ. Nunc addendum eſt, Moniales quoque, jam olim, ob eaſdem cauſas quibus Religioſi, uſas eſſe cucullis. Ita enim habetur ex S. Athanaſio libro de Virginitate, & ex Palladio in Lauſiac. cap. 41. cum agit de Anonyma Virgine, quam S. Pitirum divino monitu ſibi prælatam agnovit. Etiam inter Moſchos, Moniales cucullam induunt, ut ſcribit Sigiſmundus. Neque id

absolute carpit S. Hieronymus Epistola 22. *sub medium*, damnans in quibusdam Sanctimonialibus fabricam cucullorum; idque annumerans iis, quæ mox vocat argumenta Diaboli; ineptiis inquam, variarum mulierсularum, speciem pietatis habentium, virtutem autem ejus abnegantium. Hieronymi verba sunt, ad Eustochium: *Sed ne hoc ipsum tibi jactantiam generet, quod sæculi jactantiam contempsisti: ne cogitatio tacita subrepat, ut quia in auratis vestibus placere desiisti, placere coneris in sordidis: & si quando in conventum fratrum veneris, vel sororum, humilis sedeas, scabello te causeris indignam: vocem ex industria, quasi confectam jejuniis, non tenues: & deficientis imitata gressum, humeris ne innitaris alterius. Sunt quippe nonnullæ, exterminantes facies suas, ut appareant hominibus jejunantes: quæ statim, ut aliquem viderint, ingemiscunt, demittunt supercilium, & operta facie, vix unum oculum libe-*

liberant ad videndum. Vestis pulla, cingulum sacrum, & sordidis manibus, pedibusque: venter solus, quia videri non potest, æstuat cibo. His quotidie psalmus ille canitur; Dominus dissipabit ossa hominum sibi placentium. *Aliæ virili habitu, veste mutata, erubescunt esse quod natæ sunt, crinem amputant, & impudenter erigunt facies Eunuchinas. Sunt quæ ciliciis vestiuntur, & cucullis fabrefactis, ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones.* En quo loco habere videatur S. Hieronymus Sanctimonialium cucullos; ut illis utentes, jungat illis aliis adeo turpiter impingentibus. Sed dicendum est, S. Hieronymum ibi carpere duntaxat ostentationem fictæ sanctimoniæ, & hypocrisim, ex qua nonnullæ Sanctimoniales, vel certe Agapetæ, eo tempore, non ex communi alicujus cœnobii lege, sed ex privato studio, vanitatis & singularitatis, assumebant cucullos. Qua ratione alia nonnulla, cum in

viris, tum in fœminis reprehendit ibi S. Hieronymus, quæ pie obiri posse, non est dubium, ut nudipedem in patientia frigoris esse, hircinam barbam atque promissam præferre, & nigro amiciri pallio; catenis ad carnis macerationem assumptis gravari, crinem amputare virgines sacras, & nonnulla alia. Hæc tametsi per se pura & sancta, idcirco tamen ibi à S. Hieronymo sugillantur, quia ex vanitate fiebant, atque adeo favillacea Pentapoleos poma referebant, quæ oculis tenus poma, cinerescebant contacta, Tertulliano teste cap. 40. Apolog. Cæteroqui pleraque ex eis, pure & religiose obita, alibi effuse celebrantur ab ipsomet S. Hieronymo.

SECTIO XVI.

De Galero Pontificia benedictione Sacro.

HIc, nudum ſectionis numerum conſignaſſe contentus, tranſilio. Nam de hujuſmodi ſacro galero quæ hîc brevius alias ac preſſius dixeram, ſeponere viſum eſt, eo quod juſta tractatione poſtea ſim executus illuſtrationem ſacri illius ritus, eo opere, cui titulus eſt, *Splendorum naſcentis Chriſti emblematica inſignia; Galerus Sole ac columba intextis, cum appoſito gladio, Pontificia benedictione conſecratus, in nocte Natalis Domini.* Ne ergo in Tractatione de Sacris tegminibus capitis, hunc galerum præteriiſſe videremur, retinere nudum numerum capitum placuit, Tractatione in illud alterum opus dimiſſa.

SECTIO XVII.

De Sudario capita Mortuorum operiente.

PErcurrimus tegmina capitis quorumcunque mortalium ſuperſtitum. Nunc priuſquam excedamus, attingenda ſunt tegmina capitis mortuorum. Eſt enim eorum mentio Joan. 11. & 20. Cum enim narratur reſurrectio Lazari è ſepulchro prodeuntis, dicitur *fuiſſe ligatus manus & pedes inſtitis, & faciem ejus ſudario fuiſſe ligatam*. Item cum narratur Apoſtolorum adventus ad monumentum Chriſti, nominatim annotatur, *ſudarium, quod fuerat ſuper tumulati caput, repertum eſſe, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim involutum in unum locum.* Quo utroque loco, linteum operimentum capitis hominis demortui, appellatur *Sudarium*. Itaque fruſtra Sopranis, tractatu de re

veſtia-

vestiaria Judæorum disp. 2. c. 1. §. 3. expostulat, Sudarium, capitis tegminibus esse annumeratum à Sanctio in cap. 19. Actor. num. 5. Id enim ille de mortuorum capitibus vere pronunciavit.

Non assero omne Sudarium, fuisse ad usum mortuorum. Cum enim vox ipsa *Sudarii*, usum ejus ad tergendum sudorem aliosque superfluos humores naribus, oculis, ore effluentes præferat, nec is usus in defunctis habeat locum; liquet, vocem *Sudarii* latius patere, quam ut ad mortuos restringi possit. Sicque videmus Actor. 19. memorari Pauli viventis sudaria ab ejus corpore delata, quibus mira edebantur. Et idcirco S. Proclus orat. 19. (quæ est Pauli encomium,) ait Pauli Epistolas fuisse *salutis retia*; linguam, *Crucifixi tubam*; plagas, *universi orbis medelam*; Sudaria, *falces morborum*. Nec dissimiliter S. Nilus in Ascetico, præfert Regum diadematis hæc

ſudaria, quod diademata nunquam expulerint mortem, ſicut fecerunt ſudaria Apoſtolorum. Præterea Lucæ 19. ſervus piger & incurius, refert Domino ſuó mnam, quam ait ſe habuiſſe in ſudario repoſitam. Suetonius in Nerone, ait eum plerumque, ligato circa collum ſudario prodiiſſe. Juxta Nonnum in paraphraſi capitis undecimi ac vigeſimi Joannis, vox *Sudarii* eſt Syrorum popularis, ad ſignificandum cingulum capitis, ζωστῆρα κεφαλῆς. Et à Theophilacto Actor. 19. Inde ſecernitur ſudarium à ſemicinctio, quod ſudarium capiti imponatur; ſemicinctium vero manu teneatur ab iis, qui *oraria* geſtare non poſſunt: ſicut ſunt qui Conſulares geſtant ſtolas, ſive *Gubia*. Ubi vox Græca ὠράρια ſonat ſudarium à ſemicinctio diſtinctum, & ſemicinctium tamen & ſudarium Suidas φακεόλιον eſſe dicit. Italice *faccioleto*. Veriſimilius tamen eſt, ſemicinctium idipſum fuiſſe,

quod

quod Plautus *cincticulum* seu *cinctulum* appellat, vulgo *gremiale* aut *ventrale*, vel *Epigonatium*; cujus ad fasciæ modum præcincti, & per limbum manu prehensi, atque sursum absque solutione elati, usus operariis plerunque sit, ad humores detergendos. Diligenter de his Grammaticis minutalibus Lorinus, & alii Interpretes Actor. 19. v. 12. & Vincentius Ricardus ad orat. 19. S. Procli; ad Jacobus Chiffletius de Linteis Christi sepulchralibus cap. 5. observans Catullum *Setaba sudaria* celebrasse, à Setabi oppido Hispaniæ; cui olim in Europa, lini palma dabatur. In Sacris, *manipulum* pro *sudario* accipi multorum testimoniis firmat Steph. Durantus lib. 2. de ritib. c. 9. n. 16.

Non pertinent porro ad præsens institutum, pleraque sacra Sudaria, quæ memorantur in hac significatione; pro linteolo nimirum faciei extergendæ accommodato, *Strophiolum* passim appellant. Arnobius l. 2.

à muci deterſione vocat *mucinium*; unde Gallica vox *mouchoir*; ſicut Italica *Fazzoleto*, à faciei deterſione. Ejuſmodi eſt ſudarium Edeſſenum, quod Abagaro Toparchæ à Chriſto ipſo ſubmiſſum, impreſſa ſuæ faciei effigie, produnt Damaſcenus 4. fid. cap. 17. & Evagrius lib. 4. cap. 27. Eſtque etiam ejuſdem ſudarii mentio in ſecunda Nicæna Synodo, actio- 5. Plura de eo inter tractandum anomalias ſacrarum imaginum, cum de imaginibus non manufactis. Affine eſt, ſudarium Veronicæ, Romæ, in ſancti Petri Eccleſia aſſervatum. Piam hanc Matronam, Chriſto in Calvariam tendenti, & undecunque ſudore diffluenti, lineum capitis ſui peplum, ad extergendam faciem porrexiſſe, & in eo imaginem faciei Dominicæ fuiſſe exquiſite expreſſam, ſcribit Adricomius in deſcriptione urbis Ieruſalem num. 44. & omnino multi quos notavit Malonius ad cap. 1. Palæoti de S. Sindone

done num. 12. Scripſit tamen S. Brigitta lib. 4. cap. 81. ex Chriſti ipſius revelatione, hunc ſudorem exiſſe de Chriſti facie, *propter qualitatem rogantis Chriſtum, ad conſolationem futurorum*: quaſi Veronica, ad ſolamen poſterorum, ſudarium porrexerit ea mente, ut Chriſtus effigiem ſuam imprimeret illi linteo, etiamſi non egeret exterſione, neque ſudor extergendus ex divina ejus facie efflueret; quod ægre admittendum video, etiamſi ex abundanti, ea poſterorum conſolatio, propoſita Chriſto videri poſſit.

Negabam hæc ſudaria ad præſens negotium ſpectare: tum quia non fuere mortuorum, tum quia non fuere tegmina capitis ſimpliciter dicti, ſed duntaxat faciei, quam operiebant, admota ad extergendum ſudorem vel lavationem adhibitam. Et idem dico de ſudario quo obtectum Neronem prodiiſſe Roma, quatuor duntaxat comitantibus, ſcribit Sue-

 tonius,

tonius, quod nuperus Scriptor de ſudario mortuali accipit : quaſi Nero habens ſe pro conclamato, tegmen mortuarium aſſumpſerit. Qua ratione dicendum eſſet, eum reliquam quoque veſtium quibus defunctorum corpora amiciebantur, varietatem aſſumpſiſſe, quod liquet eſſe commentitium. Prodiit ergo cum ſudario, non ut mortuus, ſed ut lateret, & fuga non præpediretur. Atque ita illud ſudarium eſt extraneum ab hac diſputatione. Idem dico de ſudario, quo dato S. Salvinus incendium Ambianenſe reſtinxit. Jacebat in lecto vir ſanctus febribus æſtuans, & injectis per Satanam flammis urbs pene tota conflagrabat; accurrentibus autem civibus & adverſus tantam calamitatem præſidium expoſcentibus, tribuit vir ſanctus ſudarium ſuum, jubens ignibus objici : ad cujus objectum, illico flamma reſedit. Neque de hoc ſudario, (quippe minime mortuali) agimus.

Nobis

Nobis hic vox *ſudarii* uſurpatur, prout in re funebri habuit locum, ut notatum eſt ex Joannis 11. ac 20. Ex eo autem cap. 20. manifeſtum eſt, ſudarium à ſindone corpus totum contegente aut obvolvente, eſſe ſecernendum. Nam ſeorſum linteamina exhibita ſunt, & ſeorſim ſudarium, quod fuerat ſuper caput. Mira de iſto refert Beda lib. de locis Sanctis cap. 5. ex relatione Arnùlfi Epiſcopi. Inventum enim ætate Bedæ, & juſſu Regis Saracenorum igne probatum, manſit illæſum; & eum cui hæreditate obtigerat, ditavit affatim. E contrario autem qui ejus poſſeſſionem præ aliis bonus neglexerat, ad extremam eſt redactus inopiam. Hoc ſudarium, quod ſuper Chriſti in ſepulchro jacentis caput eſt poſitum, M. Attilus Serranus in Syllabo reliquiarum, quem adjunxit tractatui de 7. urbis Ecceſiis, ait aſſervari in Baſilica Lateranenſi. Verum cum Beda loco alle-

allegato addat, hoc ſudarium habuiſſe longitudinis pedes octo, veriſimile admodum eſt, viſum nonnullis hoc capitis Chriſti involucrum illud ipſum eſſe, quod Veſontione apud Sequanos magna cum veneratione aſſervatur. Eſt enim ejus longitudo octo pedum. Taurinenſe autem ſudarium (quod Alfonſus Palæotus cap. 1. de Sacra Sindone vult eſſe hoc ſudarium capitis Chriſti in ſepulchro jacentis,) eſt longum pedes duodecim. Ac proinde ſudarium Taurinenſe, aliud eſt à ſudario quod fuerat ſuper caput Domini; cujus longitudo à Beda aſſignata, quadrat exquiſite in ſudarium Veſontionenſe, ut Chiffletius ſupra cap. 8. plenius confirmat; ſumens tamen ſudarium capitis, pro linteo alteram tantum cadaveris partem à capite ad pedes uſque contegente, & ſuperinducto toti antico corpori, ſed tæniis ad collum religato. Quod autem inſtitis ſupra hoc

ſuda-

ſudarium circumvolutis à collo ad imas uſque calces, ſola hujus ſudarii pars faciem operiens & caput obtegens extaret, dici potuit ſudarium obvolvens caput, & ſudarium faciei reſupinæ jacentis Chriſti. Circa quem tamen nihil in hac re factum eſt ſingulare, cum Joannes cap. 19. diſerte notarit, Sanctos pollinctores *accepiſſe corpus Chriſti è Cruce depoſitum*, *& ligaſſe illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire.* Itaque communi more quo cæteri apud Judæos, involutum eſt ſanctum Chriſti corpus demortuum, quamvis in ſindonis munditia, & ſudarii pretioſitate, potuerit eſſe differentia, ſicut erat magna differentia in quantitate & pretio aromatum, pro varietate perſonarum, condiendis corporibus adhibitorum.

Hoc ſudarium faciem ligans & ſuper demortui caput poſitum, non eſt cogitandum ejuſdem fuiſſe for-

mæ cujus velum illud breve, quod ex more morientium (ut loquitur S. Gregorius homil. 37. in Euang.) S. Caſſius Narnienſis dedit aſſiſtentibus, ut ſibi contra faciem tenderetur. Quali etiam velo Monachus Engoliſmenſis, deſcribens funus Caroli Magni, ait faciem ejus opertam fuiſſe ſub Diademate. Et Græci ut eſt in Euchologio, Sacerdotis mortui faciem velant breviori illo velamine, quo panem & vinum ad futurum ſacrificium contegi ex uſu erat. Erit qui eodem referat operimentum madefactum expaſſum ab Hazaële ſuper faciem Benadad Regis Syriæ, de quo 4. Reg. 8. v. 15. Quanquam id operimentum, & ut vulgatus vertit *ſtragulum*, villoſum pannum, ſuperſtiti injectum eſt, non demortuo. Quod autem faciei mortuorum ſuperjiciebatur panniculus, erat ad faciem duntaxat operiendam, ne vel tetro objectu, vel incondito motu, ſpectantes offenderet,

ret, ad quod ſat erat æquans faciem latitudo. At ſudarium obvolvens defunctorum capita, erat multo amplius atque prolixius, iiſque affine oblongis linteis quibus pœnitentium ſodalium, cum apud nos linteati incedunt, operiri capita undecunque; & ad pectus uſque protendi, ex uſu eſt: niſi quod in iſtis, Sudarium hujuſcemodi ſacco lineo, reliquum corpus operienti aſſuitur, quod in Hebraico mortuorum ſudario non habebat locum; unde ſudarium quod Chriſti demortui ſacrum caput obvolverat, à reliquis linteaminibus ſeparatim involutum, ab Apoſtolis eſt repertum. Et de hujuſmodi ſudario accipiendum eſſet, (ſi veritate niteretur,) quod Gregorius Papa apud Bedam in Opere retractationum in Acta Apoſtolorum, ad cap. 19. interrogatus à quodam Britanno, quid eſſet ſemicinctium, dixit, fuiſſe ſudarium genus tegminis quo caput ab Hebræis operiebatur,

quod

quod restringendum est ad capita mortuorum: Nam vivorum capitibus, tegmen illud non adhibebatur. Fuit Gregorius ille tunc Archidiaconus; postea superstite Beda, Romanus Pontifex, Gregorius II. potius quam Gregor. III. ad cujus initium pertigisse Bedam centenario majorem, exstimat Card. Baronius anno 732. Dixi ergo, responsum Gregorii, postea Papæ, circa semicinctii notionem, à sudario non discrepantem, si placeat eam admittere, accipiendam esse de sudario, quale proposui: quamvis revera non putem admittendam talem semicinctii notionem; cum semicinctium esset viventium operimentum, nec cingeret undecunque caput, ut ipse vocis cortex præfert: sudarium autem capiti tegendo in mortuis addictum, obvolveret illud omni ex parte.

SECTIO XVIII.

De Tegmine capitis Sanctorum.

NOn agitur de operimento, quo Sancti in cœlo capita contegent. Nam in cœlo, beatos neque Sol per diem uret, neque Luna per noctem. Itaque non egebunt umbella, aut tutela capitis. Quinimo sub pennis illucentis sibi Solis justitiæ, erit sanitas, ut Malachias affirmavit. Multo sane liquidius esse debet, quod Sancti sint futuri in cœlis nudo capite, cum cætero corpore futuri sint nudi, ut recte statuit Lessius lib. 3. de summo bono n. 63. & Antonius Ludovicus l. de pudore *sub finem*. Nam si Adam & Eva in statu innocentiæ nudi erant, & non erubescebant, quanto magis non erubescent beati in statu gloriæ, etiamsi investes plane sint, ac nudi prorsus? In ipsis Angelis quos corporea specie exhibemus, Scripturæ

& Pa-

& Patres, analogiam aliquam vestimentorum nostratium agnoscunt, & ut illis appingantur permittunt: videmus tamen semper pingi ac describi intectos capite, nec vel S. Dionysium, vel Tractatores Symbolicæ Theologiæ, inter alia corporea Symbola, quæ Angelis appingunt, recensere unquam pileos, aut galeros, vel simile quodpiam capitis tegmen. Itaque non est, ut dixi, hoc loco quæstio de cœlesti tegmine capitis Sanctorum. Nec est item quæstio, de tegmine capitis, quod Sancti dum hic superessent, adhibuerunt. Usi enim sunt integumentis capitis, receptis in oris quas incolebant. Et si alicubi non erat usus tegendi capita, nudis erant capitibus, quod de Christo Domino pro more Judæorum inter quos vivebat, receptum passim videtur.

Quod ergo hic exponendum suscipimus, spectat ad tegmina quæ passim videmus apponi capitibus Sancto-

Sanctorum in picturis ac ſtatuis. Paſſim quippe exhibentur capitibus umbella radiante opertis, & veluti ſcuto fulgente contectis. Eſſeque hoc tegmen Sanctis peculiare uſus docet. Nam quod Alemannus in diſſertatione de Lateranenſibus parietinis cap. 9. negat eam eſſe ſanctitatis notam, difficile ſuadetur. Et quod unum opponit, de imaginibus Conſtantini & Salomonis; quorum neuter eſt probatæ in Romana Eccleſia ſanctitatis; facile enodatur. Nam Conſtantinum, Græci paſſim, & Latinorum plerique habent pro Sancto. Salomonem quoque S. Ambroſius diſerte *Sanctum* nominat, cui omnino multi, ejus pœnitentiam habentes ratam, ſunt aſtipulati. Itaque ex ea ſententia potuit orbiculatum diadema appingi Romæ Conſtantino, iis locis quos notavit autor Operis de Sanctitate Illyriana; cum de Conſtantini rebus diſſerit. Et ex eodem ſenſu, Ro-

mæ in Sacello S. Sylveſtri, ad ædem SS. quatuor Coronatorum, potuit Salomon eo orbiculato diademate inſignis exhiberi, tanquam Sanctus, in eorum qui ſic exhibebant ſententia.

De hoc ergo capitis Sanctorum tectorio, Joſephus Scaliger in Catalecta Virgilii *pag. mihi* 475. approbante Henrico Salmuthio in notis ad Panciroli vetera deperdita cap. de *fibula*, exiſtimavit, aliud non eſſe, quam πηνίσκον, ſive umbellam imlunatam, capitibus ſtatuarum impoſitam apud Ethnicos, ne avium ſtercoribus inquinarentur. Quod damnum ſibi ab albis corvorum ſtercoribus, imprecabatur Horatianus Priapus. Adducit in eam rem Scaliger, locum Ariſtophanis *in Avibus*, ubi Scholiaſtes ita expreſſit hanc vocem; tametſi quod notavit Henricus Stephanus in Theſauro V. πυνίσκος, apud Ariſtotelem, Polybium, Heſychium, & alios, vox illa non

non ſonet quod ex Ariſtophane præmiſimus. Hunc uſum brevi umbella contegendi ſtatuarum capita, à ſtatuis extantibus, ad imagines, pictorum errore & Catholicorum (ſcilicet,) ruditate, tranſiſſe, pronunciant prædicti ſectarii, ſugillantes Eccleſiam, quæ tanquam honoris cauſa approbet, vel ſinat apponi ſuper Sanctorum capita, quod à Gentilibus inductum primo eſt, ad avertendam idolorum ſuorum inquinationem, per avium ſtercora.

Negari non poteſt, quin aliquando Patres Ethnicis exprobraverint eam ſimulachrorum fœdationem per avium ſtercora. Lactantius 2. inſtit. cap. 4. aves, quas Ethnici terrore falcis, alteriusve Priapo adjuncti abigi exiſtimarent, ſimulachro illi fabrefacto, ac cæteris inſidere, & ibi nidificare, ſordesque egerere, ſubſannans dixit. Arnobius item lib. 6. *Non videtis ſub iſtorum ſimulachrorum caſis, ſtelliones, ſorices, mures,*

blattasque lucifugas nidamenta ponere, atque habitare? spurcitias huc omnes, atque alia usibus accommodata conducere, semirosi duritias panis, famis ossa in spem tracta; pannos, lanuginem, chartulas, nidulorum in mollitiem scilicet, & miserorum fomenta pullorum? Non in ore aliquando simulachri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses, quibus volatus innectere stridularum possint, impudentiumque muscarum? Non hirundines denique intra ipsos ædium circumvolantes tholos, jacularier stercoris plenas; & modò ipsos vultus, modò numinum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascunque se detulerit deonerati proluvies podicis? Erubescite ergo vel sero, atque ab animantibus mutis, vias rationis accipite: doceantque vos eadem nihil numinis inesse simulachris, in quæ obscœna dejicere neque metuunt, neque vitant; leges suas sequentia & instincta veritate naturæ. Eo igitur spectasse vult Scaliger, operculum illud

illud capitum ſtatuis appoſitum, ut arceretur inquinatio ab avibus: & inde manaſſe ad Chriſtianos abuſionem ſimilis tegminis, capitibus Sanctorum, non expreſſis tantum, ſed etiam pictis apponendi.

Hoc ſtercoreum ſpurciloquium, procul amandandum eſt. Neque enim vel Ethnici tegmen ſtatuis impoſuere ad abigenda ab avibus conſpurcamenta; vel ullus Catholicorum cogitavit unquam, de hac capitis Sanctorum tutela, ad arcendas ſordes ab avibus prætervolantibus, aut inſidentibus. De Ethnicis res eſt perſpicua, quia ſi id intendiſſent, oportuiſſet eos non ſummo duntaxat vertici tegmen adhibere, arcens avicularum fœculentias, ſed etiam toti faciei, ac reliquo corpori inducere aliquid aptum tegendo ſimulachro, quod undecumque conſpurcari contingebat, ut modo ex Arnobio audivimus. Deinde ut notavit S. Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 31. Eth-

nici circellum illum dixere *nimbum.* Id quod etiam habet Servius ad illud tertii Æneidos,

Et Lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.

Idem habet ad librum 2. ejuſdem operis, ubi de Pallade Tritonia, quæ ſummas arces jam inſederat, nimbo effulgens, & Gorgone ſæva. Spectabant ergo in eo circello adhibendo Ethnici expreſſionem nimbi effulgentis, ut ætherium & cœleſte quippiam inſinuarent; non autem ut ſpurcitias à ſimulachris prohiberent. Quomodo vero umbella ſuperponi potuit aut debuit, ad avertendas ſordes à capite ſtatuæ, in illo idolo quod S. Auguſtinus tract. 7. in Euang. Joannis ait fuiſſe pileatum? Idolum quippe fuiſſe conſtat, quia habebat Sacerdotem; & ita recte agnoſcunt ad eum locum Lovanienſes: qui quod *paleatum* putant legendum, id eſt è paleis contectum, vel

paleis

paleis opertum, non consonat cum vetustis Codicibus: ut nec lectio ingesta ab aliquibus, qui volunt legi, *palatum* id est *cœlum*, ex usu quorundam Latinorum, de quo D. Augustinus 7. Civit. cap. 8. ita ut sensus sit, Sacerdotem *Palati*, id est Dei cœlestis Afrorum, seducere simplices; fingendo, bene Deo suo cum Christo convenire. Qua ratione, idolum de quo D. Augustinus agebat, non fuisset pileatum. Sed, ut dixi, ea lectio dissonat omnibus antiquis Codicibus, qui constanter legunt *pileatus*, vel per librarii errorem *pilleatus*. Capiti itaque Idoli pileati, non timebatur conspurcatio per aves; ac proinde non eguisset ad eum finem umbellâ Scaligeri, sed aliquis alius erat usus operculi, statuis Numinum apud Ethnicos appositi. Liquida vero præsertim est inanitas Scaligeriani commenti, in imaginibus non extantibus sive eminentibus, cujusmodi sunt imagi-

nes pictæ, quibus ridicule apponeretur hujuſmodi aliquod capitis tegmen. Accedit quod in templis rite obſeratis, non plus timendum fuiſſet capitibus idolorum, à ſtercoribus avium, quam nunc timeamus operculis capitis noſtrarum ſtatuarum Sacrarum; quæ opercula, quis unquam queſtus eſt conſpurcari ab avibus?

Quod ergo natavit Lazius lib. 9. commentar. Reipub. Rom. cap. 19. apponebant Ethnici ſtatuarum capitibus circulum, ſpecie dimidiæ ſphæræ, tanquam coronam. Sic enim in hanc rem philoſophatur, deſcribens varias formas ſtatuarum, *Cum ahenea Sphæra ſtatuæ; ut hodie ſimulachra Sanctorum exprimuntur; ſupra quorum capita circulus ſemiſphæram referens nectebatur, quod & ipſum erat coronationis ſtatuarum genus, à Chriſtianis poſtmodum receptum, & ſimulachris, quæ Martyribus & Sanctis Dei, ob merita in religionem ponebant-*

nebantur, impositum. Meminit Marcellinus lib. 17. de obelisco è Thebis Romam perlato à Constantino, sic locutus. *Per arduum inane protentus: diuque pensilis, hominibus millibus multis tanquam molendarias rotantibus metas, cavea locatur in media; eique Sphœra superponitur ahenea, aureis laminis nitens; qua confestim vi ignis divini contacta, ideoque sublata facis imitamentum in figura æreum itidem in auro imbracteatum, veluti abundanti flamma candentis.* Idem lib. 25. sub finem. *Antiochiam venimus, ubi per continuos dies veluti offenso Numine, multa visebantur & dira, quorum eventus fore luctificos, gnari rerum prodigialium præcinebant. Nam & Maximiani statua Cæsaris, locata in vestibulo Regiæ, amisit repente spheram æneam, formatam in speciem Solis, quam gestabat.* Ad hujusmodi coronas, sive Solares quibus majores nostri Sanctos Dei expresserunt, alludit etiam Velleius Paterculus, his verbis

de Octavio Cæſare ſcribens : *Cui adventanti Romam, immanis amicorum occurrit frequentia. Et cum intraret urbem; Solis orbiſque ſuper caput ejus curvatus æqualiter circundatuſque in colorem arcus, velut coronam tanti mox viri capiti imponens, conſpectus eſt.* Et ſic patet cauſa, (concludit Lazius,) *quamobrem in hodiernum diem Sanctorum imagines cum tali ſemicirculo & pinguntur & ſculpuntur.*

Prædictum ergo morem Ethnicorum, pie æmulatam eſſe Eccleſiam, Sanctorum capitibus radios aut coronas ſuperponentem, cenſet Lazius. Neque enim refugit Eccleſia, ſicubi deprehendit inter ſordes Ethnicisſmi aliquid honeſtum & utile, exprimere illud imitatione, vel potius ab iniquis poſſeſſoribus repetere ea, quibus illi abutebantur; & in uſum pium convertere, quod multis exemplis illuſtrat Baronius ad annum Chriſti 44. *ſub finem*, & Martinus à Roa, l. de die Natali cap. 1.

Te-

Teguntur itaque Sanctorum capita tectorio referente coronam gloriæ, qua potiuntur. Si enim reducibus è navigatione, imponebatur *corona salutis*, de qua Paschalius lib. 2. de coron. cap. 9. *sub finem*; quanto justius coronantur Sancti, tot perfuncti periculis in hujus vitæ mari? Plane hæc est *corona felicitatis*, de qua idem lib. 7. cap. 7. & *corona gloriæ*, ac *diadema speciei* apud Isaiam: nec non corona Cruci olim circumpingi solita, ex S. Paulino epist. 12. ad quem locum multa & bene Rosvedius. Significabat autem ea Crucem cingens corona posteriores glorias, ad quas per Crucem pertingitur. Et quia umbella capitis Sanctorum, cœlestem Coronam significat, idcirco ea Corona passim appingitur radiata, ut insinuetur gloriæ splendor, quo Sancti potiuntur ex Dei visione, & perventione ad optatam requiem, post labores. Sicut enim plerisque Sanctorum, jam ex hac

vita, dum in tantis tenebris reptarent, facies radiavit, perſpicuo argumento ſplendoris interni, ut variis exemplis declarat Boſius lib. 15. de ſignis cap. 5. eſtque manifeſtum de Moyſe, cujus facies cornuta, id eſt radians viſa eſt, ex conſortio & familiaritate cum Deo: Ita iiſdem Sanctis, in plena jam luce conſtitutis, merito appingitur ea gloriæ emphaſis, quæ capitibus coronatis & radiatis continetur. Et vero fuiſſe Deitatis teſſeram quandam, radiare tempora, & coronam habere radiatam, de Ethnicorum etiam ſententia, tradit Dauſqueius ad lib. 3. Silii Italici ad illum verſum;

Siderei juxta radiabant tempora nati.

Ubi obſervat, Domitianum affectatorem Deitatis, capite radiato, (quod Deorum inſigne erat,) pingi ac effingi amaſſe, ut ex antiquis nummis docet. Ejuſdem vanitatis, Perſarum Reges inſimulat Petrus Chryſolo-

ſologus ſerm. 20. tractans dictum Apoſtoli Rom. 12. *Nolite configurari huic ſeculo*. Ait enim, vetari præter cætera ab Apoſtolo, *ne ſimus ut Perſarum Reges, qui ſubjecta nunc pedibus ſuis ſphæra, ut polum ſe calcare per vices mentiantur, nunc radiato capite, ne ſint homines, Solis reſident in figura; nunc impoſitis ſibi cornibus, quaſi viros ſe eſſe doleant effœminantur in Lunam; nunc varias velut Syderum ſumunt formas, ut hominis perdant figuram; & nihil ſupernæ claritatis acquirant*. Vallaris item corona erat radiata, ut ex Livio lib. 10. & 30. habetur. Quare corona radiata perbelle quadrat in Sanctos, vallum mortalitatis magno impetu ac violentia tranſgreſſos.

Cæterum minus apte Troilus Malvetius lib. de S. S. Canonizatione dub. 1. num. 19. & 20. diſtinguit inter *radios & coronam*: ſive (ut vocat) *diadema*: affirmans, radios appingi beatis, iis ſcilicet, quorum

æterna felicitas nondum eſt Eccleſiaſtica vindicatione plane comperta: Coronam vero tribui Sanctis, id eſt iis, qui donati ſunt canoniſmo. Quam minus congruam beatorum & Sanctorum diſtinctionem, nullo uſu probatam, cumulat idem author grammaticali ineptitudine, qua eam Sanctorum Coronam, *diadema* dici ſupponens, addit, nomen eſſe ductum à *dia*, quod eſt *duo*, & *demo*: quia careret perfecta rotunditate, ob dimidietatem circuli adeptam. Has notationis inſulſæ gerras, Grammaticis converrendas & eventilandas permitto.

Maluere alii umbellam, capitibus Sanctorum ſuperpoſitam, interpretari ſcutum, ſeu clypeum. Quo pertinere poteſt, quod Paulinus, deſcribens extrema S. Ambroſii tempora; cum dictante S. Antiſtite, Paulinus ipſe exciperet, ultimam, ideoque incompletam lucubrationem ejus in pſalmum 43. *Subito in*

modum

modum ſcuti brevis, ignis caput ejus cooperuit; atque paulatim per os ipſius, tanquam in domum habitator ingreſſus eſt, & facta eſt facies ejus velut nix: poſtea vero reverſus eſt vultus ad ſpeciem ſuam. Symbola hæc erant Sanctimoniæ B. Ambroſii, & afflatus Spiritus Sancti. Dimiſſis vero cæteris, inſiſtamus ſcuto, quod capiti hominis Dei viſum eſt incubare. Neque abs re Sanctorum capitibus impoſitus clypeus dicitur, quia Sancti Dei protectione Divina fruuntur: unde cantant gratulabundi, *Domine ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.* Verba ſunt Gulielmi Durandi de hac Sanctorum umbella differentis, lib. 1. ration. cap. 3. n. 20. Idemque habet S. Thomas; niſi quod ſcutum denique reducit ad coronam, diſtinguitque de ſcuto. Tractans enim illud Pſalmi quinti, *Domine ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos*, cum præmiſiſſet, bonam Dei voluntatem
eſſe

esse velut scutum contra omnia mala, addit: *Vel est hic, ut scutum protegens, in patria vero ut scutum coronans. Consuetudo namque fuit Romanis antiquitus, uti scutis rotundis; & in illis habebant spem victoriæ; & quando triumphabant illomet scuto, utebantur ut corona. Et inde Sancti pinguntur cum scuto rotundo in capite, quia de hostibus adepti triumphum, scutum rotundum, ad instar Romanorum, gerunt in capite pro corona. Dicit ergo;* scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos; *quasi dicat, pro scuto coronationis nostræ, habemus bonam voluntatem tuam, quæ nos hic defendit & ibi coronat.* Subscribit ad eundem Psalmi 5. versiculum Ayguanus, & Molanus lib. 4. de imag. cap. 26.

Scriptor per omnia eruditus, Laurentius Pignorius in tabulæ Isiacæ expositione, *(pag. mihi 23.)* hodiernum diadematis nomen, penes solum Deum & Sanctos locum habere

re demonſtrans; quorſum beatis cœleſtibus appingatur, rationem reddit, ex uſu antiquo orbem capiti circumſcribendi, venerationis ac majeſtatis indicem. Obſervaſſe namque ſe ait, Imperatoribus quos ſupra mortalitatem elatos ſtatuebant, Provinciis item ac urbibus primariis, & Deorum animalibus circumpoſitum hujuſmodi orbem. Domitiani radiatum caput Plinius in Trajani Panegyrico ſubſannat. Erat autem id Statii pro Domitiano votum. Sic enim accipit Bernartius illud ex 1. Thebaidos.

Ipſe tuis alte radiantem crinibus arcum.

Imprimat.

Adulatur enim Papinius Domitiano, cui ex inſano veterum uſu, Principum ſtatuis apponendi quæ ſunt ſigna Deorum propria, arcum radiantem, id eſt coronam radiantem, apprecatur, qualis Auguſto appoſita eſt, ut nummi plerique docent.

DIVVS AVGVSTVS
PATER PATRIAE

cent. Suetonius item in Augusto his verbis suffragatur. *Sequenti nocte, statim videre visus est filium, mortali specie ampliorem, cum fulmine ac sceptro, exuviisque Iovis Opt. Maximi, ac radiata corona.* Antonini & Constantii numismata quæ exhibet Pignorius, tali circulo circun-

data capita præferunt. Juſtiniani & Theodoræ Auguſtæ imagines, Ravennæ in æde S. Vitalis, hodieque muſivo opere reſiduæ, eodem circulo ambiuntur capita. In notitia utriusque Imperii, & in tabula itineraria per M. Velſerum edita, viſuntur Provinciarum & urbium imagines, ſic diadematæ. Eademque ſpecie exhibetur pavo, quem Æternitas manu geſtat, in antiquo nummo Fau-

ſtinæ Auguſtæ. Ægyptii eum orbem ſummo capiti ſimulachrorum ſuorum circumdabant. Ab illis id mu-

mutuatos Romanos, & habita decoris ratione variasse, quod capiti cui Divinum quid inesse putabant, eo situ corona aptaretur, conjectat Pignorius; addens eum ornatum insequentium Principum moderatione, tacitoque omnium consensu, Deo & sanctis ejusin totum cessisse, retento antiquo *diadematis* nomine. Absunt ista à stercoreis Scaligeri sectarii, de Sanctorum umbella cogitationibus, quam longissime.

INDEX

INDEX AUTHORUM,

Qui in hoc opere laudantur, vel emendantur.

A.

Abelardus (Petrus.) 155
Abbas Panormitanus. 285
Acron. 30
Adricomius. 348
Ælianus. 282
Agathias. 191
Albanus (*Hieronymus*) 270. 281. 286
Alciatus. 44
Alcuinus. 36
Alemannus (Nicolaus.) 181. 302. 359
Alexander (Neapolitanus.) 185. 187. 191. 299.
Alexander P. P. III. 147
Allatius (Leo.) 78
Alliaco (Petrus de.) 278
S. *Ambrosius.* 1. 2. 5. 6. 56. 60. 66. 88. 90. 91. 105. 113. 115. 123. 138. 139. 145. 146. 153. 154. 289. 306.
Ammianus Marcellinus. 164. 367

Anastasius Bibliothecarius. 40.178. 269.
Ancharanus. 231
Annellus Persicus. 38
S. *Antoninus* 278
Antonius Iulianus Rhetor. 33
Appianus. 237. 250. 254
Apuleius. 52. 86. 148. 151. 177. 248
Aristophanes. 185. 204. 360
Arnobius. 121. 140. 149. 347. 361
Arrianus. 185. 299
Artemidorus. 3
Arturus à Monasterio. 333. 339
S. *Asterius.* 165. 169
S. *Athanasius.* 130
Atheneus. 8.120.164.167.247.248. 299
Antonius Augustinus. 23
S. *Augustinus.* 35.64.67.97.124 142. 147.153.192. 228. 229.242. 261. 272. 297. 364. 365.
Avienus (Rufus.) 49
Ausonius. 274
Ayguanus. 374
Azor. 28

B.

Bagotius (Joannes) 211.
Baiffius (Lazarus) 59. 189.
Baldus. 231. 285.
Balsamon. 279. 291.
Barbatius. 285.
Barbosa. 298.
Baronius. 78. 114. 134. 291. 292. 356. 368.
Barrensis (Renatus) 209.
Barros (Joannes de) 174.
Bartolus. 209.
S. *Basilius.* 75. 123.
Beda. 113. 269. 313. 351. 355.
Bellarminus. 17. 18.
Bellonius (Petrus.) 288.
S. *Benedictus.* 328,
S. *Bernardus.* 164. 287. 311.
Bernartius (Joannes.) 109. 290. 375.
Beroaldus (Philippus.) 149.
Bertachinus. 206. & seqq. 216.
Bion. 205.
S. *Brigitta* 349.
Bisciola (Lælius.) 9. 276.
Bodinus (Joannes.) 217.

Boëthus (Hector.) 287.
Bosius (Thomas.) 370.
Boverius (Zacharias.) 331.
Brassicanus. 32
Brissonius. 31. 104. 107. 120 191
Brodæus. 25. 166. 228.
Budæus (Guillelmus.) 191. 213.
Bulengerus (Julius Cæsar.) 190.
Bulialdus (Israël) 216.

C.

C*Ajetanus* Cardinalis. 233.
Canisius. (Henricus.) 46.
Capella (Martianus.) 277.
Caper. 140.
Capitolinus. 324
Carpathius (Philo.) 118.
Carracciolus. 298. 299. 302.
Casalius. 194.
Cassianus. 45. 114. 115. 119 315. 316.
Cassiodorus (M. Aurelius.) 214.
Castro (Paulus de.) 285.
Catena (Hieronymus.) 284.
Catullus. 104 166. 349.
Cedrenus. 181. 270.
Cenedus. 286.
Ce-

Cepola. 285.
Chifletius (Jacobus.) 347. 352
Chrysologus (S. Petrus.) 371
S. *Chrysostomus* 40. 48. 72. 262
Ciacconius. 278. 281
Cicero. 9. 10. 20. 120. 151. 161. 162. 254.
Clemens Alexandrinus. 6. 86. 97. 98
Codex Theodosianus. 274
Codinus. 172. 180. 181. 196. 197. & seqq. 292
Cœlius Rhodiginus. 3. 107
Columbi (Bonaventura.) 334. 336
Columella. 319
Concilium Gangrense. 72. 275
—— *Nicænum.* 136
—— *Aurelianense.* ibid.
—— *Carthaginense.* 123
—— *Agathense.* 122
—— *Cæsaraugustanum.* 122
—— *Triburiense.* 137
Corserus (Antonius. 286
Cresolius. 13. 204
Cujacius. 275
Curopalates. 181. 184

Cur-

Curtili (Bonus de.) 231
Curtius. 189. 190. 191. 299
S. Cyprianus. 30.37.64
S. Cyrillus Hieroſolymitanus. 85.263

D.

S. Damaſcenus. 348
Dauſqueius. 120. 370
Delrio. 10. 58. 82. 119
Demoſthenes. 167
Diodorus Siculus. 120.169 192.230
Dio Pruſeus. 48. 79. 187. 188
Dio Chryſoſtomus. 191
Donellus. 213
S. Dorotheus. 152. 280. 317
Durandus (Guillelmus.) 65.67.322
Durantius (Jacobus.) 221
Durantus (Stephanus.) 347
Dionyſius Halicarnaſſeus. 23. 163. 235. 247. 251. 253. 298.

E.

ENnodius. 315
S. Ephrem. 145. 313
Epiphanius. 34. 145. 263
Eraſmus (Deſiderius.) 211.256.272
Eſtius. 101

Euagrius. 329. 348
Eugubinus. 291
Eunapius. 205
Eusebius. 23
Eustathius. 3. 4. 119
Eustrathius. 213

F.

F*Aber* (Petrus.) 54. 106. 210. 324
Fabius. 11
Facundus Hermianens. 278
Fasti Siculi. 181
Felinus. 231. 286
Ferrarius (Octavius.) 157
Festus. 21. 30. 91. 105. 236. 247. 248 250 251. 253. 273.
Fevardentius. 63
Flaccus (Albinus.) 61
Fortunatus. 119
Fulgentius. 7. 26. 240
Fumus. 233. 234

G.

G*Alesinius.* 331
Gavantus. 38
Gelasius P P. 135. 136. 146
Gellius. 221. 236. 237

Geor-

Georgius Alexandrinus. 105
S. Germanus. 325
S. Giergovitz. 31
Godelmannus. 207
Godinus (Nicolaus.) 171. 315
Goltzius. 170. 185
Gratianus. 60 68
S. Gregorius PP. 123. 137. 228
273. 305. 354.
S. Gregorius Nazianzenus. 145. 203
230.
S. Gregorius Nyssenus. 13 116. 230
Gregorius (Petrus) Tolosanus. 293
Gregorius Turonensis. 21. 134. 275
276.
Gretserus. 172. 180. 198. 291
Guainerius (Antonius. 57
Gualterus. 121
Gyraldus (Lylius.) 26. 42. 239. 240

H.

H*Aestenus* (Benedictus.) 132
316.
Henriques. 38
Heraldus. 222. 323
Herbestenius (Sigismundus.) 172

Herodianus. 184.
Herodotus. 14. 22. 192.
Hesychius. 323.
S. Hieronymus. 18. 88. 104. 105. 113. 115. 117. 118. 129. 123. 141. 147. 165. 170. 255. 314. 326. 340.
Hildebertus. 39. 40.
Hippocrates. 10.
Homerus. 32.
Homobonus. 30
Homodeis (Signorellus de.) 225
Horatius. 111. 121. 161
Hotomannus. 150. 212. 213
Hugbaldus Elnonensis. 126
Hugo de S. Caro. 271

I.

Iacobus Cardinal. Papiensis. 268
Iamblichus. 205
Iansenius (*Cornelius*) Episc. Gandavensis. 77. 263. 265
Iason. 286
Innocentius. P P. I. 141
Interpres Iuvenalis. 105
Ioannes Andreas. 183
Ioannes Diaconus. 302. 304
Ioannes Grammaticus. 3

Ioan-

Ioannes Sarisberiensis. 320
Iornandes. 181. 296
Iosephus. 256. 257. 260. 265. 268
Iovius. 8. 56
Isaac. 35
S. *Isidorus* Pelusiota. 4. 110. 112. 120. 249. 275. 291. 363
Iulianus Imperator. 54. 213
Iunius (Hadrianus.) 8. 50. 59. 120. 166. 168. 198. 208. 298.
Ivo Carnotensis. 64. 69.
Iustinus Historicus. 79
Iuvenalis. 51. 161. 177. 194. 205. 220. 241. 272. 320. 322

K.

KIrcherus (Athanasius.) 226
Kirchmannus. 19

L.

LActantius. 4. 11. 361
Laingæus. 208
Lambinus. 121
Lampridius. 56. 58. 320. 321
Landmeter (Laurentius.) 101. 276
Laymannus. 38
Lazius. 366. 368

Lemnius. 58
Lenaudiere (Petrus.) 225. 231. 234
S. Leo. 142
Leonides. 228
Lessius (Leonardus.) 357
Lippomanus. 83. 116
Lipsius (Iustus.) 19. 157. 160. 324
Livius. 20. 28. 161. 217. 254
Logotheta (Georgius.) 280
Lorinus. 347
Lucanus. 104. 323
Lucianus. 22. 120. 170. 189. 205. 242. 290.
Lucretius. 28
Ludovicus (Antonius.) 357
Luitprandus Cremonensis. 117. 118
Lyranus (Nicolaus.) 108. 261

M.

S. Macarius. 81
Macrobius. 29. 42
Magius. 164
Maldonatus. 263
Malonius. 348
Malvetius (Troilus.) 371
Mandosius (Quintilianus.) 209. 234
Manfredus. 270

Ma-

Manilius. 228
Marianus. 114. 256
Marsiliis (Hippolitus de.) 286
Martialis. 19. 37. 39. 49. 51. 111. 163. 164. 170. 177. 193. 194. 222. 273. 319. 321. 323.
Martinius (Martinus.) 172
Martinus Laudunensis. 28
Martinus Polonus. 277
S. Maximus. 165. 169
Mazaronius (Antonius.) 268
Menardus (Franciscus.) 37. 224
Metaphrastes. 125
Methodius. 305
Meursius (Joannes.) 113
Middendorpius (Jacobus.) 205. 206
Minutius Felix. 26
Mizaldus (Antonius.) 57
Molanus. 276. 314. 374
Monodus (Petrus.) 124

N.

N*Annius* (Petrus.) 241
Nicephorus Calixtus. 61. 66
Nicephorus Gregoras. 197. 280. 317. 326. 328.
Nicetas Choniates. 196. 280

Nicolaus. P P. I. 92
S. Nilus. 345
Nonius. 113. 148. 220

O.

ONuphrius Panvinius. 78. 107. 293
Optatus Milevitanus. 143. 148
151. 152. 153
Origenes. 305
Orosius. 219
Osorius. 174
Ovidius. 107. 109. 110. 148. 162

P.

PAcatus. 247
Palæottus (Alphonsus. 283. 348
352
Palladius. 127. 128. 216. 252. 275.
327. 339
Pamelius. 40. 63. 69
Pancirolus. 21. 191. 217. 219. 226.
272. 298. 299
Paschalius (Carolus.) 106. 169. 187.
191. 193. 200. 264. 268. 390.
293. 369
Paschasius (Stephanus.) 224
S. Paulinus. 75. 115. 314. 369. 372

Pe-

Pelagius (Alvarus.) 128. 338
Penna (Lucas de,) 211
Pennottus. 276
Persius. 19. 273
Petrarcha. 224. 230
Petronius. 163
Petrus Blesensis. 287. 294
Phavorinus. 113
Philo Judæus. 80. 194. 268
Philostratus. 177. 194. 204
Photius. 203
Pierius Valerianus. 23. 164. 170. 219.
221. 239. 300. 301.
Pignorius (Laurentius.) 240 374
Pineda. 77
Pisanus. 78
Pithœus. 21. 44
Placiades (Fulgent.) 7
Platina. 277. 281. 293
Plato. 7. 10. 33. 76. 120. 216
Plautus. 29. 32. 163. 220. 347
Plinius. 22. 87. 104. 161. 215. 256.
282. 283. 375.
Plutarchus. 26. 44. 86. 87. 160. 167.
177. 189. 192. 219. 237. 285. 299

Pollux (Julius.) 116. 167. 191. 192
Polonus (Martinus.) 277
Polybius. 283
Polydorus Virgilius. 14. 166
Poncius (Basilius.) 325
Prado (Hieronymus.) 82. 107
S. Proclus. 345
Procopius. 284
Propertius. 29
S. Prosper. 67. 38
Prudentius. 138. 264

Q.

Q*Vintilianus.* 104

R.

R*Abanus.* 64
Raderus. 133. 329
Rangolius (Claudius.) 9
Raynaudus (Theophilus.) 13. 54. 75. 141. 242.
Rebuffus (Petrus.) 205
Regius (Carolus.) 211
Remondus (Florimundus.) 71. 174
Rhenanus (Beatus.) 168
Ribera. 255. 257
Ricardus (Vincentius.) 347

Rigaltius (Nicolaus.) 87
Riolanus. 13
Roa (Martinus à.) 83. 368
Rosveidus (Heribertus.) 78. 270. 276. 369.
Rubenius (Philippus.) 245. 246
Rupertus. 35. 142

S.

SA (Emanuel.) 17. 234
Sabellicus. 281
Sada (Octavianus.) 23
Salazar. 82
Salmasius (Claudius.) 276
Salmuth (Henricus.) 213. 360
Salvianus. 62. 165
Sallustius. 44
Salicetus. 285
Sancius. 14. 92. 345
Sandæus (Maximilianus.) 206. 222
Sangle (Claudius de la) 312
Sansovinus. 174
Saussayus (Andreas.) 80
Scapius. 285
Scaliger (Josephus.) 360
Sehegkius. 20. 31

Scortia. 38
Seneca Philoſophus. 117. 163. 187. 217.
Seneca Tragicus. 104. 241
Septuaginta Interpretes. 116. 117
Serranus (Attilius.) 351
Severus Alexandrinus. 60. 275
Servius. 30. 108. 112. 219. 253. 364
Sidonius Apollinaris. 190
Sigiſmundus Baro. 196. 297. 339
Silius Italicus. 189. 282. 289
Simeon (Rabbi.) 263
Simeon Theſſalonicenſis. 36
Siricius PP. 91
Socinus (Marianus.) 212
Sopranis. 15. 19 344
Sozomenus. 326. 327
Spondanus. 217. 271. 301
Statius. 108. 109. 112. 164. 253. 290
Stellartius (Proſper.) 261
Stephanus (Henricus.) 360
Stephanus (Joſephus.) 185
Strabo. 167. 235. 243
Straccha. 221
Suarez (Franciſcus.) 138. 325

Sueto-

Suetonius.22.49.50.51.160.162.163.
164.189.219.235.319.321.349.376
Suidas. 113.116 119.239.269.346
Surius. 79
Susanis (Marquardus de.) 286
Symmachus. 31
Synesius. 23.48.178

T.

TAcitus. 88.103.162.189.319
Tertullianus. 9.37.50.62.72.79.
84.88.93.96.100.101.102.111.112.
115.119.121.122.138.140.168.177
264.342.
Theodoretus. 4.276
Theon Smirnæus. 215
Theophanes Nicænus. 66
Theophilactus. 346
Theophrastus. 32
S. Thomas. 372
Thucidides. 168
Tiraquellus. 12.286
Tostatus Abulensis. 15.31.32
Trigaultius. 172.201.226
Turnebus (Adrianus.) 19.121
Turrianus. 66.71

Vale-

V.

VAlerius Flaccus. 29. 170. 241
Valerius (Maximus.) 88
Varro. 22. 29. 140. 250
Velleius Paterculus. 368
Vegetius. 164. 233
Velſerus (Marcus.) 379
Vgolinus. 38
Vicecomes (Joſephus. 68
Victor Vticenſis. 68
Victor (Aurelius.) 30. 219. 252
Victorinus (Hugo.) 69. 290
Villalpandus. 258
Virgilius. 26. 28. 214. 240. 254
Vivaldus (Joan. Ludovicus.) 231. 278
Vives. 236. 239
Vlpianus. 212
Volaterranus. Raphaël. 281. 331

W.

WAdinghus (Lucas.) 333

X.

XEnophon. 187. 188

Z.

ZOnaras. 187. 276
Zozimus. 2

IN-

INDEX RERUM, & VERBORUM.

A.

Abjectio baculorum ad recitationem Euangeliorum. 39

Adulteræ olim decalvatæ. 54

Ægyptii non operiebant capita nisi in summo luctu. 14

Ægyptiis laneæ vestes profanæ erant. 176

Ægyptiorum & Æthiopum sacerdotes pileati. 243

Ales, frater patruelis Mahumetis, ac gener, legem soceri suis interpretationibus interpolavit. 175

Albogalerus. 246. 250

Albogalerum quis portaverit. 250

Annibal nunquam operiebat caput. 19

Apere, pro vinculo comprehendere antiqui dicebant. 247

Aperto capite sacrificabant Romani, ante adventum Æneæ in Italiam. 42. cur morem hunc mutaverit Æneas. *ibid.*

Apex Pontificatum, Religionem & Sacerdotium in nummis denotat. 237. 247. cujus figuræ esset. 236, 238, 247. amentis religabatur *ibid.* erat fastigiatus. *ibid.*

Apex duplex, alter Flaminum, alter Pontificum. 247. quid esset. 249

Apex pro pileo sumptus à Cicerone. 254

Apicis Flaminis Dialis figura expressa. 253

Api-

Apici affigebatur virgula oleagina. 236 250

Apiculum quid 253

Appetentia Doctoratus in indocto Luciferianæ ſuperbiæ ſignum præbet. 233

Arabes Homari ſectatores. 175

Apud Sinas nefas eſt & inurbanum nudo eſſe capite. 44. 308

Armeniorum Reges utebantur Cidari 192

Arnobius explicatus. 326. & ſeqq.

Arvernenſes in luctu operiebant capita. 21

Aſſurrectio ad recitationem Euangelii. 40

Athletarum triplex corona pro triplici eorum gradu. 208

Aureola. 211

B.

Baccalaureus 209. ejus vox unde derivetur. *ibid.*

Bacchi ara cornuta. 290

Baculus pro enſe, 39

Baldachinum. 305

Baptizatorum vertex chriſmate inunctus. 61

Bardocucullus. 321. quid ſit. 322. & *ſeqq.* Penulæ attexebatur, *ibid.*

Biretum Tartarorum 172. Doctorum. 206, 212

Burrum dicebant antiqui, pro eo quod poſtea *ruſſum* eſt denominatum.

Byrrhum 273, 275. & *ſeqq.* in uſu Epiſcoporum. *ibid.*

Byzantini exules nobiles, ut nobilitatem ſuam teſtarentur, appulſi in Italiam, pileos geſtabant. 221

C.

Cæſar caſurus togam ad ima crura

ra deducebat. 160
Calantica quid. 108
Calcei lunati Patriciorum Romanorum. 194. & *seqq.*
Calcei purpurei. 280
Calceus capitis. 37
Caliandria quid. 21
Calyculi in cidari Pontificis Hebræorum. 258, 260
Caliendri. *ibid.* Caliendrum *ibid.*
Calyptra quid 119 & *seqq.*
Candye. 180. & candya. 191
Candys. *ibid.*
Capita nuda & excæsariata firmantur & obdurescunt. 22
Camelaucus & camelauchium quid. 269 313
Camelauciis usi Imperatores. 270
Camelauchi Monialibus in usu. 313
Capite resecto cur statim moriatur homo. 1. 2
Capite calvo nihil invenustius. 48
Capitis contorsio apud Hebræos quid significaret. 18
Capitis tecti inclinatio apud nonnullos nota venerationis. 43
Capitolium humani corporis caput. 4
Caput præstantissimum omnium membrorum, 2. 6. cum cœlo & arce componitur, 3, 4. mens hominis sedem in eo fixit. *ibid.* & 10 membrum hominis divinissimum. 7
Caput pro toto homine sumtum, 9 item pro perfectione in re qualibet. 10. subducendum injuriæ adhibito operimento. 13
Caput apertum & nudum aliquando sumtum

ptum pro fronte perfricta & inverecunda. 32
Caputium S. Francisci an fuerit pyramidale, 331 & seqq.
Carthaginenses cur purpuram in præliis induerent. 282
Causia. 167
Cato nunquam solitus operire caput. 9
Christiani primi intecto capite procedebant, 22. sic etiam nunc in sacris semper nudo sunt capite 25, 30. & quare. 34
Cicadæ in pileis Atheniensium. 168
Cidaris 191. & seq. 255. apud quos in usu. 192
Cidaris Pontificiæ & Sacerdotalis differentia. 257, 261, 265
Cidaris Pontificis Hebræorum expressa, 258, 259.
Pontificis Christianorum cidaris expressa. 267
Clericalis pileus expressus. 295
Codex Euangeliorum olim imponebatur throno exquisite ornato. 41
Cœli nomine caput donatum. 3, 4
Cœlibaris hasta 148 junoni sacra. 149
Color pilei Doctorum. 206. & seqq.
Coma caput tutatur & honestat. 48, 56
Constantinus caput obvelatus in nummis. 23, 24
Coronarum triplex divisio. 264
Corona ex myrto baptizatis imposita. 60
Corona Doctoribus ac Magistris imposita. 204

Co-

Corona Symbolum meritorum. 262
Coronæ adhibitæ in primis nuptiis, ob ſervatam illuc uſque pudicitiam. 262
Coronatus pro homine multorum meritorum, 261. item pro ſacerdotium gerente. 264
Corporis incurvatio nota venerationis. 43, 44
Coſta quarta in pileo Clericali cur in multis deſideretur. 306
Crinium ſolutio in nuptiis. 148
Crinonia. 180
Crobylum Athenienſium. 168, 169
Cuculla vel cucullus, 315. aliquando non ſolum capitis tegmen ſed & veſtem diffuſiorem denotat. *ibid.*
Cuculli cur infantibus impoſiti. 45.
cur Monachis conceſſi, *ibid.* 314, 324
eorum materia, 326 & *ſeqq.* forma. 328 & *ſeqq.*
Cucullus proprie quid ſit, 316. vile operimentum. 318
Cucullus S. Franciſci expreſſus. 332. 337
an fuerit pyramidalis, 330 & *ſeqq.*
Cuffa quid. 108
Cyliſtræ. 205
Cyrbaſiæ. 251

D.

DEcimarum dominium conceſſum per traditionem pilei. 222
Deponere coronam apud Hebræos quid eſſet. 16, 17
Depoſitio enſis ad recitationem Euangeliorum. 39
Deſperati in ſummo diſcrimine caput invol-

volvebant. 161
Diadema. 181. unde derivetur. 183. solis imperatoribus peculiare. *ibid.*
Diadema quis primum capiti aptaverit. 181. cingebat nudum caput. 188
Diadema olim militaris zona vocabatur. 183. cujus coloris fuerit. 188
Diadumenus pileatus ex utero matris prodiit. 56
Diadema capiti imposuisse erat crimen læsæ majestatis. 184
Diademata multiplicabantur pro numero Regnorum. 184 189
Dii operto capite invocati. 29
Dioscurorum nobilitas pileis adumbrata. 221
Discrimen inter velamen Virginum & Viduarum. 135
Discrimen veli Vestalium à velamine virginum Christianarum. 139
Discrimen inter Turbantes Turcarum & Persarum. 174, 175
Doctoribus cur concessus pileus. 223, 224
Doctorum pileus 203 apud varios varius. *ibid & seqq.*

E.

EPiscopi & Sacerdotes totius Orientis sacrificant aperto capite. 36

F.

FAbula de Joanne papissa unde ortum traxerit. 78
Faciales quid. 87
Fascia pro diademate. 188
Flammeum quid. 102 & *seqq.* unde dictum. 104. cujus coloris esset 104, 105
Fla-

Flammeum virginale 147
Flaminica semper utebatur Flammeo. 104
Flaminica divortium facere non poterat. *ibid.*
Flendi vox quomodo apud LXX. interpretes intellecta. 18
Floccus in vertice pilei Doctorum 260. apud varios varius. 207
Flamen moriturus pileum necessario deponebat, & cur. 239 254
Flamen dialis sub divo existens, apicem semper gerebat. 237. sub tecto apicem deponere liberum erat. 239
Flamines unde sic dicti. 239
Fœminæ ægrius calvescunt. 50
Fœminæ Christianæ ignominiæ causa decalvatæ. 54
Forma pilei Doctoralis apud varios varia. 224. & *seqq.*
Forma quadrata in pileis Doctorum quid denotet. 226. & *seqq.*
Forma rotunda pilei Doctoralis quid adumbret. 224. & *seqq.*

G.

Galericulum tegendæ calvæ adhibitum. 50
Galericum ad nigras vel albentes comas occulendas appositum. 50, 51
Galerus. 246
Galerus ruber Cardinalium à quo Primum concessus. 287
Galerus viridis Episcoporum. 217
Galerus Pontificia benedictione sacer. 343
Græci non inungebant verticem baptizati. 65
Græcorum Ethnicorum

rum mos sacrificandi aperto capite. 42
Græcorum virilia capitis tegmina. 166

H.

HApsus in vertice pilei Doctorum. 206
Hebræi fluentem cæsariem vittis ac tæniis coërcebant. 16
Hebræis probrosum erat orando aperire capita. 31
Homar affinis Mahometis, pro lege à Mahomete proposita acriter adversus Alim certavit. 175
Homaritarum Turbans cujus coloris. 175

I.

IBeri purpureis vestibus in pugna utebantur. 283
Imperatores Constantinopolitani in bello, & ubi operiri capita mos erat pileis Laconicis utebantur. 178
Imperator Verus nocte vagabatur per lupanaria cucullione obtectus. 320
Inaures quas Jacob unà cum idolis sepelivit, an fuerint inaures vulgares. 242
Indigna titulorum Doctoralium assumptio summæ stoliditatis indicium. 229 *& seqq.*
In capite habitant artes omnes. 11
In Cappadocia maxima Magorum multitudo. 243
Infantibus & pusionibus appositi cuculli ad tutelam capitis. 45
Infulæ. 2 42
Infula quid proprie esset. 290
Inunctio in baptismate symbolum dignitatis Regiæ, & Sacer-

cerdotalis. 63
Jovius notatus 8
Isidis Sacerdotes *linigeri* dicti. 177
Itali operiebant capita in religiosis functionibus. 30
Judæi in mœrore & jejunio operiebant capita. 14, 17
Juramentum per Principis caput solemnissimum. 8
Juramentum per genium principis. 9
Jupiter dictus præesse capiti. 7
Justinianæum, capitis tegmen à Justiniano Imperatore inventum. 181

K.

Kisulbassi appellati Persæ, & cur. 176

L.

Lacones cur purpuram in præliis induerent. 282
Lex apud Romanos, ut nullus vir, nec mulier operto capite accederet ad Imperatricem. 126
Liberti habebant jus tegendi capita. 222
Linteæ tunicæ Ægyptiorum. 176
Linteola tegendo capiti usurpata. 157. 165
Linteola non erant ex numero tegminum virilium à Romanis receptorum. 156
Lorum discernendum à Phrygio seu mitra. 292
Lunula in calceis insigne nobilitatis. 194

M.

Magi Pirethi, cinerem multum & ignem perennem servantes. 244
Masnephthes. 257
Membra hominis capiti famulantur. 5
Mercurius cur quadra-

aratus effictus. 228
Mitella, operimentum capitis. 86, 148, 151
Mitellæ purpurâ tingebantur. 152
Mitrella. 151
Mitra, & quid proprie denotet. 106, & *seqq.*
Mitra S. Sylvestri Avenione Romam missa. 293
Mitra Episcoporum. 287. ejus figura expressa *ibid.* cur bicornis. 293. & *seqq.*
Mitra pro infula sumpta. 290. aliquando pro Phrygio. *ibid.*
Mitrula. 151
Monachis cur cuculli concessi. 45
Moniales olim utebantur cucullis. 339
Moscorum pileus clericalis. 297
Mulier cum pileo in nummis imago libertatis. 219
Mulier nubit, vir ducit. 240
Mulierum processus in publicum intecto capite indecorus. 71. 112. quare. *ibid.*
Mulieres orantes cur caput opertum habere debeant. 72, 74
Mulieres Hebrææ statim à gentis exordio velarunt capita. 81. is usus deinceps etiam tenuit. 84
Mulierum Græcarum velamentum. 86
Multa toga. 162
Mystarum initiatio quomodo instituta. 215
Mancipia cùm libertate donabantur, rasis capitibus pileum in Feroniæ templo accipiebant. 219. & *seqq.*
Mancipiis quamdiu servitutem serviebant, caput necessario nudum erat, quicquid demum accide-

ret incommodi. 222
Μαφόρια quid. 106
113
Maphorium. 119
Masinissa quantacunque cœli inclementia urgeret, nunquam operuit caput. 19
Masors & Mavors quid. 110, 113

N.

NUbendi vox unde derivata. 90 91. 104
Nubentes antiquitus coronabantur in signum servatæ illuc usque pudicitiæ. 262 quæ coronatio in nuptiis secundis omittebatur. *ibid.*
Nudatio capitis in signum subjectionis & reverentiæ. 42
Numina membris attributa. 7. 8
Nuptiarum vox unde originem traxerit. 140
Naufragi emergentes radebantur olim. 220
Neophyti quamdiu capitis tegmen in baptismo collatum gestarent. 67. 68
Nero cucullione adopertus lupanaria noctu percurrebat 320
Nerone mortuo plebs discurrebat pileata. 219. quare? *ibid.*
Nobilitas in astragalis proverbium. 194

O.

ODium inter Turcas & Persas unde ortum. 175
Osculum manui impressum nota venerationis. 44

P.

PAllia fœminea caput obtegentia. 115
Pallio Romani aliquando tegebant capita. 162
Panaf operimentum capitis Seraphinorum.

S

rum. 33
Parthi pileati. 171
Peplum. 116
Persæ sectatores Alis. 175
Petasus. 164. Æthiopum. 171
Petasatus. 164
Philla quid. 107
Persarum sacerdotes gestabant Tiaras. 243
Phryges dicti *Phrygiæ* ob effœminationem. 78
Phrygius capitis amictus. 240, 241. subligabatur mento. *ibid.*
Phrygium. 290, 291
Pilaticia. 200
Pileata Roma. 163
Pilei rubri usus antiquus. 272
Pilei apud Romanos è lacernis cæsis. 164
Pilei pelliti Germanorum. 193
Pilei Doctorum color varius. 206. & *seqq.*
Pilei Clericalis forma quadrata quid denotet. 300, 302. crucis efformatio in eo quid repræsentet.
Pilei Clericalis forma apud varios varia. 297. & *seqq.*
Pileo aliquando tegebant caput Romani. 163
Pileoli ex qua materia fierent. 164
Pileolus purpureus *Pontificis*. 270. ruber *Cardinalium*, viridis *Episcoporum*. 287
Pileolus depositus ad recitationem Euangelii. 39
Pileus Sebastocratoris. 198. Despotæ. *ibid.* aliorumque aulæ Constantinopolitanæ. *ibid.* & *seqq.*
Pileus nota virtutis spectatæ. 211. symbolum libertatis. 217 & *seqq.*
Pileus in usu apud Ro-

Romanos. 163, 164 Græcos, 166. Parthos, 170. Scythas. 171. Garamanthas. *ibid.* Æthiopes *ibid.* Sinas, 172. Moscos. *ibid.*
Pileus incantatus Sereniani Ducis. 164
Pileus Doctorum apud varios varius. 203. & *seqq.* 223. & *seqq.* Sacerdotum. 294
Pileus cornutus priscorum Sacerdotum Ethnicorum. 289
Pileus Thessalicus. 164. 166. Macedonicus *ibid.* Phrygius. 240. Atheniensium. 168
Pileus ex dimidio ovo Struthionis. 171
Pileus ruber Cardinalibus concessus quid denotet. 277. & *seqq.*
Pileus Clericalis Episcopis communis extra solemnitates. 294
Pompeius oppressus togam ad ima crura deduxit. 160
Pontificis Christianorum gestamen capitis cujus inventum. 268
Porrum hortense loco flocci impositum pileis Doctorum apud Genevenses. 207
Positio baculorum ad recitationem Euangelii. 39
Privilegium singulare pilei Cardinalitii. 285
Prusias Rex ut se Romanorum libertum profiteretur, Legatis eorum raso capite occurrit. 220
Purpura Senatoribus in usu. 283. Diis placandis advocata. *ibid.*
Pyramidalis an fuerit cucullus S. Francisci. 331. & *seqq.*
Pyratheia quid. 244

Pyrethi qui vocentur in Cappadocia. 243. non cultro, sed stipite quodam mactant. *ibid.* cinerem multum, & ignem perpetuum servant. 244
Pyrrhus pileus. 272

Q.

QUadrata forma in pileis Doctorum quid denotet. 226
Quadratum esse quid significet. 305

R.

RAsura capitis in manumissione servi nota erat declinatæ tempestatis servitutem comitantis. 220
Reges ad recitationem Euangelii olim deponebant diadema. 40
Rica quid. 29. unde dicta. *ibid.*
Ricinium & Ricinius quid. 110. idem cum Mavorte 113
Romani non nisi in certis eventibus operiebant caput. 19. 157
Romani ante adventum Æneæ in Italiam sacrificabant aperto capite, idque in ara maxima. 42
Romani Reipublicæ se devoventes velato capite ruebant in mortem. 20
Romani communiter erant intecto capite. 21
Romani omnibus, numinibus præterquam Saturno, Honori, ac Herculi sacrificabant operto capite. 26, 29.
Romani tecti capita, in virum honoratum incurrentes, ea aperiebant. 44
Romani toga, vel togæ parte, vel palliolo vel pileolo, aut ga-

galero vel linteolo caput tegebant. 157 160
Roma pileata. 19
Romanis triplex pileorum genus in usu. 295
Rotunditas in pileis Doctorum quid denotet. 225. & *seqq.*
Russorum Imperatoris pileus descriptus. 196

S.

SAcerdos Syriæ. Deæ quo tegmine capitis uteretur. 242
Sacerdotes Ægyptii & Æthiopici pileati. 243
Sacerdotes Persarum gestabant tiaras. 243
Sagi cucullati. 319
Salmuth notatus. 360
Salomon à S. Ambrosio inter Sanctos enumeratus. 359
Scaliger notatus. 360 365
Scipio Nasica, in subito contra Gracchos incursu, togam imam in rugas contractam capiti imposuit, loco galeæ. 161
Sanctorum imagines cur cum semicirculo in capitibus pingantur. 361, 369
Serapidis simulachrum cui cœlum impositum pro capite. 3
Serva pecora quinam appellentur. 223
Servi manumittendi radebantur. 220
Servi contumaces pileati prostabant venales. 221
Sigillum rubrum proprium Imperatorum erat. 280
Signa reverentiæ & honoris varia variis locis, imo pugnantia. 45
Simulachrum in ara maxima capite operto. 42

Sinarum pileus descriptus. 201
Sinarum pileus mysticus quo in sacris utuntur descriptus. 307. & *seqq.*
Sinæ fronte humum feriunt coram idolis 44. caput aperire apud eos nefastum. *ibid.* & 308
Sinæ quando caput aperiant. *ibid.*
Sinæ sacrificant tecto capite ex dispensatione Pauli V. 44
Socrates ad parum pudicam orationem caput operiebat. 33
Sofi, Rex Persarum unde sic denominatus. 176
Sophistæ olim Athenis pallium Philosophicum & Sophistarum dignitatem certis ritibus assequebantur. 203
Spongia monasterii proverbium. 128
Statio ad recitationem Euangelii. 39
Stemma. 181
Stola quid propriè significat, aliquando pro matrona sumitur. 112
Stoliditas eorum qui pileum Doctoralem emunt 229. & *seqq.*
Sudarii vox latè patens. 345. & *seqq.*
Sudarium mortuorum. 344. 351
Sudarium Christi quando inventum. 351. igne probatum illæsum mansit. *ibid.* ubi asservetur. *ibid.* cujus longitudinis fuerit. 352
Sudarium Edessenum 348. Veronicæ. *ibid.* Vesontionense. 352 Taurinense. *ibid.*
Suspendendi obnubebantur apud Romanos. 20. 161
Sylla soli Pompeio obviam factus aperie-

riebat caput. 44

T.

TArquinio pileus ab aquila ereptus & alte ſubvectus, mox capiti reſtitutus. 23
Tartarorum biretum. 173
Tegmen capitis fœminei, nota ſubjectionis. 72
Tegmen capitis Sanctorum. 357
Tegminum capitalium munus ad tutelam & honeſtationem. 47
Templarii 311. eorum regula à S. Bernard. conſcripta. *ibid.*
Templariis crux alba quadrimembris denegata. 312
Terentius Culleo Scipioni triumphanti aſtitit pileatus. 219 quare. *ibid.*
Tertullianus auſterioris genii fuit. 97
Teſſeræ tegminibus capitis aſſutæ & impoſitæ. 46
Tetraphillus. 180
Θέριστρον quid, 116. duplex. 118
Theriſtratus. 117
Tiara. 169. quintuplex. *ibid.* & 170
Tiara Chaldæis, Parthis, multiſque Regibus orientalibus communis. 170. & *ſeqq.* 185
Tiara Regius Perſarum, à tiaris reliquorum differebat. 185. ejus figura expreſſa. 186
Tiara viridis apud Turcas majoris religionis inſigne. 288
Tiaram quandoque cumulabat diadema. 187. & 188.
Tribuni plebis bona alicujus damnati conſecraturi, caput velabant, tanquam in re luctuoſa. 20

Tropæuchia. 181
Triumphanti assidebat aliquis qui eum mortis & caducitatis submoneret. 304
Tunicæ linteæ Ægyptiorum. 176
Tupha. 187
Turbans Turcarum. 172. accedit ad tiaram Persicum popularem. *ibid* ejus figura expressa. 173
Turcarum turbans linteus. 176
Turcis probrosum est orando aperire caput. 31
Tutulus quid. 26

V.

VEla tenuia caput tegentia quondam in usu. 97
Velamen capitis, pro subjectione, & nota timoris aliquoties sumptum. 34
Velamen impositum capiti infantis Baptizati. 60
Velamen capitis recens baptizatorum quamdiu duraverit. 68, 69. cui fini adhibitum. *ibid.*
Velamen mulierum Hebræarum. 81, 84. Græcarum. 86. Romanarum. 87. Barbararum. 88
Velamen quo caput operiebatur inter sacrificandum Fidei erat ex panno albo. 30
Velamen sacrum. 145 quando imponebatur. 146
Velamen virginum Christianarum apud Afros ex qua materia esset. 148
Vestes purpureæ quando communes factæ Cardinalibus, & à quo. 281
Veteres cœlibari hasta, quæ in corpore gladiatoris abjecti occisique stetisset nuben-

bentium capita comebant. 148
Velum signum erat addicti Deo obsequii. 127
Velum virginum nubentium. 102, 139, 140
Vestales olim incidentes in reum morti addictum eum liberabant à morte. 285
Viduarum & virginum caput tectum. 122. & *seqq*.
Virgines homium quæ. 102
Virgines Lacæna intecta facie, mulieres vero operta incedebant. 86. ejus ratio expenditur. *ibid.*
Virgines *nubes leves*. 90
Virgines velandæ. 122 & *seqq*.
Virgines *in capillo* quæ sint.
Viri orantes cur caput nudum habere debeant. 47. 72. 74
Viridis galerus Episcoporum. 287
Viridis color apud Turcas nobilibus, & qui genus ad Mahumetem referre possunt peculiaris. 288
Viridis color in galero Episcoporum quid admoneat *ibid.* & *seqq*.
Vita universa à capite est. 12
Vitta ab insula distinguenda. 290
Vittæ matronales & virginales. 109
Vittæ capitibus Sacerdotum ac Doctorum in campis Elysiis decretæ. 215
Ulysses canentem Demedocum audiens pro verecundia caput operiebat. 32
Ulysses pileatus expressus, & cur. 221
Umbella seu *umbracu-*

culum ſpecies pilei. 197
Uſu nuditatis capitum vigente, ut ſubducerent illud gravibus incommodis, adhibebant integumentum. 23, 25
Uſus aperiendi caput ad venerationem admodum congruus. 45
Uſus variorum varius tondendi aut non tondendi Moniales. 132

Z.

ZOna militaris. 183
Zonam ſolvere quid. 106

FINIS.